

**FRANSA'DA SOL POPÜLİZM: *LA FRANCE
INSOUMISE* PARTİSİ ÖRNEĞİ**

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ**

Doğukan AKBAYIR

Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK

**FRANSA'DA SOL POPÜLİZM: *LA FRANCE INSOUMISE* PARTİSİ
ÖRNEĞİ**

Doğukan AKBAYIR

Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Haziran 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	3
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ.....	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
GİRİŞ	14
1. Popülizm: Kavram, Açmaz ve Belirsizlikler	15
1.1. Tarihsel Süreçte Popülizm	27
1.1.1. Tarımsal Popülizm.....	28
1.1.2. Latin Amerika Popülizmi.....	29
1.1.3. Sağ Popülizm	31
2. Sol Popülizm.....	34
2.1. Sınıftan Halka.....	34
2.2. Sosyalizmden Radikal Demokrasiye	42
2.3. Liberalizm ve Liberal Demokrasinin Yeniden Ele Alınması	43
2.4. Radikal Demokrasi ve Kavramları.....	46
2.4.1. Agonizma/Antagonizma	46
2.4.2. Kimlik	49
2.4.3. Hegemonya	50
2.4.4. Eşdeğerlik Zinciri	51

2.5.	Bir Strateji Olarak Sol Popülizm.....	53
2.5.1.	Latin Amerika’da Sol Popülizm.....	59
2.5.2.	Avrupa’da Sol Popülizm	62
2.5.2.1.	Podemos.....	64
2.5.2.2.	Syriza	65
3.	20. Yüzyıl’da Fransız Solu ve Boyun Eğmeyen Fransa	67
3.1.	Fransız Komünist Partisi.....	67
3.2.	Sosyalist Parti	78
3.3.	Boyun Eğmeyen Fransa	86
3.3.1.	Sol Cephe’nin Parti Programı “ <i>L’humain d’abord</i> ”	88
3.3.2.	Boyun Eğmeyen Fransa’nın Parti Programı “ <i>L’avenir en commun</i> ”	95
3.3.3.	Sarı Yelekliler Hareketi.....	98
3.3.4.	Fransa’daki Popülist Hızlanma Bağlamında Boyun Eğmeyen Fransa ve Ulusal Cephe.....	100
	SONUÇ	102
	KAYNAKÇA.....	106
	ÖZGEÇMİŞ	115

Doğukan AKBAYIR tarafından hazırlanan “FRANSA’DA SOL POPÜLİZM: *LA FRANCE INSOUMISE* PARTİSİ ÖRNEĞİ” başlıklı bu tezin Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans programı tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK

Tez Danışmanı, Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Sanem Yamak (KBÜ)

Üye : Doç İsmail ŞAHİN (BANÜ)

Üye : Doç Dr.Ersin MÜEZZİNOĞLU (KBÜ)

23/06/2020

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Doğukan Akbayır

İmza :

ÖNSÖZ

Bu tezin ortaya çıkış sürecinde benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen çok değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sanem Yamak'a ve bu uzun süreç boyunca manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli arkadaşım Uzman Klinik Psikolog Elif Nuhoglu'na teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZ

Siyasi arenada etkisini özellikle son yıllarda yoğun bir şekilde göstermeye başlayan popülist siyaset, Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada büyük etkiler yaratmaktadır. Özellikle sağ popülist hareketlerin Avrupa’da önemli başarılar elde ederek büyük kitlelere seslenebilmeleri, siyaset bilimcilerin oldukça ilgisini çekmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde hızla yükselişe geçen zenofobi ve ırkçılık günümüzde sağ popülist partilerin söylemlerinde çok önemli bir yer edinmiştir. Popülizm kavramının ilk ortaya çıktığı günden beri üzerine uzlaşmış, genelgeçer bir tanımı bulunmamaktadır. Popülizm alanında çalışma yapan araştırmacıların popülizmi tanımlayış biçimleri oldukça farklılaşmaktadır. Popülizmin bir ideoloji mi, strateji mi yoksa bir söylem sanatı mı olduğu noktasındaki uzman görüşleri, günümüzde hala ortak bir tanımı bulunamamış popülizmi daha da gizemli bir hale getirmektedir. Bu çalışma, popülizm üzerine olan literatürü araştırarak teorisyenlerin ortak noktalarını ve farklılaştıkları noktaları araştırmaya, ardından sol ve sağ popülizm olmak üzere ikiye ayrılan popülizmi anlamayı kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Tezin bir diğer amacı ise, 2017 yılında Fransız siyasi hayatında büyük bir hareketlenmeye yol açan ve kendisini sol popülist olarak ifade etmeyi tercih eden bir parti olan Boyun Eğmeyen Fransa’nın (*La France Insoumise*), Fransız soluyla olan ilişkisini incelemektir. Bu yapılırken Fransız solunun tarihsel süreci de, “Fransız Komünist Partisi” ve “Sosyalist Partisi”nin araştırılması üzerinden gerçekleştirilecektir. Bu sayede Fransız solunun geçirdiği dönüşüm ve Boyun Eğmeyen Fransa’nın bu dönüşümden ne denli etkilendiği açığa çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sol Popülizm, La France Insoumise, Radikal Demokrasi, Chantal Mouffe

ABSTRACT

Populist politics, which has started to show its influence in the political arena especially in recent years, has great effects all over the world, especially in Europe. Political scientists are concerned about the fact that the right populist movements are able to appeal to the masses with great successes in Europe. Specially in European countries, the rapidly rising xenophobia and racism have taken a very significant place in the discourses of the right-wing populist parties. The concept of populism has not been agreed upon since its first appearance and has no general definition. The way researchers working in the field of populism define populism varies considerably. The expert views on whether populism is an ideology, strategy, or art of discourse make populism even more mysterious, which still has no common definition today. This study aims to investigate the literature on populism and to make it easier to understand the common points and differences of theorists, and then to understand the populism divided into two as left and right populism. Another aim of the thesis is to examine the relationship of the France Unbowed (La France Insoumise), which is a party that caused a great movement in French political life in 2017 and preferred to express itself as a left populist, with the French left. While doing this, the historical process of the French left will be carried out through the research of the “French Communist Party” and the “Socialist Party”. In this way, the transformation of the French left and how the France Unbowed emerged as a left populist party will be understood.

Keywords: Populism, Left Populism, France Unbowed, Radical Democracy, Chantal Mouffe

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Fransa'da Sol Popülizm: La France Insoumise Partisi Örneği
Tezin Yazarı	Doğukan Akbayır
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sanem Yamak
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Haziran/2020
Tezin Alanı	Uluslararası Politik Ekonomi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	115
Anahtar Kelimeler	Popülizm, Sol Popülizm, La France Insoumise Partisi, Radikal Demokrasi

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Left Populism in France: An Example of the La France Insoumise Party
Author of the Thesis	Doğukan Akbayır
Advisor of the Thesis	Asts. Prof. Üyesi Sanem Yamak
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	June/2020
Field of the Thesis	International Political Economy
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	115
Keywords	Populism, Left Populism, Unbowed France Party, Radical Democracy

KISALTMALAR

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
IMF:	International Monetary Fund
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
FKP:	Fransız Komünist Partisi
SP:	Sosyalist parti
SBKP:	Sovyetler Birliği Komünist Partisi
DB:	Dünya Bankası (World Bank)
AP:	Avrupa Parlamentosu
BSP:	Birleşik Sosyalist Parti (Parti Socialiste Unifié)
UC:	Ulusal Cephe (Front National)
HHB:	Halk Hareketi için Birlik (Halk Hareketi için Birlik)
SC:	Sol Cephe (Front Gauche)
AB:	Avrupa Birliği
BEF:	Boyun Eğmeyen Fransa (La France Insoumise)
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (North Atlantic Treaty Organization)

SYH: Sarı Yelekliler Hareketi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu çalışmada özellikle Fransa'da ortaya çıkan ve kendini sol popülist bir parti olarak ifade eden Boyun Eğmeyen Fransa partisi incelenerek, Fransız solunun geçirdiği değişim araştırılacaktır. Bu değişim sol popülist eğilim çerçevesinde geliştiği için araştırmanın büyük bölümü popülizmin sol varyantına odaklanarak bir sonuç çıkartma gayesindedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırma bugüne kadar sol popülist alanda yapılmış detaylı bir çalışma olarak literatüre girecek olmanın yanında, popülizm alanında yapılan çalışmaların seyrine yeni bir boyut kazandıracaktır. Zira bugüne kadar yapılmış çalışmalar arasında popülizmin sağ varyantı incelenmiş, sol popülizm kavramı hakkında literatüre katkı zayıf kalmıştır. Bu bağlamda çalışma, 1970'li yıllardan itibaren solun gerileyişini de hesaba katarak, sol siyasetin güncel konjonktürdeki yerini göstermeyi amaçlamaktadır. Öte yandan bu araştırma, 70'li yıllardan bu yana solun tecrit edilişini araştıracak ve yeni sol örgütlenmelerin hangi çerçevede kendilerini ifade ettiklerini araştıracaktır. Küresel siyaset arenasında yeni belirmeye başlayan popülizm dalgalarını anlamayı kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Tüm dünyada önlenemez bir hızla yükselmeye başlayan sağ ve sol popülist atılımın özünü kavrayabilmek, öte yandan, ülkelerin siyasi geleneklerinde ne gibi değişikliklerde bulunduğunu anlayabilmek, araştırmanın bir diğer konusudur. Bu yapılırken, Chantal Mouffe'un önerdiği sol popülist stratejinin yanı sıra onunla ilintili radikal demokrasi projesi de etraflıca tartışılacaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, geniş bir literatür taraması sonucunda elde edilen kitaplar, makaleler ve röportajlar çerçevesinde şekillendirilerek hazırlanmıştır. Popülizm alanındaki Türkçe literatürün zayıf olmasından dolayı çalışma, büyük oranda yabancı kaynaklardan faydalanılarak şekillendirilmiştir. Bu alışma APA yazım sistemine uygun bir şekilde yazılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu çalışmanın en başlıca sorunsalı, Chantal Mouffe'un radikal demokrasi ve sol popülizm teorileri, geleneksel sol siyaset ile baėdaŐır mı sorusudur. Bu soru çerçevesinde araŐtırmada, Jean Luc Mėlanchon ve partisi Boyun Eğmeyen Fransa (BEF) sol popülist bir siyaseti mi temsil ediyor, sorularının cevabı araştırılacaktır.

Bu minvalde hipotez olarak ise, Fransa'da geleneksel sol siyasetten önemli bir farklılık arz ederek ortaya çıkan BEF, sol popülist parti olduğu, Mouffe'un kuramsal yaklaŐımlarında, BEF'in parti programında ve Jean Luc Mėlanchon'un liderlik özelliklerinde açık bir Şekilde göze çarptığı ileri sürölmektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu alıŐma popülizm alanında literatürü geniş bir Şekilde inceleyerek, alana yapılmıŐ kavramsal katkıları irdelemeyi amaçlamaktadır. Popülist literatür araŐtırıldıktan sonra sol ve sağ popülizm ele alınarak Fransa özelinde sol popülist hareketin seyri araŐtırılmıŐtır. Bu doğrultuda dünyanın farklı yerlerindeki diğer sol popülizm örnekleri, Fransız sol popülizminin dünya örnekleriyle kıyaslanmasına katkı sunması amacıyla ana hatlarıyla incelenmiŐtır. Ayrıca Fransa'daki sol popülizm ve BEF araŐtırılırken, Fransız geleneksel solunun tarihi süreci ve iki ana akım sol parti olan Fransız Komünist Partisi (FKP) ve Sosyalist Parti (SP) incelenmiŐ, böylelikle BEF'in temsil ettiği sol popülizmden önceki Fransız solunun mizacı ortaya konmuştur.

GİRİŞ

Sosyal bilimler alanında ortaya çıkan yeni bir kavram hakkında yapılan araştırmalar, bu kavrama en başta bir tanımın getirilebilmesine yardımcı olma amacıyla hazırlanmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni kavramı tanımlama çabaları, alanda çalışma yapan araştırmacılar tarafından kavramın mekân ve zaman kriterleri gözetilerek karakteristik özelliklerinin incelenmesi yoluyla gerçekteşmektedir. Bu özelliklerin incelenmesi sırasında, araştırmacıların çalışmaları arasında bazı temel bulguların eşleştiği gözlemlenebilmektedir. Bu durum araştırmacıların ortaya çıkan yeni kavram üzerinde belirli noktalarda mutabık kaldığını bizlere gösterir ve bu, kavrama genelgeçer bir tanım getirmenin en önemli aşamasıdır. Alanda araştırma yapan kişilerin şahsi fikir ve görüşleri de oluşturulan tanıma farklı boyutlar kazandırır. Oluşturulup geliştirilen bu yeni kavram küresel sistemde oluşan siyasi ve ekonomik değişimlerden ötürü zaman içerisinde değişime uğrayabilir.

Popülizm kavramı ortaya çıkışından günümüze kadar bahsi geçen değişimlerin hepsine maruz kalmış ve üzerinde herkesin uzlaştığı birtakım temel noktalar hariç çoğu araştırmacının kavram hakkında farklı değişkenler ortaya sunduğu bir çalışma alanı olagelmiştir. Öyle ki, konu hakkında araştırma yapanlardan biri olan Eric Fassin de siyaset arenasında popülist bir parti veya siyasetçi diye tabir edilen kişilerin bile benzer özellikleri olmasına karşın birbirlerinden farklı olduklarını ve tek noktada buluşamadıklarını dile getirmektedir (Fassin, 2018, s. 18). Herhangi bir popülizm teorisine sahip olmayışımız veya bir siyasetçi veya bir siyasi partinin hangi koşullarda popülist olarak adlandırılacağıyla ilgili genelgeçer bir kıstasımız bulunmamaktadır. Tanımın bu muğlaklığını giderebilmek adına 1967 yılında *London School of Economics*'te (Londra İktisat Okulu) Ghita Ionescu ve Ernest Gellner tarafından düzenlenen konferansta da araştırmacılar tanım noktasında ortak paydada buluşamamıştır (Müller J. W., 2019, s. 21).

Popülizm kavramı bu denli tanım belirsizliği içerisindeyken alanda önemli araştırmalar yapan kişilerin popülizm hakkındaki görüşlerini karşılaştırmak bahsettiğimiz belirsizliği anlamaya fayda sağlayacaktır.

1. Popülizm: Kavram, Açmaz ve Belirsizlikler

Önemli bir politik kuramcı olan Ernesto Laclau “Popülist Akıl Üzerine” kitabında popülizmi; “toplumu iktidardakiler; yani seçkinler, ve halk; yani iktidardaki seçkinler tarafından ezilen veya hor görülenler olmak üzere iki farklı tabakaya ayıran bir söylem stratejisi” (Laclau, 2018) olarak tanımlamıştır.

Müller’e göre popülist olunabilmesi için Laclau’nun tanımındaki iktidar sahibi seçkinlere karşıtlık zaruri iken, sadece bu koşulun olması ise yetersizdir. Aynı zamanda popülist bir siyasetçinin çoğulcu politikalara karşı olması gerekmektedir. Zira popülistler halkın tamamını kendilerinin temsil ettiğini iddia eder. Biz ve onlar ayrımı üzerinden onlar öznesinin meşruiyeti yadsınır. Çemberin dışına itilen onlar, popülistler tarafından ahlak yoksunu ve yozlaşmış seçkinler olarak ifade edilir. Siyasi rakiplerine karşı yok sayıcı bir politika güden popülistler için kendinden olmayanın meşruiyeti de yoktur anlayışı hâkimdir. Çünkü kendisi halktır ve bunu yapmaya muktedir tek özne de halktır. Popülistler homojen bir halk görüşünü benimsemişlerdir. Bu sebepten muhaliflerini halkın bir parçası olmadığı iddiasıyla suçlamaktadırlar (Müller J. W., 2019, s. 14). İktidara gelmiş popülist partilerin genel özelliklerini sıralayan Müller şu üç özelliğe dikkat çekmektedir: Gasp, yolsuzluk ve nepotizm. Şaşırtıcı bir biçimde yukarıda bahsi geçen halk öznesinin kendi olduğunu ifade eden popülistler için iktidardayken bu üç özelliği gerçekleştirmek kendilerine olumsuz etkilerde bulunmamaktadır. Çünkü muhalefetin sindirildiği bir ortamda halkın tek temsilcisi olan popülist lideri halk, ne yaptıysa bizim için yapmıştır düşüncesiyle destekler (Müller J. W., 2019, s. 15-16).

Margaret Canovan da “*Populism*” adlı kitabında birçok farklı araştırma alanında popülizm kelimesine sıkça rastladığını fakat terimin yine de belirsiz kimliğini koruduğunu ifade etmiştir. Köylü hareketlerinde sıkça karşılaşılan popülizm teriminin ayrıca Arjantin’deki Peronizm hareketi, 1890’lı yıllarda ABD’deki Halk Partisi ve Rus narodnik hareketi ile özdeşleştiği de Canovan tarafından dikkat çekilen bir başka noktadır. Canovan’ın kitabı popülizm kavramının bu belirsiz halini ortadan kaldırabilmek adına farklı yer ve zamanlarda oluşmuş popülizm türlerini listelemesi, kavramın ve kullanım alanlarının çeşitliliğini göstermesi açısından son derece önemli bir çalışmadır (Canovan, 1981, s. 3). Birbirinden çoğu yönüyle farklı popülist oluşum şekillerinin özünde ne gibi ortak noktaları olduğunu araştıran Canovan’ın listelemesi aşağıdaki gibidir:

- *Modernleşme problemiyle karşı karşıya kalmış köylü ülkelerde ortaya çıkan sosyalizm.*
- *Endüstriyel ve finansal sermayenin zarara uğrattığı kırsal toplumların ideolojisi.*
- *Değişmekte olan bir toplumda geleneksel değerleri gerçekleştirmeye çalışan kırsal bir hareket.*
- *Halkın çoğunluğunun görüşünün seçkin bir azınlık tarafından kontrol edildiği inancı.*
- *Aşağıdaki ana öncüllere dayanan herhangi bir inanç veya hareket: Erdem, baskın çoğunluğu oluşturan basit halkta ve onların ortak geleneklerinde bulunur.*
- *Popülizm, halkın iradesinin diğer tüm ölçütlere göre üstün olduğunu ifade eder.*
- *Kentli işçi sınıfının ve/veya köylü kitlesinin desteğini alan ancak bu iki sektörden birinin özerk örgütsel gücünden kaynaklanmayan politik bir hareket. (Canovan, 1981, s. 4).*

Bu listeyi oluşturduktan sonra Canovan çeşitlilikleri de kategorize etmeyi önemli bulmuştur. Kendisinin kategorizasyonu aşağıdaki gibidir:

Tarımsal Popülizmler:

- *Çiftçi radikalizmi (Örnek: ABD'deki Halkın Partisi)*
- *Köylü hareketleri (Örnek: Doğu Avrupa'nın Yeşil Yükselişi)*
- *Entelektüel tarımsal popülizm (Örnek: Narodnikler)*

Politik Popülizmler:

- *Popülist diktatörlük (Örnek: Peron)*
- *Popülist demokrasi (Örnek: Referandum ve katılım çağruları)*
- *Gerici popülizm (Örnek: George Wallace ve takipçileri)*
- *Politikacı popülizmi (Örnek: İdeolojik olmayan halka birlik çağrılarında bulunan geniş tabanlı koalisyonların kurulması) (Canovan, 1981, s. 13).*

Fakat Canovan'ın kategorizasyonu içerisinde politik olarak sınıflandırılan popülizm türünün neden tarımsal olmadığı sorusu akıllara gelmektedir. Sınıflandırma içerisindeki türlerin birbirleriyle olan çakışmaları veya kapalılıkları Canovan tarafından göz ardı edilmiştir. Tarımsal olarak sınıflandırılan örnek bir popülizm türü içerisinde Canovan'ın fikrinin tersine politik bir etki de bulabilmek mümkündür. Bunun en bariz örneği olarak ise ABD'deki popülizmin yalnızca tarımsal popülizm hareketi olmadığını söyleyebiliriz. Zira bu hareket elitlere, zenginlere ve siyasetçilere karşı köylü halkın ayaklanmasıydı. Ve bu durum Laclau'ya göre, hareketin tarımsal olduğu kadar, oldukça politik bir tarafa da sahip olduğunu kanıtlamaktadır (Laclau, 2018).

Popülizmin açıklanması noktasında önemli bir katkı da Chantal Mouffe'tan gelmiştir. Kendisinin "Sol Popülizm" adlı eserinde "neoliberal hegemonik oluşum" adıyla nitelendirdiği yeni siyaset yapma tarzının, yine kendi ifadesiyle, "popülist moment"e ne türde katkı sağladığını ifade etmiş, Avrupa'daki birçok siyaset adamının

ve özellikle Fransa'daki BEF'in entelektüel birikimine önemli katkılarda bulunduğunu savunmuştur. (Mouffe, 2019, s.18).

Günümüz siyasal konjonktürünü incelerken “popülist moment” adlandırmasını ortaya çıkaran Mouffe, bu iddiasını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreci inceleyerek destekleme yoluna gitmiştir. Bahsettiğimiz süreçte Batı Avrupa ülkelerinde duyulan yeni bir devlet modeli ihtiyacı, Keynesyen refah devleti modelinden vazgeçilerek, neoliberal hegemonya sistemiyle sağlanmıştır. Bu model ülkelere, serbest piyasa ve serbest ticareti koruyan, özelleştirmelere, kuralsızlaştırmalara ve kemer sıkma politikalarına dayanan birtakım ilkeler benimsetmiştir. Bu düzen birçok ülkede başka bir alternatifi olmadığı gerekçesiyle kabul edilmiş olsa da 2008 yılındaki küresel kriz bu düzenin kendi sonuna geldiğini bizlere göstermekteydi. Oluşan krizin en olumsuz etkileri gelişim seviyeleri daha aşağılarda olan devletlerde daha belirgin ve yıkıcıydı. Bu yıkıcı etkileri bertaraf edebilmek adına devletlerin uygulamaya koydukları program, kemer sıkma programları oldu (Mouffe, 2019, s.22-23).

Mouffe için “popülist moment”in ortaya çıkışı tam da bu kemer sıkma programları ve neoliberal politik ve ekonomik dönüşümlerin başladığı noktada ortaya çıkmaktadır. Ona göre bu politik ve ekonomik dönüşümler demokrasinin belki de en önemli iki ilkesini, eşitlik ve halk egemenliği ilkelerini, zedelemektedir. Bu zedelenmiş demokrasi modeli Mouffe için artık post demokrasi kavramı ile açıklanmaktadır (Mouffe, 2019, s.23-25). Bu kavram, demokrasi öncesi dönemdeki gibi siyasetin tek bir zümreye (seçkinlere) aidiyetini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır (Crouch, 2004, s. 104). Eşitlik ve egemenliği elinden alınan halk, artık demokratik haklarını kullanabilmekten de feragat etmek zorunda kalmıştır. Sadece insan hakları ve seçim sandıklarına indirgenen demokrasi kavramının bu denli içi boş bir kavram haline getirilmesi beraberinde yine Mouffe'un post politika adlandırmasının da çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu adlandırmayı ilk defa “Siyasal Üzerine” eserinde öneren Mouffe için post politika, siyasi kutuplar arasındaki ayrım çizgisinin ortadan kalktığı bir adlandırmaya referans etmektedir. Neoliberal küreselleşme politikaları kapsamında sağ ve sol arasındaki politik farklar yavaş yavaş ortadan kalkmakta ve halk için seçim yapma güçlüğü ortaya çıkmaktadır. Halkın seçimlere ve verilecek kararlara olan etkilerine olanak sağlayan parlamento ve benzeri kurumların rolü finansal kapitalizm ile birlikte azalmaktadır. Sağ ve sol arasındaki

ayrımın kalkmasından dolayı siyasi partiler merkezde toplanıp retoriklerini ona göre düzenlemeye başlamaktadır. Merkez sol ve merkez sağ olmak üzere iki partinin bulunduğu bir sisteme dönüşe referans eden post politika kavramıyla artık sıradan halk politikadan ihraç edilmiş ve onun yerine teknokratik yönetim biçimi ön plana çıkmaya başlamıştır. Merkezdeki partileri seçmeyen veya neoliberal değişim programından başka alternatifin olmadığını düşünenler ise aşırılık ve popülistlik ile suçlanmıştır (Mouffe, 2019, s.28-29).

Popülizmin ne bir ideoloji ne de bir siyasi rejim olmadığını düşünen Chantal Mouffe popülizmi bir siyaset yapma biçimi olarak nitelendirmiştir. Bu siyaset yapma biçimi farklı zaman ve farklı yerlerde birbirlerinden çok farklı oluşabilmektedir. Böylesi esnek özelliklere sahip olan popülist siyaset üretme biçimi dolayısıyla farklı tarzda işleyiş biçimleri olan kurumlarda da gayet uygulanabilir hale gelmektedir. Mouffe'a göre küresel siyasete hükmeden ideoloji, burada kasıt neoliberal ekonomi ve siyaset modeli, toplumlarda “doyurulmamış talepler” (*unsatisfied demands*) oluşturur. Oluşan bu talepler düzeni istikrarsız bir hale getirmeye başladığında ise Mouffe'un tabiriyle “popülist moment” ortaya çıkar. Toplumların güvenini ve sadakatini kaybetmeye başlayan hâkim ideolojinin kurumları eşitsiz ve adaletsiz yapılanmaların önüne geçmek yerine var olan düzeni korumaya çabalar. Fakat mevcut kurumların hegemonyasının devamlılığını sağlayan toplumsal temel bölünür ve yerine yeni bir düzen inşa edilmesi için gerekli zemin ortaya çıkar. Bu zeminde en başta yaratılması gereken özne ise halktır. Halk öznesinin inşa sürecinde ise en etkili yöntem olarak Mouffe karşımıza popülizmi çıkarmaktadır (Mouffe, 2019, s.23).

Cas Mudde, Cristobal Rovira Kaltwasser ile yazdığı “*Populism A Very Short Introduction*” eserinde popülizme kendi getireceği açıklamaya geçmeden önce alanda çalışma yapan birçok araştırmacı gibi kavramın tartışmalı olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu tartışmalı durumu popülizmin farklı zaman ve mekânlarda farklı görüntüler aldığını söyleyerek kanıtlamaktadır. Öyle ki, popülizm Latin Amerika'da kayırmacılık tabiriyle özdeşleşmişken, Avrupa'da ise yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı ile karşılık bulmaktadır. Ayrıca popülizmin tartışmalı bir kavram olmasının da yanında popülizmin gerçekten var olup olmadığını da sorgulama yoluna gitmeyi tercih etmiştir (Mudde Kaltwasser, 2017, s.2-4).

Popülizmin üzerinde uzlaşmış olduğu genel geçer bir tanım olmamasına rağmen, herkes popülizmin şu yönünde mutabık kalmıştır: Popülizm sıradan insanlara

çekici gelirken aynı zamanda da seçkinlere karşı bir suçlama içermektedir. Mudde popülizm için “zayıf-merkezli ideoloji” (*thin-centered ideology*) ifadesini kullanmış ve bunu da şu şekilde açıklamıştır:

Zayıf-merkezli ideoloji; toplumu nihai olarak saf/masum insanlar ve yozlaşmış elitler olmak üzere iki homojen ve uzlaşmaz kampa bölen ve siyasetin halkın genel iradesinin bir tanımı olması gerektiğini ifade eden bir ideolojidir (Mudde & Kaltwasser, 2017, s.6).

Mudde'nin popülizm için kullandığı “*thin-centered ideology*” ifadesi aslında popülizmin kaygan bir zemin üzerinde inşa edildiğine referans etmek amacıyla oluşturulmuş bir adlandırmadır. Kendisi için bir ideolojinin insanın ve toplumun doğasıyla ilgili olması gerekmekte olup; dünyanın nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğiyle ilgilenmesi gerekmektedir. Mudde'ye göre “*thin-centered ideology*”ler, ki bunlardan bir tanesi popülizm, sadece morfoloji alanıyla sınırlı kalmaktadırlar. Bu nedenle popülizmi tek başına bir ideoloji olarak görmeyen Mudde için popülizm her zaman diğer büyük ideolojilerin (faşizm, liberalizm, sosyalizm) içerisine eklenen bir kavramdır. Birçok farklı ideoloji içerisinde kendine yer bulabilmesi de, popülizm kavramının geniş halk kitlelerine hitap edebilme yeteneğinden ötürüdür. Çok farklı toplum yapılarında ve farklı zamanlarda popülizmin birçok ideolojiyle entegre olması Mudde'ye göre onu ideolojik bir gelenek olmaktan alıkoymaktadır. Bu yüzden Mudde perspektifinde popülizm sadece siyasi gerçekliği yorumlamaya yardımcı olan zihinsel bir yol haritası olarak ifade edilmiştir (Mudde & Kaltwasser, 2017, s.7).

Popülizm yazınına katkıda bulunan ve popülizmi bir ideoloji olarak gören Ben Stanley, popülizmin; siyasetin yorumlanması noktasında belirli bir bakış açısı sunması dolayısıyla onu bir ideoloji olarak ifade etmiştir (Stanley, 2008, s. 95). Fakat aynı Mudde gibi Stanley de popülizmin tek başına varlığını sürdürebilmesinin mümkün olmayacağını savunmaktadır. Zira popülizm politik soruların cevaplanması konusunda detaylı ve tutarlı bir yol haritası sunmamakla birlikte popülizm içerisinde diğer ana ideolojilerin aksine bir amaç ya da birliği belirten kurumsal unsurlar bulunmamaktadır. Kendilerine kılavuz edinip organize bir hareket düzenleyebilecekleri bir kanun veya bildiri metni bulunmayan popülist düşünce sistemi bu eksiklikleri yüzünden evrensel bir boyut kazanamamakta ve bu yüzden de lokal ölçekte varlığını sürdürebilmektedir. Bu sebeplerden ötürü Stanley de Mudde gibi popülizmi tam ve kurumsallaşmış bir

ideoloji olarak görmekten kaçınmış ve zayıf-merkezli ideoloji (*thin-centered ideology*) olarak ifade etmeyi tercih etmiş ve ana akım ideolojilere eklemleme ihtiyacı olduğunu dile getirmiştir (Stanley, 2008, s. 96-98).

Stanley'e göre popülizmde bireyler, siyasetin temel konusunu oluşturan ayrıcalıklı özneler olarak ifade edilmektedir. Popülizm dört birbirinden ayrı fakat birbiriyle bağıntılı olan temele dayanmaktadır:

- *İki homojen analiz biriminin varlığı: insanlar ve seçkinler*
- *İnsanlar ve seçkinler arasındaki düşmanca ilişki*
- *Popüler egemenlik fikri*
- *Halkların olumlu değerlendirilmesi ve seçkinlerin kötülenmesi* (Stanley, 2008, s. 102).

Paul Taggart ise popülizmin genel karakteristiklerini ortaya çıkarırken, popülizmle ilgili altı temadan bahsetmektedir. Bunlar şu şekildedir:

- *Temsili siyaset düşmanı olarak popülistler;*
- *Kendilerini tercih ettikleri toplum içinde idealize edilmiş bir anayurt (*heartland*) ile tanımlayan popülistler;*
- *Temel değerlerden yoksun bir ideoloji olarak popülizm;*
- *Aşırı kriz hissine güçlü bir tepki olarak popülizm;*
- *Popülizmin kendi kendini kısıtlamasına neden olan temel çelişiklere sahip olması;*
- *Çevresinin renklerine uyum sağlayan bir bukalemun olarak popülizm* (Taggart, 2000, s.2).

Taggart popülizmin genel karakteristiklerini yukarıdaki gibi sıraladıktan sonra popülizme şu şekilde bir açıklama getirmektedir:

*Popülizmin temsili siyasetin fikir, kurum ve uygulamalarına bir tepki olduğu ve bir kriz hissi karşısında zımnen ya da alenen bir anayurdu (*heartland*) yüceltiği; ancak evrensel kilit değerleri bulunmadığı için bukalemunsu olduğu, çevresinin vasıflarını yüklediği ve pratikte dönemseldir olduğu söylenebilir. Popülizm, bir kriz karşısında anayurdun siyaset karşıtı, yüreği boş ve bukalemunsu biçimde yüceltilmesidir* (Taggart, 2000, s.6).

Popülizmin halkın dilini savunduğunu ifade eden Taggart'ın bakış açısında popülizm her daim halkın retoriğini kullanarak onları çağırılmaktadır. Ve halkın dili demokratik inançların ve halk egemenliğinin temelini kapsadığı için de popülistler sürekli burayı ele geçirmeye çalışmaktadırlar (Taggart, 2000, s.95).

Taggart yazınında “Anayurt” (*The Heartland*) kavramı son derece önemli bir kavramdır. Anayurt kavramı Taggart için “erdemli” ve “birleşmiş” insanların içinde

bulunduğu bir “hayal dünyası” olarak ifade edilmiştir. (Taggart, 2000, s.96) Popülistler popülasyonun bir kesimini “şeytanlaştırarak” (*demonise*) bu kesime karşı ortak tepkilere sahip grupları bir arada toplamaktadır. Toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir halk kavramını benimsemekten kaçınan Taggart için halk sadece yukarıda belirtilen “erdemli” ve “birleşmiş” insanlardan oluşan bir “hayal dünyası”nın içerisinde yaşayan kitleyi kapsamaktadır (Hacıoğlu, 2018, s. 12) .

Taggart’ın bu muğlak halk kavramı beraberinde birçok soru getirmiş ve kimlerin bu halkın içerisine dâhil olabileceği üzerine birçok eleştiri gelmiştir.

Öte yandan Taggart için popülistlerin bir diğer karakteristiği de komplo teorileri üretmeye meyilli oluşlarıdır. Bu komplo teorileri seçkinler ve üst kademe yöneticilerin sıradan halkın aleyhine geliştirdikleri fikirleri kapsamaktadır. İki kampta kutuplaştırılmış toplumun sıradan insanları popülistler tarafından bu komplo teorileriyle harekete geçirilebilmektedir (Düğencioğlu, 2019, s.12).

Popülizm yazınında çoğu araştırmacının kabul ettiği üzere popülistlerin ötekileştirme ve yok sayma stratejileri Taggart için de yadsınamaz bir gerçektir. Buna göre “Anayurt” ile ilgili olmayan herhangi bir konu hakkında siyaset üretme veya bir tavır takınma söz konusu değildir. Bu konuda kendisinin tabiriyle “uluslararası ve kozmopolit” özellikli konular popülistler için geri planda kalan konulardır (Taggart, 2000, s.96).

Albertazzi ve McDonnell da popülizmi temel ideolojiler gibi bütünlüklü bir dünya görüşü sunmaktan yoksun olduğu ve sadece toplumdaki iki kutup arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı için “zayıf-merkezli ideoloji” olarak niteleme ihtiyacı duymuştur (Hacıoğlu, 2018, s. 8).

Albertazzi ve McDonnell “*Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*” eserinde popülizmi şu şekilde tanımlamaktadır:

Popülizmi; erdem sahibi ve homojen insanların, egemen bireyleri haklarından, değerlerinden, refahından, kimliklerinden ve seslerinden yoksun bırakan veya yoksun bırakma girişiminde bulunan bir grup elit veya tehlikeli ötekiler olarak tarif edenlere karşı gelen bir ideoloji olarak tanımlamaktayız. (Albertazzi & McDonnell, 2008, s. 3).

Tanımda geçen elitler ve “tehlikeli ötekiler” kavramlarını anlayabilmek Albertazzi ve McDonnell’in perspektifini anlayabilmek açısından önemlidir. Bu kavramlar Nurhan Hacıoğlu tarafından açıklayıcı bir şekilde ifade edilmiştir:

Elitler olarak toplumdaki dışlanan grup genelde toplumla dinsel veya etnik kimliği paylaşan ancak yüksek eğitilmiş, kendi dünyalarında yaşayan, halkla ortak çıkarları olmadığı gibi toplumun saflığını da bozan kesim olarak tasvir edilmektedir. “Tehlikeli ötekiler” ise genelde göçmenleri kapsamaktadır. Batı Avrupa’da 1970 sonrası ortaya çıkan yeni-sağ popülizminin toplumdaki ötekileştirdiği kısım “tehlikeli ötekiler”dir ve genel olarak göçmenleri kapsamaktadır. Popülistler söylemlerinde göçmenlerin yerli kültüre karşı sosyal ve ekonomik tehlike arz ettiklerini sıklıkla öne sürmektedirler (Hacıoğlu, 2018, s. 12).

Albertazzi ve McDonnell yukarıdaki tanımına referans ederek popülizmin birbiriyle ilişkili olan dört ilkesinden bahsetmektedir:

İnsanlar birdir ve doğuştan iyidir; insanlar egemendir; insanların kültürü ve yaşam biçimleri çok değerlidir; lider ve parti insanlarla birlikte dir (Albertazzi & McDonnell, 2008, s. 6).

Popülizmin evrensel olarak kabul görmüş bir bildiri metninden yoksun olduğunu ve bu sebepten de ötürü de ana akım ideolojilere eklenerek faaliyete geçtiğini savunan Albertazzi ve McDonnell popülistlerin nihai amacının, hangi siyasi tendansdaki ideolojilerle eklenildiğine bakılmaksızın, halkın egemenliğini ve demokrasiyi, idari sınıf ve yozlaşmış elitlerin elinden almak olarak ifade etmektedir (Albertazzi & McDonnell, 2008, s. 4).

Bütün ideolojiler gibi popülizm de sisteme yönelik belli başlı sorulara sahiptir. Bunlar: “kötü giden nedir, kim suçlanmalı ve durumu tersine çevirebilmek için ne yapılmalı?” (Betz & Johnson, 2004, sf.323 Akt. Albertazzi ve McDonnell sf.4). Albertazzi ve McDonnell’a göre popülizm bu sorulara cevap niteliğinde şunları öne sürmektedir:

Bireylerin genel iradesini yansıtmaması gereken hükümet ve demokrasi yozlaşmış elitler tarafından sömülüyor ve çarpıtılıyor. Elitler ve diğerleri, ki bu diğerlerinden kasıt sıradan halk değil yukarıda bahsi geçen ‘tehlikeli ötekiler’, insanların şu an içinde bulunduğu istenmeyen durumdan dolayı suçludur. İnsanlar hem homojen, hem de erdem sahibi oldukları için ellerinden alınmış olan güçlerini ve seslerini popülist lider veya parti aracılığıyla geri almalıdırlar (Albertazzi & McDonnell, 2008, s. 4-5).

Federico Finchelstein popülizmin tarihsel süreç içerisinde evrimini ve kendi teorik perspektifini sunduğu “*Returning Populism to History*” adlı çalışmasında, 1945 sonrası dönemde modern popülizmin, otoriter bir demokrasi anlayışı temelinde şekillendiğini ifade etmektedir. (Finchelstein, 2014, s. 467). Faşizm ile popülizm arasındaki hem tarihsel, hem de entelektüel ortaklığa vurgu yapan Finchelstein için 2. Dünya Savaşı dönemi totalitarizminin mirasının modern popülizmin temel dayanağı

olduğunu iddia etmektedir (Acar, 2019, s. 39). Popülizmi, çoğulculuk karşıtı ve toplumun yozlaşmış elit tabakasının karşısındaki sıradan insanların bütünleşmiş bir düşünce sistemi (Torre, 2007, s.32) olarak açıklayan Carlos de la Torre ve 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin düzeni olan teknokratik siyaset anlayışının antidemokratik eğilimlerine karşı yine demokratik olmayan bir cevap (Müller J.-W. , 2013) olarak popülizmi tanımlayan Jan-Werner Müller ile bu hususlarda tamamen aynı görüşte olduğunu ifade eden Finchelstein'in teorik yaklaşımı, yukarıda bahsedilen genel teorik çerçeveye ek olarak popülizmin tarihsel sürecini de bu teorik perspektife eklemeyi öngörmektedir. Müller, Torre ve Slavoj Zizek gibi yazarların popülizm ile totalitarizm arasındaki bağlantıyı tarihselleştirmeden ilişkilendirdiğini ifade eden Finchelstein popülizmin temellerinin 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde güçlenen faşist dünya görüşünde yattığını iddia etmektedir (Finchelstein, 2014, s. 473).

Popülizm literatürüne önemli katkılar sağlayan yazarların görüşlerini ele alırken uzlaşılan ve ayrışılan noktalar olduğunu görmekteyiz. Araştırmacılarıdaki genel kanı popülizmin toplumu iki düşman kutba ayırdığı üzerinedir. Elitler ve sıradan halk olarak ikiye bölünmüş toplumda popülistlerin sıradan halkın taleplerini gözettiğini, elitlerin ise sıradan halkla bir sömürü ilişkisi kurduğunu gözlemledik. Ayrıca birçok yazarın kavramsallaştırma çabalarında fark ettik ki; sıradan halk popülistler için toplumun tek meşru ünitesidir. Yozlaşmış elitlerin meşruiyeti popülistler tarafından yadsınır. Zira halkın tek erdem sahibi temsilcisi, elitler ile arasında sürekli çatışmaya dayalı ilişki olan sıradan insanlardır.

Popülizm literatüründe araştırmacıların birbirlerinden farklılaştığı en önemli konu popülizmin ne olduğu sorusu üzerinedir. Bu soruya verilen cevapların çeşitliliği yüzünden popülizm içerisinde üç farklı akım ortaya çıkmıştır. Bu üç farklı akım, popülizmi siyasal bir ideoloji, siyasal bir söylem veya siyasal bir strateji olarak tanımlamayı tercih edenler tarafından geliştirilmiştir.

Popülizmi siyasal bir ideoloji olarak gören yazarların görüşlerini incelemeyi önce genel anlamıyla ideolojinin neye karşılık geldiğini inceleyeceğiz. İdeoloji kavramı da popülizm kadar farklı yorumlamalara açıktır. Bu yorumlar Terry Eagleton tarafından şu şekilde sıralanmaktadır;

1. *Toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci;*
2. *Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi;*
3. *Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya hizmet eden yanlış fikirler;*
4. *Sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim*

5. Özneye belirli bir konum sunan şey;
6. Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri
7. Özdeşlik düşüncesi
8. Toplumsal olarak zorunlu yanılısama
9. Söylem ve iktidar konjontürü
10. İçinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam;
11. Eylem-amaçlı inançlar kümesi;
12. Dilsel ve olgusal gerçekliğin karıştırılması;
13. Anlamsal (semiotik) kapanım;
14. İçinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam;
15. Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç (Eagleton, 1996, s. 18-19).

Yapılan bu ideoloji tanımlamalarına istinaden Cas Mudde, önceden de bahsettiğimiz üzere popülizmin tam anlamıyla ideoloji sayılamayacağını, zira bir ideolojinin barındırması gereken temel kıstasları bünyesinde barındırmadığını ifade etmiştir (Mudde & Kaltwasser, 2017, s.3). Popülizm kaygan bir zeminde durduğu için tarihsel süreç içerisinde birçok farklı ideolojiyle eklenerek kullanılmış ve bu özelliği yüzünden de “zayıf-merkezli ideoloji” olarak ifade edilmiştir (Mudde, 2017, s.30; Stanley, 2008, s.95; Taggart, 2000, s.275; Canovan, 1981, s.4; Abts & Rummens, 2013, s.407; Moffit & Tormey, 2013, s.383; Aslanidis, 2016, s.91).

İdeoloji kelimesi telaffuz edilince araştırmacıların çoğu, bu kavramın; insanın, toplumun, siyasi ve sosyal ilişkilerin açıklanması noktasında bireye bir düşünce sistemi sunan bir olgu olması gerektiğinde mutabık kalmıştır (Mudde, Populism: An Ideational Approach, 2017, s. 30). Böylesine geniş bir yelpazeye hitap etmesi gereken ve insanlara bir bakış açısı sunabilmesi gereken ideoloji kavramının popülizm ile bağdaştırılması popülizm alanında araştırma yapan akademisyenler için pek te mümkün görünmemiştir. Zira bu yazarlar popülizmin hitap etmesi gereken kitle ve sunması gereken dünya görüşünün sınırlı kaldığını düşünmüştür. Popülizmin diğer ana ideolojiler gibi bir entelektüel birikime sahip olmamasının yanında, popülizm insanlara çok sınırlı bir politik açıklama tarzı sunmaktadır. Bir ideoloji tarafından sunulması gereken detaylı yol haritası popülizmde çok daha genel ve detaylardan kaçınan bir özellik göstermektedir (Mudde, 2017, s.30). Bu sınırlı yol haritasına kanıt olarak popülizmin toplumsal ilişkileri sadece yozlaşmış elitler ve sıradan halk olmak üzere iki kampla açıklaması ve önemsenmesi gerekenin genel irade (*volonté générale*) olduğunu savunmasını söyleyebiliriz (Mudde, 2017, s.33). Bu dar bakış açısı toplumdaki sosyo-politik sorunların çözümü noktasında çok yetersiz kalmaktadır. Popülizmin bir ideoloji, fakat zayıf merkezli bir ideoloji olduğunu kabul eden popülizm yaklaşımını

benimsemiş olan araştırmacıları, popülizmi bir söylem veya bir strateji olarak görenlerden ayıran temel nokta, araştırma sorularının farklılığıdır. Popülizmi zayıf merkezli bir ideoloji olarak gören yazarlar, popülizmin tam bir ideoloji mi yoksa zayıf bir fikirler kümesi mi olduğu sorunsalını araştırmaktadırlar (Havlik & Pinkova, 2012, s. 20) .

Şu ana kadar yapılan analizde yazarların görüşleri arasında popülizm literatürü içerisinde en yaygın olarak benimsenmiş fikir, toplumun iki antagonistik (hasmane) kampa bölünmüş olduğu ve bu iki kamptan biri olan yozlaşmış elit sınıfının sıradan halk üzerinde bir tahakküm uyguladığıdır. Popülizmi bir ideoloji olarak görmeyi reddedip, onu bir söylem olarak gören popülizm kuramcıları, popülizmi; bu iki kamp arasındaki mücadelede sıradan halkın yozlaşmış elitlere karşı harekete geçirilmesini sağlayan bir söylem sanatı olduğunu ifade etmektedirler (Bonikowski, 2016, s.23; Aslanidis, 2016, s.96; Jagers & Walgrave, 2007, s.323; Di Tella, 1971, s.188; Panizza, 2005, s.3).

Popülizmin bir söylem olduğunu iddia eden yazarlar için popülizm, insanlara tutarlı bir dünya görüşü bahsetmez. Popülizmin bir ideoloji olduğu reddeden yazarlar, popülizmin söylemlere dayalı olarak halkı çerçeveleme veya kapsama stratejisi olduğunu düşünmektedirler (Bonikowski, 2016, s. 23). Bu çerçeveleme ve kapsama stratejisi bir olayı halka belirli bir tarzda arz etme işi olarak açıklanmaktadır. Çerçevelemeler ifadeler, konuşmalar, basın açıklamaları, brifingler ve kamuoyu tartışmaları şeklinde gelişen politik söylemlerdir. Örneğin popülizmde ekonomik olarak zor durumda olan ve demokratik haklarını icra etmekten yoksun bırakılmış sıradan insanlar bu olayın failini arar. Bu failin bulunması noktasında popülizmin söylemsel yönü bu kitleleri söylemi icra eden kişiye yönlendirmektedir. Halkın şikâyetlerini anlayan ve kendini onlardan biriymiş gibi gösteren popülistler, bu retorik çerçeveleme (Hawkins & Pauwels, 2017, s.277) yöntemiyle halkı sömürebilme fırsatı bulmuş olurlar. (Betz, 2002, s. 198) Hawkins bu konuda popülizmin, insanların tercih yapmasını kolaylaştıracak açık politikalar sunmadığını düşünür. Muğlak argümanlarla yola çıkmış olan popülizm hitap eden kişinin kişisel yeteneğine ve kullandığı retoriğe sıkı sıkıya bağlıdır (Hawkins, 2009, s.1045). Söylemsel yaklaşım mensubu yazarlar popülizmin kararsız (Bonikowski, 2016, s. 13) ve bukalemuna (Taggart, 2004, s.275) benzer doğası nedeniyle onu ideolojik temellerde açıklamaya çalışmak yerine, söylemsel bir mantığının olduğunun kabul edilmesi gerektiğini vurgularlar.

Popülizmin ideolojik olduğu yaklaşımları benimseyen geleneğin de, söylemsel yaklaşımı sürekli eleştirmesine rağmen, kendi çalışmalarında söyleme oldukça güvendikleri görülmektedir (Hawkins, 2009, s.1046). Paris Aslanidis popülizmin söylemsel bir kavram olarak incelenmesinin bize bazı önemli avantajlar sağlayacağını ifade etmektedir: İlk olarak; söylemsel yaklaşım, ampirik çalışmalar için çok iyi bir metodolojik çerçeve sunmaktadır. Ayrıca söylemsel analiz, popülizmin kavramsal boyutunun anlaşılması konusunda daha iyi bir kavrayış sağlamaktadır (Aslanidis, 2016, s. 98).

Popülizmin stratejik bir araç olduğu görüşü de popülizm literatüründe önemli bir yere sahiptir. Bu yaklaşıma göre popülizm, parti veya lider aracılığıyla gücü elinde bulundurabilmek üzere geliştirilmiş bir stratejik araç olarak nitelendirilir (Gidron & Bonikowski, 2013, s. 7). Bu yaklaşımda söylemden ziyade popülist liderin, karizmatik karakteri son derece önemlidir. Halk ile lider arasındaki bağ arada hiçbir başka kurum veya kişi olmadan doğrudan kurulur (Weyland, 2017, s.55). Popülizm, yozlaşmış elit sınıfına karşı sıradan halkın politik bir seferberliğidir (Roberts, 2017, s. 260).

Popülizmin bir siyasi strateji olduğunu düşünen yaklaşıma göre popülizm ne bir söylem ne de sadece bir ideolojidir. Bu yaklaşımı benimseyen yazarlar popülist liderliğin özelliklerine yoğunlaşılması gerektiğini salık verir (Weyland, 2017). Popülistlerin ne söylediklerinden çok, siyasi gücü nasıl devam ettirdikleriyle ilgilenmeyi tercih eden stratejik yaklaşım mensupları toplumun atomize edilmiş bireylerden oluştuğunu düşünür. Bu bireylerin bütünleşip genel iradelerini kazanabilmeleri için bir lidere ihtiyaç duyduklarını ifade eden popülist liderler için halk ile doğrudan ilişki çok önemlidir. Bunun sağlanabilmesi adına kahramanlık olgusu kullanılmaktadır. Kitlelerin harekete geçirilebilmesi için çağrıda bulunan popülist liderin güçlü, karizmatik ve cesur olması çok önemli bir kriterdir. Bu sayede bireyler liderlerinin kişiliğini içselleştirir ve toplumun yeniden formasyonu sağlanarak yoğun bir kimlik inşa süreci tamamlanmış olur (Mudde, 2017). Popülist liderler toplumda topyekûn bir seferberlik ilan etme yolunu tercih ederler. Bu yolu tercih ederlerken de kendi meşruiyetlerini sağlamak adına halkın genel iradesinin savunuculuğu rolünü üstlenmektedirler (Weyland, 2017).

Popülizm literatürüne araştırmacıların teorik katkılarını, ortaya çıkan görüş farklılıklarını ve bu farklılıkların birbirlerini nasıl yorumladıklarını inceledikten sonra popülizmin tarihsel süreç içerisinde pratikteki yansımalarını inceleyeceğiz. Bu

bağlamda tarımsal popülizm, Latin Amerika popülizmi ve sağ popülizmin özellikleri incelenecektir.

1.1.Tarihsel Süreçte Popülizm

Tarihsel süreçte üç farklı popülizm dalgasından söz edilebilmektedir. Bunlar sırasıyla tarımsal popülizm, Latin Amerika popülizmi ve yeni sağ popülizmleridir. Aynı Canovan gibi Jagers ve Walgrave de tarımsal popülizmin Rus Narodnik hareketindeki entelektüellerde ve Amerikan Halk Partisi'nde 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktığını belirtmiştir. Ardındansa 1940 ve 1950'li yıllarda Arjantin'deki Peron ve Brezilya'daki Vargas gibi milliyetçi liderlerin benimsedikleri siyasi rejim, popülizmin Latin Amerika bacağına oluşturmaktadır. Son olarak 1970'li yıllarda baş gösteren ve çıkış noktası olarak vergiler, göçmenler, milliyetçilik ve suç öğelerini benimseyen bir yeni sağ popülizminden bahsetmek mümkündür. Üç farklı popülizm dalgasından bahsedilmesine rağmen üçünde de ortak olan noktalardan birisi hitabetin yönünün halka olmasıdır. Popülist düzende insanlar ortak duygulara sahip bütünleşmiş bir organizma olarak görülür ve popülizm de bu insanlarla içselleşerek onların davranışlarını haklı çıkarmayı amaçlar. Tüm popülizm dalgalarındaki ortak noktalardan bir diğeri ise elit karşıtı tutumlarıdır (Jagers & Walgrave, 2007, s. 319-320).

Popülizmin tarihsel süreç içerisindeki bu üç farklı tezahürünü incelemek, aralarındaki ilişkileri ve yukarıda bahsettiğimiz ortak yönlerini anlayabilmek adına önemlidir. Bu minvalde çalışmanın bu bölümünde bu üç farklı popülizm dalgası incelenecektir.

1.1.1. Tarımsal Popülizm

Literatürde tarımsal popülizmin tarihine bakıldığında karşımıza temelde Amerika'daki çiftçi hareketleri ve Rus narodniki hareketi çıkmaktadır. Biz de bu iki hareketten bahsederek tarımsal popülizmin kaynağını ve gelişimini inceleyeceğiz.

ABD'deki Halk Partisi ve Rus narodniki hareketleri için ikisinin de popülizm olarak telaffuz edilmesinin tarihsel bir yanlış olduğunu ifade eden Canovan, her ikisinin de birbirlerinden çok farklı karakteristiklere sahip olduğunu altını çizmektedir. Bu iki hareketin popülizm üst başlığı altında genellendiriliyor olmasındaki en önemli sebepler Canovan tarafından şu şekilde belirtilmektedir: ekonomik sistemin kırsal üzerindeki etkileri, modernleşmenin doğurduğu sorunlar ve iki harekete de yüklenen sosyalist kimlik. Canovan'a göre bu iki hareketin

birbirlerinden farklılaştığı nokta ise, farklı toplum grupları arasında, farklı amaç ve yöntemlerle doğup gelişmesidir. Her ikisi de ne kadar kırsal bir hareket olarak nitelendirilse de Amerikan popülizmi; ABD'deki entelijansiya arasında sosyalist bir halk hükümeti arzusuyla, pazarlama ve finans konusundaki kontrolün halk sınıfının elinde olmasını salık veren bir program olarak belirlemiştir. Bunun karşısında Rus narodniki hareketi ise kırsaldaki yaşamın iyileştirilmesini taleplerinin en ön sıralarına yerleştirmiştir. Fakat iki programda da kesinlikle halk kutsallaştırılmıştır (Canovan, 1981, s. 100-101).

Tarımsal popülizmin ilk temsilcilerinden olan ABD'deki Halk Partisi tek örnek te değildir. Bunun yanında yine çiftçilerin, finansal sistemin tehditlerinden zarar gördüğü ve örgütlenip bir hareket oluşturduğu başka örnekler de mevcuttur. Buna örnek olarak Kanada'nın Saskatchewan bölgesindeki Kooperatif Milletler Federasyonu ve Alberta'daki Sosyal Kredi hareketlerini verebiliriz. Bunlar ne kadar tamamen aynı siyasi çizginin takipçileri olmasa da, aralarında oldukça benzer yönler vardır. Örneğin Saskatchewan'daki çiftçiler kendilerinden çok uzak ve kontrol edilmesi güç olan uluslararası buğday pazarına bağlıydı ve bu yüzden üretimlerinin taşınma maliyetlerinin çok fazla olması konusunda sorun yaşamaktaydılar. Bu sorunlar yüzünden örgütlenerek önemli bir harekete dönüşmüşlerdi. Bu hareket önemli kazanımlar elde etse dahi, buğday fiyatlarının düşmesi (Goodwyn, 1978, s. 14) ve üstüne de kuraklığın baş göstermesi yüzünden bölgedeki çiftçilerin üçte ikisi yaşadıkları terk etmek zorunda kalmıştı (Canovan, 1981, s. 102). Bu hareket, Saskatchewan'daki çiftçilerin durumunu çok akıllıca kullanan ve toprakların millileştirilmesini savunan bir politika anlayışıyla, sosyalist eğilimde olan Kooperatif Milletler Topluluğu Federasyonu'nun (*Cooperative Commonwealth Federation*) yükselişine sebebiyet vermiştir (Canovan, 1981, s. 102).

Rus narodniki hareketi ise literatürdeki ilk popülist hareket olarak nitelendirilmektedir. "Halkın dostları" anlamına gelen narodniki hareketi Rus entelektüelleri arasında 1860'lı yılların başında başlayarak 1870'li yıllara kadar devam eden bir harekettir. Bu hareket küçük köylü sınıfının demokrasiye ve özgürlüğe kavuşturulmasının anahtarı olan bir ideolojiyi benimsemiştir (Pipes, 1964, s. 458). Fakat kurumsal yapılarının eksikliği ve halkın örgütlenmesinde sorun yaşamaları nedeniyle başarısız olmuştur (Skocpol, 2004, s. 252).

Tarımsal popülizm örneklerinden bir diğeri ise Almanya’da ortaya çıkan Alman tarım hareketidir. Yukarıda bahsettiğimiz buğday çiftçileri gibi, Prusya *Junker*’ları* da uluslararası pazar için buğday üretimi yapmaktaydı. Fakat fiyatların aniden düşmesi yüzünden onlar da Amerika’daki meslektaşları gibi büyük ekonomik sıkıntılar yaşamışlardır. Bu sebepten kaynaklı, Amerika’daki Kooperatif Milletler Topluluğu Federasyonu’nun bir benzeri olarak, Alman Çiftçiler Birliği’ni (*German Farmers League*) oluşturmuştur. Sağ eğilimli bu hareket, her ne kadar Amerika’daki Kooperatif Milletler Topluluğu Federasyonu’ndan siyasi çizgi açısından farklılaşsa da, iki hareketin de ortak taleplerinin olduğu aşikârdı (Canovan, 1981, s. 103).

1.1.2. Latin Amerika Popülizmi

Popülizm tarihinde köklü bir geleneğe sahip olan Latin Amerika kıtasında, bu eğilimin yükselmesinin başlıca sebebi, kıtada yaşanan sosyoekonomik gelir adaletsizliğidir. Oligarşik yönetim anlayışı sebebiyle kıtanın serveti, ülke nüfuslarının çok küçük bir kısmını kapsayan elitlerin elinde toplanmış ve bu yüzden de Latin Amerika’da popülizmin yükselmesi çok hızlı gelişmiştir. Halktan, elitlere ve oligarşik yönetim düzenine karşı gelen tepkiler, popülist liderler tarafından çok iyi harmanlanarak sunulmuş ve sonucunda Latin Amerika’da üç farklı popülizm dalgasından bahsedebileceğimiz bir tarihsel süreç bizlere sunmuştur. Popülistler Latin Amerika halkının oligarklara karşı olan bıkkınlığını çok iyi kullanan bir mekanizma inşa ederek onlara yeniden yönetimde söz sahibi olduklarını hatırlatmıştır. Bahsettiğimiz bu üç farklı popülizm dalgası dünyanın farklı bölgelerindeki popülizm tezahürleri gibi sadece yozlaşmış elitlere karşı sıradan halkın bir savunusu olarak gerçekleşmemiştir (Mudde, 2017, s.28).

Latin Amerika’daki popülist tecrübelerde Avrupa ve Amerikan popülist hareketlerde olduğu gibi dışlayıcı politikalar yer almamaktadır. Onun yerine tüm halkı kapsayıcı bir popülist siyaset tarzı geliştirilmiştir. Her ne kadar Avrupa ve Amerika’nın popülist tecrübelerinden kapsayıcı siyaset tarzıyla ayrılıyor olsa da, Latin Amerika popülizmi demokratik bir kimlik kazanamamıştır. Bunun en önemli örneği olarak Peron ve Chavez’in güttükleri siyaset tarzı gösterilebilir. İki liderin yönetimi de bir süre sonra otokratik bir mahiyet kazanmıştır (Torre, 2017).

Popülizmin Latin Amerika’daki ilk dalgası 1929’daki Büyük Buhran sonrasında başlayarak 1960’lı yıllardaki popülizmin ikinci dalgasına değin sürmüştür.

* *Junker* kelimesi Prusya aristokrasisine verilen özel addır.

Bu dönem Latin Amerika'daki liderler kıtadaki genel sorunu çok iyi kullanarak önemli başarılar sağlamışlardır. Kırdan kente artan göçün, sanayileşmenin yarattığı olumsuzlukların ve genel olarak Latin Amerika ülkelerinin siyasi bütünlüklerini tamamlayamamalarından istifade eden popülist liderler, halkta artan sosyoekonomik ve siyasi istemleri, siyasi programlarının temeline yerleştirmiştir. Kıtada o dönem sosyalizm ve komünizm de önemli kitlelere hitap edebiliyorken, bu iki ideolojinin temelindeki sınıf olan işçi sınıfından ziyade halkın çok büyük bir kesimine hitap etmeyi tercih eden popülizm, tüm Latin Amerika kıtasında kimlik birliğini savunan ve emperyalist güçlere karşı mücadeleyi simgeleyen “Americanismo” ideolojisine de sıkı sıkıya bağlanmıştır (Mudde, 2017, s.29).

Latin Amerika'daki ikinci dalga popülizm diğer iki popülizm dalgasına göre en sade popülist dalga olarak nitelendirilmektedir. Popülist retorikte klasikleşen yozlaşmış elitlere karşı sıradan halkın taleplerinin önemsenmesi fikrini benimseyen liderler 1990'ların başlarında bazı ülkelerde seçimleri kazanma başarısı göstermiştir. İktidara geldiklerinde ise neoliberal programdaki şartları yerine getirebilmek için IMF (*International Monetary Fund*) ile birlikte hareket eden bu popülist liderler bu ortaklık sayesinde ülkelerindeki enflasyon sorununun kısmen çözülmesine de vesile olmuştur. İkinci dalga popülistler ilk dalga popülizmdeki “*Americanismo*” ideolojisinden sıyrılarak emperyal güçlerle mücadele yerine, ülke içinde zenginliğin büyük kısmını ellerinde tutan yozlaşmış siyasi elit kesimine karşı bir mücadele başlatmıştır (Mudde, 2017, s.30).

Toplumun en altından başlayarak emperyal güçlerle bütünleşmiş bir şekilde mücadele etme fikri, çoğu Latin Amerika popülizmlerindeki en önemli özelliktir. Hor görülmüşleri siyasi hayata yeniden entegre edebilmeyi, tüm kıtada yaşanan adaletsiz servet dağılımını ortadan kaldırmayı ve emperyal güçlere karşı olan bağımlılığı bitirmeyi amaçlayan Latin Amerika popülist liderleri, bu fikirleri sayesinde önemli başarılar elde etmiştir.

1998 yılında Hugo Chavez'in Venezuela'da seçimleri kazanmasıyla Latin Amerika'daki üçüncü dalga popülist hareketler olarak nitelendirebileceğimiz hareketler başlamış oldu. Sosyalist dünya görüşünden hareketle yola çıkan üçüncü dalga popülist hareketler, ilk popülizm dalgasındaki “*Americanismo*” ve emperyalist güçlere karşı mücadele fikirlerini de benimsemiştir. Anti-emperyalist tutumlarıyla birlikte kapitalizmin sermaye piyasası mantığını yok etmeye çalışan bir imaj tasarlayan

üçüncü dalga popülist hareketler, Latin Amerika'daki yoksulluk ile mücadele etmek için neoliberal reçetelerdeki entegrasyon dayatmalarına karşı çıkmıştır. Kıtada 1980'lerden itibaren uygulanmaya başlayan bu reformlar makroekonomik düzeyde belirli bir istikrar sağlasa da, halkın büyük bir çoğunluğunda sefalete yol açmış ve gelir adaletsizliği yaratmıştır. Halkın büyük çoğunluğundaki yoksulluğu ve gelir adaletsizliğini politik olarak kullanan üçüncü dalga popülizm hareketi Latin Amerika'da önemli bir başarı elde etmiştir. Bir yandan sol siyasetin öğelerinden faydalanan, diğer yandan da popülist siyasetteki elit karşıtı tutumları benimseyen üçüncü dalga popülist hareketler halkın yoksun bırakıldığı egemenliğini onlara geri kazandırmayı amaçlamıştır (Mudde, 2017, s.31-32).

1.1.3. Sağ Popülizm

Çalışmamızın bu bölümünde popülizmin sağ ideolojiyle ilişkisini inceleyeceğiz. Bunu yapmadan önce aşırı sağın tarihsel süreç içerisindeki evrimini ve sağ popülizm ile ilişkisini de incelemek sağ popülizmin temellerinin kavranabilmesine fayda sağlayacaktır.

Aşırı sağ 19. yüzyılın bitimine yakın beş farklı dönemden evrilerek günümüze kadar gelmiştir. Bu yüzden de yeni bir fenomen olarak görülmemesi gerekmektedir. Özellikle 1900'lü yılların başında İtalya ve Fransa'da komünizme, liberalizme ve muhafazakârlığa bir tepki olarak gelişen aşırı sağ, ulus kavramı üzerinden kendi ideolojik tasavvurunu geliştirmiştir. Fakat ancak Birinci Dünya Savaşı'nın akabindeki, birçok yönden kargaşanın hâkim olduğu dönemde politik bir alternatif olarak belirebilmiştir. Bu yeni belirlenimin ismine Faşizm adı verilmiş ve İtalya'da başlamıştır. 30'lu yıllara gelindiğinde birçok ülkede çeşitli partiler ve kurumlar oluşturmaya başlayan faşist ideoloji, her ne kadar İtalya'da başlayıp Nazi Almanyası'nda kurumsal gelişimini tamamlasa da, her ülke bu ideolojiyi kendi iç dinamikleriyle yorumlama yolunu seçmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde aşırı sağın siyasi ve toplumsal hiçbir geçerliliği kalmamış, faşist ideoloji küresel ölçekte kara leke olarak damgalanmıştır. Faaliyetlerine küçük ve gizli örgütlenmelerle belli bir süre daha devam eden etkisiz gruplar, küresel yeni bir ideolojik arayışın başladığı dönemde, eski ideolojik temelleri olan antikomünizm, antiliberalizm ve milliyetçilik sacayaklarına göçmen ve azınlık karşıtlığı ilkelerini de ekleyerek yeni bir siyasi alternatif olmayı başarmışlardır. Fransa'da Jean-Marie Le pen, Belçika'da Filip Dewinter ve Avusturya'da Jörg Haider bu yeni alternatif siyasi

hareketin partilerinin önderleri olarak ön plana çıkmışlardır. Ve eskinin kötü hatıralarından sıyrılabilmek adına popülist söylemler aracılığıyla kamuoyunu, yeni aşırı sağın eski ideolojik kökenlerinden koptuğuna inandırmayı başarmış, 90'lı yıllarla birlikte ise halk nezdinde desteğini iyiden iyi arttırmıştır. Aşırı sağa artan destek 11 Eylül saldırısından sonraki süreçte hat safhaya ulaşarak birçok yeni aşırı sağ partinin de güçlenmesine olanak sağlamıştır.

Bu güçlenme aslında aşırı sağ popülizminin salt kendi başarısı değildir. Neoliberal küresel düzenin ve bunların temsilcisi olan partilerin başarısızlıklarının da aşırı sağın yükselişine katkı sağladığı düşünülmektedir (Yıldırım, 2017, s. 60). Mudde aşırı sağın yükselişini halkın ekonomik ve politik sorunlarının doğurduğu bir sonuç olarak görmektedir (Mudde, 2012, s.9). Yaşanan küresel ekonomik sorunlarla bağdaştırılan azınlık ve göçmen sorunun çözümü için aşırı sağ popülizminin geliştirdiği tez, kitleler için yeni bir umut kapısı olarak görülmektedir. Kültür, tarih ve ekonomi temellerinden şekillendirilen bu aşırı sağ tezi kitlelerde derin etkiler uyandırdığı için sağ popülist partiler gitgide daha da tercih edilebilir hale gelmektedir. Yukarıda bahsedilen küresel ekonomik sorunların temeli olan post-endüstriyel devrim ana akım sağ partilerin söylemlerinin benzeşmesine ve birbirleri arasındaki farkların azalmasına neden olmuştur. Bu ekonomik sorunlara ana akım sağ partiler tarafından getirilen çözümlerin başarısızlıkları ve kitleler için politik tercihlerin sınırlı hale gelmesi radikal sağ partileri daha da güçlendirmiştir (Yıldırım, 2017, s. 60-61).

Aşırı sağın tarihsel süreç içerisindeki gelişimini ve sağ popülizmle olan yakın ilişkisini inceledikten sonra sağ popülizm kavramının temel ideolojik sacayaklarını açıklamaya çalışacağız. Bunu yaparken aşırı sağ ile sağ popülizm arasındaki ideolojik benzerlikler vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Mudde bu konu özelinde aşırı sağ popülizm örneklerinin antisemitizm ve refah şovenizmi gibi tali özellikleri de paylaşabileceğini düşünse de, tüm sağ popülist parti veya liderlerin ortaklaştığı üç temel özelliğe vurgu yapmaktadır. Bunlar, nativizm (doğuşancılık), otoriteryanizm ve popülizmdir. Çok çeşitli referans noktaları ve halklarını tanımlama tarzları bulunmasına rağmen tüm sağ popülistlerin bu bahsedilen üç ana özellikte mutabık oldukları gözlemlenmiştir (Mudde, 2017, s.4-5).

Temelleri on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Amerika'daki Hiçbir Şey Bilme (*Know Nothing*) hareketine kadar dayanan *nativist* (doğuşancı) ideoloji hem ülke içindeki hem de ülke dışındaki düşmanlara karşı bir ideoloji olarak gelişmiştir.

Milliyetçilik ve yabancı düşmanlığının yoğrulmuş bir hali olan nativizm; devletin, ulusun üyeleri olan bireyler tarafından paylaşılması gerektiğini vurgulamakta olup, yabancıların ise bunu engellediğini ve ulus-devletin homojenliğini tehdit ettiğini iddia etmektedir. *Nativist* ideoloji etnik, dini ve ırkçı ayrımların bir bileşimidir. Aşırı sağ popülizmi ise Avrupa'nın batısındaki konuk işçiler ve mültecileri ve Avrupa'nın doğusundaki etnik azınlıkları hedef alarak Avrupa kıtasında vücut bulmuştur. İkisi arasındaki yakın ilişki dikkati çekmektedir (Mudde, 2017, s.5).

Mudde için aşırı sağ popülistlerin bir diğer temel özelliği olan otoriteryanizm, katı bir şekilde düzenlenmiş bir toplum yapısında yine katı hukuk kuralları ve politikalara referans eder. Ayrıca yargıda seyrek bir siyasi katılımı öngören otoriteryanizmde aile ve okul yapılanmalarında daha sıkı politikalar uygulanmaktadır (Mudde, 2017, s.5).

Mudde'nin aşırı sağ popülizmini tanımlarken vurguladığı son özellik ise popülizmdir. Kendisi için popülizm; toplumun iki düşman kutup olmak üzere, sıradan insanlar ve yozlaşmış elitler olarak bölündüğü bir düzende desteklenmesi gerekenin 'genel irade' (*volonté générale*) olduğunu savunan bir düşünce sistemidir (Mudde, *The Populist Zeitgeist*, 2004, s. 543). Yozlaşmış elitlere olan kinin asıl sebebi ise, sıradan halkın homojen bir halk olmasının önündeki yegâne engel olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Sıradan 'halkın sesi' (*vox populi*) bu elitler tarafından susturulmaktadır (Mudde, 2017, s.5).

Popülizm içerisinde vurgunun en çok halk olmasının bir nedeni vardır. Zira halk kavramı ucu açık bir tanımdır ve kimleri kapsadığı tam olarak belli değildir. Bu da popülistlerin politikalarını bu özne üzerinden şekillendirmelerinin önünü açar. Zira halk nüfusun büyük bir kesimini kapsamaktadır ve halkın sözcülüğünün yapılması da aslında popülistlere bir meşruiyet sağlamaktadır. Sağ popülizm bu sınırları belli olmayan halkı 'sessiz çoğunluk' olarak yorumlamakta ve toplumda büyük bir kesime denk düşen bu 'sessiz çoğunluk' harici kesim, yani elitler, toplumun homojenliğini tehlikeye düşürdüğü için dışlanmaktadır (Doğan, 2019, s.19). Öte yandan popülizmin modernleşmeyle olan iç içeliği de bazı araştırmaların konusu olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz sınırları net olmayan halk kavramının kimlerden oluştuğunu modernleşmeyle dalgasıyla da anlayabiliriz. Hızlı sanayileşme süreçleriyle birlikte modernleşme dalgalarına uyum sağlayamayan büyük bir kesim aslında popülizmin içindeki sıradan halktır. Bu kesim modernleşmenin kaybedenleri olarak

adlandırılmıştır. Ve bu kaybeden kesin uyum sağlayabilip kazananlara, yani yozlaşmış elitlere, karşı popülistlerin en önemli kozu haline gelmiştir (Doğan, 2019, s. 19).

Mudde aşırı sağ ile popülizmin kuvvetli ilişkisini ifade ederken birbirlerinden ayrıldığı yönleri de dikkat edilmesi gerektiğini vurgular. Ona göre sağ popülizmin aşırı sağdan en temelde ayrıldığı nokta sağ popülizmin en temel öznesi olan sıradan halkın egemenliğini desteklemesidir. Ayrıca sağ popülizmin çoğunluk yönetimini kabul etmesinin de yanında, yürütmenin daha güçlü olmasını ve parlamenter demokrasinin kaidelerini benimsemek de ister. Çoğulcu politikaların halkın genel iradesine zarar verdiğini düşündüğü için monist bir tutumu vardır. Ve bu yüzden de liberal demokrasinin, azınlıkların haklarının korunmasını içeren kurallarıyla bir çatışma içerisindedir (Mudde, 2017, s.6).

Ekonomik düzlemde sağ popülizm için aşırı sağ ideolojiyle benzeştiğini söylemek yanlış olur. Zira sağ popülizm için ekonomik meseleler ikincil bir önem arz etmektedir. Mudde sağ popülist partilerin ekonomik kavrayışlarını şu şekilde açıklamaktadır:

Uygulamada, popülist radikal sağ partilerin çoğu, daha az kural ve daha düşük vergi taleplerini ekonomik milliyetçilik ve refah şovenizmi ile birleştiren karma bir sosyo-ekonomik gündemi desteklemektedir, yani ulusal ekonominin korunması ve sadece 'yerliler' için refah hükümlerinin desteklenmesi (Mudde, 2017, s.6).

2. Sol Popülizm

Çalışmamızın bu bölümünde sol popülist ve postmarksist görüşün teorik çerçevesinin oluşmasına büyük katkıda bulunan Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun teorik yaklaşımları incelenecektir. Bu yapılırken yukarıda bahsedilen iki düşünce sistemi için de hayati önem taşıyan "Radikal Demokrasi" kavramı detaylarıyla açıklığa kavuşturulacaktır. Bu yeni demokrasi modelinin temellerini oluşturan görüşler ve bu görüşlere neden ihtiyacın olduğu incelenerek sol popülist moment ile ilişkisi araştırılacaktır.

2.1. Sınıftan Halka

Bu bölümde Marksist dünya görüşü içerisinde çok önemli bir konuma sahip olan ve ideolojinin merkezi konumunda bulunan bir öznenin, sınıfın, zaman içerisindeki değişimi incelenecektir. Bu inceleme beraberinde Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun radikal demokrasi projesinin anlaşılmasında mihenk taşı olacaktır. Bu minvalde Marksizm içinde işçi sınıfının tanımlanışı ve amacı incelendikten sonra

tarihsel süreç içerisinde bu tanım ve amacın dönüşümü incelenecektir. Ardından ise Mouffe ve Laclau'nun "sınıf özcülüğü" olgusuna bakış açısı değerlendirilerek, yeni bir solun inşasının neden gerekli olduğu araştırılacak ve bu bölümdeki inceleme tamamlanacaktır.

Marksizm, kapitalist üretim sürecinin doğurduğu sömürü ilişkisinin ortadan kaldırılması için sınıf mücadelelerinin sağlanması gerektiği fikrini düşünce sisteminin merkezine yerleştirmiştir. Bu mücadelenin içerisinde işçi sınıfı, toplumsal ilişkilerin ve iktidarın kurulmasını sağlayan en temel yapı taşıdır. Marksizm'de işçi sınıfı devrimci bir sınıf olarak atfedilmiştir. Ve bu durum Wood'a göre "metafizik bir soyutlama değil, maddeci ilkelerin bir uzantısıdır." (Wood, 2018, s. 36). Marksizm'de işçi sınıfının konumunun ideoloji için önemini ifade eden dört farklı önermeyi Wood şu şekilde ifade etmektedir:

1) İşçi sınıfı, sosyalizme geçişin sağlanmasında en dolaysız nesnel çıkarı olan toplumsal gruptur; 2) İşçi sınıfı, baskının en temel ve en belirleyici biçimine -elbette tek biçimine değil- doğrudan doğruya hedef olduğu için, başka sınıflara baskı uygulamakta hiçbir çıkarı bulunmayan bir sınıf olduğu için, kendini özgürleştirme mücadelesi verirken bütün insanların özgürleşmesi için gerekli koşulları yaratabilir; 3) Sömüren sınıflarla sömürülen sınıflar arasında, baskı yapısının özünü oluşturan temel ve kesinlikle çözümsüz bir karşıtlık bulunduğu için, sınıf mücadelesi, bu özgürleştirici dönüşümün başlıca lokomotifidir; 4) İşçi sınıfı, devrimci bir kuvvet haline gelebilmesi için gerekli stratejik toplumsal güce sahip olan tek toplumsal sınıftır (Wood, 2018, s. 36-37).

Marksizm'i diğer ana akım ideolojilerden ayıran bu temel karakteristik ve işçi sınıfına dair yapılan bu önermeler, küresel düzende yaşanan ekonomik, toplumsal ve siyasi değişiklikler çerçevesinde farklılık göstermeye başlamıştır. 1900'lü yıllara gelindiğinde bu farklılık bariz bir şekilde görünür hale gelmiştir. Bahsettiğimiz sınıf mücadelesi olgusu, son kertede sınıfların lağvedilmesi amacıyla kullanılması yerine, gelinen noktada, iktidarı elde etme amacına hizmet için kullanılmaya başlanan bir stratejiye evrilmiştir (Wood, 2018, s. 33).

Tarihsel süreçte Marksizm içerisindeki değişiklikler, sınıf mücadelesi kavramını, siyasi otoriteyi elde etme ve güç sahibi olma amacına hizmet eden bir hale dönüştürdükten sonra, özellikle Rusya ve Çin devrimleri içerisinde gözlemlenebilecek yeni pratikler oluşturmuştur. Rusya ve Çin'deki Marksist devrimler sırasında liderler, işçi sınıfına yüklenen sınıf mücadelesinin öznesi konumunu artık toplumun farklı kesimlerine de yaymaya başlayarak bu fitili ateşlemişlerdir (Wood, 2018, s. 34). Artık sınıf mücadelesinin öznesi işçi sınıfı olmaktan sıyrılmış, onun yerine halk ve kitleler, bu mücadeleye ikame edilmeye başlanmıştır. Bunun sebebi ise anlaşılacağı üzere

Marksist sınıf mücadelesi kavramı artık, son kertede sınıfların lağvedilmesi amacına hizmet etmek yerine, politik iktidarı ele geçirebilmek adına kullanılan yararlı bir araca dönüşmüştür.

Bu konjunktürde yerleşen Marksist bilinci Ellen Meiksins Wood şu şekilde ifade etmektedir:

İşçi sınıfı büyük, hatta çoğunlukta olmasına karşın, 'halk' ya da 'kitleler', esas olarak sömürülen sınıfların, özellikle de işçilerin ve köylülerin ittifakı olmaktan çıkmıştır (Wood, 2018, s. 34).

Bu yenilenen Marksist düşünce sistemi içerisinde Wood'un "halk" olarak nitelendirdiği birleşmeyi yaratan üniteler, kapitalist sömürü ilişkilerini ortadan kaldırmayı amaçları arasından kaldırmıştır. Marksizm'in bu değişimi ideoloji için temel mahiyet taşıyan işçi sınıfının önemini yitirmesinde çok daha uygun bir ortam sağlamıştır.

İşçi sınıfının önemini yitirmesinde özellikle Sovyetlerin dünyadaki komünist partilerin üzerindeki etkilerinin hafiflemeye başlamasından sonra ortaya yeni bir yol olarak çıkan Avrokomünizm ideolojisi de önemli pay sahibidir.

Avrokomünizm demokratik ve çoğulcu bir sosyalizme işaret etmektedir (Tuna, 1987, s. 270). Avrokomünist ideoloji, demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişkinin yeniden yorumlanması ve güncel bir hale getirilmesi gerekliliğidir (Weber, 1976, s. 108). Avrokomünizm teorisi özellikle Sovyetlerin komünist partiler üzerindeki ağırlığı kalkmaya başlayınca ön plana çıkmaya başlamıştır. Sovyet komünist parti modelinin ağırlığı, Avrupa'daki komünist partilerin üzerinden alınınca Avrokomünizm, her ülke ve toplumun kendi tarihi, toplumsal ve ekonomik koşullarıyla yorumlanarak sosyalist bir devlet inşasını salık veren bir ideoloji olarak yükselmiştir (Tuna, 1987, s. 271). Henri Weber Avrokomünizmin düşünsel temellerini şu şekilde ifade etmektedir:

1) Avrupa-komünizminin 1. Düşünsel Gücü:

Marksizm klasiklerinde söylenenin tersine, sosyalizme geçiş burjuva demokratik Devlet'in kurumlarıyla zorunlu olarak çatışmaz, kurumların çerçevesi içinde de pekâlâ gerçekleşebilir. Yeterli devlet aygıtlarının bağrında demokratik dönüşüm eylemiyle, sivil toplumda kitlelerin kendi kendilerini örgütleme hareketi arasında bir diyalektik kurulsun.

2) Avrupa-komünizminin 2. Düşünsel Gücü:

Gene Marksizm'in klasik tezlerinin tersine, sosyalist Demokrasi, burjuva parlamenter demokrasiden nitel olarak ayrı, kökten yeni bir kurumlar sistemi içermez. Bu demokrasinin yenileştirilmiş olan kurumlarının çerçevesinde eksiksiz biçimde serpilebilir.

3) Avrupa-komünizminin 3. Düşünsel Gücü:

Sosyalizme geçiş siyasal ve ekonomik iktidarın uzun bir toplumsallaşma sürecini oluşturur. İktidarın ele geçirilmesi, Devlet'in gelişmesinin Batı'da düşünülemez kıldığı, en şiddetli noktaya ulaşan bir krizden yararlanarak, sarsıntılı ve şiddetli bir biçimde gerçekleşemez. Egemen sınıfın hegemonyasının parçalanıp dağıtılması, ittifaklarının koparılması, Devlet aygıtlarının kuşatılması yolundaki uzun bir çalışmadan geçerek gerçekleşir; hegemonik sınıf olarak işçi sınıfının bugünkü duruma karşı çıkararak kendini ileri sürmesi yolundaki bir çalışmadan geçerek gerçekleşir (Weber, 1976, s. 108-109).

“Reform komünizmi” olarak da adlandırılan Avrokomünizm destekçisi ülkelerin partileri arasında sosyalizme giden yolda değişik stratejiler benimsenmiş olsa dahi ortaklaşılan bazı noktalar vardır. Orhan Tuna'ya göre bunlar aşağıdaki gibidir:

- 1) Her ülke sosyalizme kendi yolundan gitmelidir.
- 2) Komünizme geçişin bir merhalesi durumunda bulunan işçi diktatörlüğü, Avrupa'nın komünist eğilimli bütün partilerinin programlarından çıkarılmıştır.
- 3) Önceden benimsenmiş bulunan ve bütün komünist partiler için geçerliliğini koruyan [Sovyetlere bağlılık modeli] ehemmiyetini tamamen yitirmiştir (Tuna, 1987, s. 273).

Görüldüğü üzere Avrokomünist ideoloji, işçi sınıfının ayrıcalıklı bir özne konumunu sorgulamış ve çoğulcu bir demokrasi anlayışının destekçisi olmuştur. (Tuna, 1987, s. 273) Sovyet modelindeki tüm alt katman partiler ana komünist partiye tabii olur fikri reddedilmiş, çoğulcu bir demokrasi anlayışı için çaba gösterilmiştir. Sınıf mücadelesinin tek bir sınıfa atfedilmemesi gerektiği fikri Weber'e göre şu önermeden ivmelenmektedir:

Burjuva demokrasisi ve saygıdeğer “biçimsel özgürlükleri” egemen sınıf tarafından cömertçe verilmemişler, silahlı halk tarafından zorlu bir mücadeleyle kazanılmıştır. Sınıf mücadelesinin meyveleri oldukları için, ne bütünüyle [burjuva] ne de bütünüyle [proleter]dirler (Weber, 1976, s. 108).

Bu da mücadelenin tek bir sınıftan tüm halka yayılabilmesinin önünü açmıştır.

Avrupa özelinde Marksizm'in seyri görüldüğü üzere dünya genelinden çok farklı ilerlememiştir. Avrokomünizm, yaşanan konjonktürel değişimler ve yukarıda bahsi geçen ideolojik yol haritası çerçevesinde seçim kazanmaya yönelik bir strateji olarak kullanılan “halk ittifakları”nın kurulmasını öngören bir düşünceye evrilmiştir. Avrokomünist partiler, her ne kadar sosyalist bir düzen kurarak sömürü ilişkilerinin bitirilmesini amaç edindiğini beyan etse dahi, işçi sınıfının rolü reddedilmekte ve daha da ötesinde kitleleri veya halkları da siyasi otoriteyi ortadan kaldırmak adına değil, onu elde etmek için kullanmaktadır. Avrokomünist yöntem post-Marksist sınıf anlayışıyla

bu noktada ortaklaşmış ve yeni bir toplumsal formasyon kurgulamıştır. Post-Marksist sınıf anlayışına göre ise; sınıf mücadelesi, klasik Marksizm'deki gibi bir devrim gerçekleştirme amacıyla değil, siyasi iktidara ulaşabilmek adına kullanılan ve bu mücadele etrafında toplumsal sınıflar arasında sağlanmış bir uzlaşmayı ifade etmektedir (Wood, 2018, s. 35).

Avrupa'daki komünist partilerin bu süreçteki stratejileri, seçim zaferlerini amaç edinerek kapitalist devlet sisteminin içine nüfuz edebilmek olmuştur. Bu nüfuz sayesinde kapitalist devletin kademelerine sızılmış olacak ve sosyalizmi devlete enjekte edebilme fırsatı bulunmuş olacaktır. Kapitalist devletin birleştirdiği tekelleri güçler ile halk arasındaki zıtlıktan beslenerek, toplum içerisindeki güçlerin birliğini tasarlayan ve buna da “sınıflararası ittifak” adını verdikleri yeni örgütlenme biçimlerine önem veren Avrokomünist partiler, yeni bir strateji belirlemiştir. Bu stratejiye göre, “sınıflararası ittifak”a katılacak sınıf anlaşılacağı üzere, sadece işçi sınıfı ile sınırlı kalmayacaktır. İşçi sınıfının yanında halkın büyük bir çoğunluğu ve hatta burjuvanın bile belli bir kısmı sosyalizm safına çekilmelidir. Avrupa'daki komünist partilerin yeni stratejileri eskinin klasik komünist partilerinden bu yönüyle ayrılmış ve tipik bir işçi partisi olma özelliğini değiştirmişlerdir (Wood, 2018, s. 42).

Avrokomünist partilerin stratejilerine bakıldığı zaman klasik Marksist stratejiden farklılaştığı görülmektedir. Bu yeni Marksist yorumu benimsemiş partilerin stratejileri incelendiği zaman en bariz farklılık, kapitalist üretim ilişkilerinin doğurduğu sömürü ilişkilerini yok etme konusunda ortaya çıkmaktadır. Yeni Marksist partiler direkt olarak sermayeye bir savaş açmaktan ziyade bu savaşa karşı halkın olabildiğince büyük bir kısmını örgütleme stratejisini kendilerine çıkış noktası belirlemişlerdir (Wood, 2018, s. 43).

Yeni komünist partilerin sermayeyle doğrudan bir savaşa girmekten kaçınma stratejileri Laclau ve Mouffe'un entelektüel birikiminden faydalanılarak hayata geçirilmiş bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Mouffe bu konuyu “sınıf özcülüğü” olarak adlandırmış ve sol eğilimin önünde büyük bir engel olduğunu ifade etmiştir (Mouffe, 2019, s.23).

Marksist dünya görüşünün içerisindeki sınıf-özne kuramı tüm tarih boyunca hem Marksist olan, hem de bu kurama karşı olanlar arasında sürekli eleştirilen bir kuram olmuştur. Bu kadar eleştirilen ve tartışılan bir kuram olmasındaki en önemli sebep Marx'ın bu kuramı etraflıca inceleyip, ikna edici sonuçlara ulaşmamış

olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar bu konuda kapsamlı bir açıklama getirmese dahi, Marx için sınıf ve onun Marksizm içerisindeki yeri çalışmalarının en temel problemiğini oluşturmaktadır (Öngen, 2002, s.13). Sınıf-özne kuramı hakkında Tülin Öngen şu ifadeleri kullanmaktadır:

Sınıf konusu gerek Marksizm içi tartışmaların, gerekse Marksizm'e dönük eleştirilerin odak noktasını oluşturur. Örneğin Marksizm'in bilim olmadığı iddiasının en önemli dayanağı, onun sınıf-özne merkezli bir tarih felsefesi üzerinden temellenmesidir. Tarihsel harekette zorunluluk ilkesine yer veren ve bu doğrultuda 'tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihi' olarak kavrayan Marx ve Engels (1991), bu yüzden 'özcülük' ve 'determinizm' suçlamasına maruz kalmıştır. Benzer biçimde toplum çözümlemelerinde sınıf kategorisine öncelik vermeleri de 'indirgemecilik' ile suçlanmalarına neden olmuştur. Buna karşılık kapitalist toplumda son yüzyılda yaşanan radikal dönüşümlerin işçi sınıfını metamorfoza uğrattığını, ideolojiyi ve siyaseti sınıf ilişkilerinden bağımsızlaştırdığını düşünenler (Bell, Aron, Gorz, Giddens başta olmak üzere), daha öteye gidip, Marksizm'in, sınıf ve sınıf mücadelesi kavramıyla birlikte çoktan tarihe karıştığını öne sürmüşlerdir (Öngen, 2002, s.9).

Tarihin nedenlere bağlı olmadığını ve hiçbir toplumsal örgütlenmeye atfedilemeyeceği görüşünden hareketle Popper, Marksizm'deki tarihin nedenlere bağlı olduğu fikrine ve bu bağlılığın da işçi sınıfına atfedilmesi gerektiğine karşı çıkmıştır. Zira Popper için tarih, raslantılara dayanan "olumsal" ve "öznesiz" bir olgu olmalıdır (Öngen, 2002, s.9).

Mouffe da sınıf-özne kavramını Marksizm içerisindeki sorunlu alan olarak görmüştür. Ve bu sınıf-özne kavramıyla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Sınıf özcülüğü diye adlandırdığımız bu perspektife göre, politik kimlikler toplumsal failerin üretim ilişkileri içerisindeki konumlarının ifadesiydi ve politik kimliklerin çıkarlarını bu konum tayin ediyordu. Böyle bir perspektifin 'sınıf' üzerine temellenmeyen talepleri anlamaktan aciz olması hiç de şartııcı değildi (Mouffe, 2019, s.13-14).

"Sınıf özcülüğü"ne getirilen eleştiriden de anlaşılabilceği üzere Mouffe, sol düşünce sisteminin içerisinde olması gereken ayrıcalıklı bir sınıf fikrinden ayrıldığını görüyoruz. Kendisi için bu ayrıcalıklı sınıf olan işçi sınıfının yanında farklı toplumsal örgütlenme biçimlerinin de taleplerinin dikkate alınması gerekmektedir. Mouffe, neoliberal dünya düzeninin içerisinde sınıfların parçalandığı ve atomize edilmiş bireylerden oluşan bir toplum yapılanmasının taleplerine önem verilmesinin gerekliliğini düşünmektedir. Mouffe, bu minvalde geliştirdiği "özcülük karşıtı" dünya görüşü çerçevesinde, bu birbirlerinden farklı grupların toplumsal yapılanmalarını ve taleplerinin anlaşılıp, tüm grupları birbiriyle tek bir siyasi retorik altında

birleştirilmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yolunun ise demokrasinin radikalleştirilmesinden geçtiği vurgulanmıştır (Mouffe, 2019, s.14).

Marksizm'in güncel toplumsal ve siyasi konjonktürü yorumlama kapasitesinin azaldığını düşünen ve sorunlu bölgelerin revize edilerek yeni bir Marksist teori üretme gayesiyle post-Marksist dünya görüşü geliştirilmiştir.

Laclau ve Mouffe, Hegemonya ve Sosyalist Strateji eseriyle birlikte Marksizm'in yeni bir versiyonunu tasarlamayı düşünmüşlerdir. Bu yeni tasarı da Marksizm'e özgü tarihin dinamosu olarak atfedilen işçi sınıfı ve mücadelesi, ekonomik belirleyiciliğin ağırlığı ve siyasal devrim fikri bir kenara bırakılmıştır (Adaklı, 2001, s. 13).

Post-Marksist düşünce sınıfların çözüldüğünü düşünmektedir. Zira her topluma özgü kültürlerin mevcudiyeti ve çeşitli kimlik kavramları mevcuttur. Kimlik olgusu günümüzde Hobsbawm'ın tabiriyle bir "deriden ziyade bir gömlek" vazifesi görmektedir (Hobsbawm, 1996, s. 19). Bireyler bu "gömlekleri" istediği zaman çıkarıp, farklı bir "gömlek" giyme fırsatına sahiptir. Bu durum Post-Marksist teori için farklı kimlikleri entegre ederek bir "kimlik siyaseti" yürütmenin aracı olarak görülmüştür. Post-Marksistler "kimlik siyaseti" savunuculuğu yaparken de, kimlikleri bölüp parçaladığı iddiasında bulunarak Marksizm karalanmıştır (Adaklı, 2001, s. 19).

Gülseren Adaklı Post-Marksist ideolojinin dayandığı kavramsal tabanı şu şekilde ifade etmektedir:

Kavramsal araçlarını postyapısalcılık ve/veya söylem kuramlarında bulan post-Marksizm, bir siyaset tarzı/projesi önermesi dolayısıyla bir farklılığa işaret eder. Foucault, Lacan ve Derrida'nın çözümlenmeleri kimi siyasal sonuçlara yol açsa da politik bir strateji önermezler. Buna karşın Laclau ve Mouffe postyapısalcı ve post modernist akımların şemsiyesi altında bir [radikal demokrasi] projesi sunarlar. Bu yazarlar, dar bir ekonomi tanımından kalkarak eleştirdikleri ekonomik indirgemeciliğe karşı siyaseti başat kılmaya çalışsalar da öne sürdükleri siyaset tasarımı, kendi kendini yok eden bir kavramsal çerçeveye sıkışmaktadır (Adaklı, 2001, s. 13).

Marksizm içerisindeki tarihsel zorundalık ve evrenselci dünya görüşü, yerini tikel ve olumsal olan kavrayışlara bırakmış ve bu görüşler de Post-Marksizm için temel yapı taşları olmuştur. Marksizm'in ekonomik determinizm düşüncesinden de vazgeçilerek, söylem temelli bir dünya görüşü yaratılmıştır. Tikel kimliklerin önemine değinen ve Marksizm'in evrenselci tutumunu yadsıyan post-Marksist dünya görüşü içerisinde artık ayrıcalıklı bir sınıf olan işçi sınıfı eski önemini yitirmiştir (Şentürk,

2016, s. 29). İşçi sınıfının yitirdiği önem hakkında Laclau ve Mouffe'un getirdiği açıklama ise şu şekildedir:

Şimdi kriz içinde olan, işçi sınıfının ontolojik merkeziliğine, bir toplum tipinden diğerine geçişte kurucu moment olarak büyük 'D' ile yazılan Devrimin rolüne, tamamen bütünleşmiş ve homojen bir kolektif irade gibi yanıltıcı bir beklentiye dayanan bütün bir sosyalizm anlayışıdır. Çağdaş toplumsal mücadelelerin çoğul ve çok çeşitli karakteri, bu politik tasavvurun dayandığı son temeli de nihayet ortadan kaldırmıştır... Böylece teorik krize yol açan şey, bizzat çağdaş toplumsal mücadelelerin çoğulluğu ve bu mücadelelerin içerdiği zenginlikler olmuştur (Laclau & Mouffe, 1992, sf.8).

Marx'ın sınıf-özne kuramının post-Marksistler tarafından reddiyesinin en önemli sebeplerinden bir tanesi de, neoliberal dünya düzeninin toplumları parçalayarak tikel kimlikleri ön plana çıkarmasıyla birlikte, Marx'ın sınıf kuramının demode kaldığının ve günümüz konjonktürünü yorumlayamadığının anlaşılmasıdır. Kolektif şurardan uzak bu yeni bireyler için artık evrensel değerlerin çok bir önemi de kalmamıştır. Post-Marksistler de işte bu sebepten dolayı Marksizm'in evrenselci anlayışının değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur (Şentürk, 2016, s. 29-30).

Laclau ve Mouffe için bireylerin bu tek başlıkları örgütlü bir mücadeleye sevk edilmelidir. Bunun sağlanması için de Laclau, birbirlerinden farklı toplumsal, siyasal ve ekonomik talepleri olan bireylerin bu taleplerinin bir "eşdeğerlik zinciri" ile birbirlerine bağlanması gerektiğini düşünmüştür.

2.2. Sosyalizmden Radikal Demokrasiye

Postmodernist dünya görüşü tıpkı modernizm gibi meşruiyetin kaynağının tanrının elinden alınıp akla, yani insana verilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu, beraberinde ikili karşıtlıklarla kurulan bir ilişki ağı tahsis etmiştir. Buna göre ikili ilişki taraflarından bir tanesi, diğerine göre daha ağır basarak meşruiyeti ve de gücü elinde tutmaya başlamıştır. Bu ikili ilişkileri daha açıklayıcı bir dille ifade etmek gerekirse; iyinin kötüye veya normalin anormale tercih edilmesidir diyebiliriz. Bu ikili ilişki tarafları her ne kadar iki kesim arasındaki çatışmayı resmetse de aslında güç ilişkilerinin devam edebilmesi için her ikisi de var olmak zorundadır. Bahsettiğimiz bu ikili ilişki sistemini varoluş üzerine kurguladığımız zaman insan ile yaratıcısı arasındaki ilişkide birey yaratıcısı olmadan, yaratıcısı da insan olmadan kesinlikle meşruiyet sağlayamamaktadır. Bunlar ışığında diyebiliriz ki, postmodernizm ile meşruiyetin kaynağı tanrıdan akla geçse de, tanrı olmadan da bahsettiğimiz ikili ilişki ağı olmayacaktır. Bu örnek bize, bu ilişkide sabit olanın bir özcülük anlayışı olduğunu ve bunun değişkenler çeşitlense dahi değişmeyeceğini göstermektedir. İşte tam da bu

yüzden özcü yaklaşımdan tamamıyla kopuşun veya bunun reddinin imkânsızlığı aşikârdır (Newman, 2006, s. 25).

Derrida bu olayın bir tür kararverilemezlik durumu ortaya çıkardığını savunmuştur. Laclau ve Mouffe ise, Derrida'nın bu kararverilemezlik durumunun önlenebilir bir durum olmadığını düşünmüştür. Kararverilemezlik durumu bir taraf lehine alınan bir kararın, diğer taraf için olumsuz olacağı ve dolayısıyla da iki taraftan birinin muhakkak hoşnutsuz olacağı açıklamasıdır. Derrida'nın vurguladığı kararverilemezlik olgusu yüzünden Laclau ve Mouffe, politik olanın özcü bakış açısından görülmesinin önüne geçilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu da dolaylı olarak siyasetin demokratikleşmesinin önüne geçmektedir. Zira siyasette de hâkim olan bu özcü bakış açısı yüzünden taraflardan ancak birinin talepleri yerine getirilebilirken, diğer taraf bu seçimden memnun kalmayacaktır (Mouffe, 2015, s.137).

Özcü perspektif siyasetin demokratikleşmesinin önünde böylesi bir engelde bulunurken, Laclau, bu bakış açısına da ihtiyacın olduğunu ifade etmiştir. Çünkü bu özcü bakış açısı beraberinde Laclau için eşdeğer taleplerin yaratılmasının ilk aşamasıdır (Laclau, 2015, s.38).

Laclau ve Mouffe, özcü bakış açısından sıyrılmayı veya bu bakış açısının doğurduğu iktidarın, lağvedilmesini değil, aksine bunun sürekliliğini fakat demokratik değerlerle yeniden yorumlanmış halini savunmuştur. Yeniden yorumlanmış bu anti-özcü perspektife göre hiçbir toplumsal kamp, halkın oluşturulması sırasında ayrıcalıklı bir konuma yerleşmemelidir (Laclau, 2015, s.32).

Laclau ve Mouffe için evrensellik ve tikellik arasındaki paradoks demokrasi için başlıca kriterdir. Bu paradoks evrenselin tikelsiz, tikel olanın da evrensel olmadan var olamayacağı üzerinedir. Laclau ve Mouffe evrensel olanın hiçbir kalıba girmeden kendine has bir olgu olduğunu savunmuştur. Her tikel topluluk kendi tikel kimliklerine evrensellik iddiası katarak meşruiyetlerini sağlamaya çalışmaktadır (Laclau, 2015, s.93). Bu çabanın altında kendi tikelliklerinin geçerliliğini sağlamaya yönelik bir amaç yatmaktadır. Ancak Laclau ve Mouffe tikelliklerinin evrenselliğini ispatlamaya çalışan her tikel grubun, evrenselin sadece bir alt grubu veya istisnası olabileceğini ifade etmiştir. Evrensel olanın asıl amacı, Mouffe ve Laclau için, bu tikellikler arasında bir eşdeğerlik zinciri yaratılmasında saklıdır. (Laclau, 2015, s.34).

Mouffe ve Laclau'nun, demokrasinin en temel kavramları olan eşitlik ve özgürlük kavramlarının radikalleştirilmesi anlamında kullandığı, yeni bir demokrasi

fikri olan Radikal Demokrasi projesi aslında, bu iki temel kavramın erişilmesi imkânsız kavramlar olduğunu kabul etmiştir. Modernitenin nüveleri olan eşitlik ve özgürlük mefhumları ikili için ne kadar ulaşılamaz olsa da buna erişmeye olan çabalardan vazgeçilmemesi son derece önemlidir. Postmodern görüşün şekillenmesinde önemli katkıları olan Mouffe ve Laclau için modernitenin evrenselciliği ve mutlaklığı demokrasinin radikalleşmesinde çok önemli bir işlev görmektedir. Modernitenin eşitlik ve özgürlük kavramlarını, Mouffe ve Laclau, demokrasinin radikalleştirilmesi noktasında çok önemli bir araç olarak görmüş ve kullanmışlardır (Mouffe, 1994, s.301).

2.3. Liberalizm ve Liberal Demokrasinin Yeniden Ele Alınması

Mouffe ve Laclau perspektifi için demokrasinin yeniden ve çağcıl bir yorumla revize edilmesi fikri sol popülizmin en önemli kaynağıdır. Bu revize işlemi için demokrasinin radikalleştirilmesi gerekmektedir. Bu bölümde, radikal bir demokrasi projesine ihtiyacın sebepleri; liberal demokrasi ve liberalist dünya görüşü incelenerek ve bunların eksikleri dile getirilerek araştırılacaktır. Radikal demokrasi projesinin kendisi ifade edilmeden önce Mouffe'un liberalizm ve demokrasi arasındaki ilişkiye nasıl baktığını incelemek, radikal demokrasi fikrinin mahiyetini kavrayabilmek adına önemli bir adım olacaktır. Dolayısıyla radikal demokrasi projesi anlatılmadan önce liberalizm ve liberal demokrasi kavramları incelenecek, ardından ise Mouffe ve Laclau perspektifine göre liberalizm ve liberal demokrasiye karşı geliştirdiği eleştiriler anlatılacak, bu yeni demokrasi modelinin nasıl olması gerektiği ifade edilecektir.

Küresel düzende hegemonyasını özellikle SSCB'nin dağılmasıyla birlikte iyice kuvvetlendiren liberal demokrasi ve liberalizm, Francis Fukuyama'ya göre artık dünyada rekabet içerisinde olduğu tüm ideoloji ve kavramları yenmiştir. Fukuyama, liberal demokrasi kavramının artık küresel bir zafer ilan ettiğini ve diğer tüm demokrasi modellerini ve ideolojileri alt ettiğini belirtmiştir (Fukuyama, 2011, s. 7).

Liberalizm içerisinde bireye toplumdaki daha fazla önem verildiği için, liberal demokrasi modeli de bireysel özgürlüğe ayrı bir önem atfeden bir demokrasi modeli olarak gelişmiştir. Birey ve onun özgürlüğü toplumsal olan her şeyden daha önemli bir konuma yerleştirilmiştir (Yayla, 200, s. 145). Liberalizm için bireyin ayrıcalıklı konumu, beraberinde kutsal sayılabilecek bir bireysel özgürlük kavramı getirmiştir (Heywood, 2007, s. 51). Liberal demokrasi kavramı için özgürlük kavramı, bireyin başkalarının özgürlük alanlarına dahiliyetini içermemektedir. Özgürlük kavramı,

bireyin özgürlük alanına dışsal müdahalelerin engellenmesi anlamına gelmektedir. Bireysel özgürlüğün kullanılması toplumun ve devletin meşruluğunun en temel kaynağı olarak ifade edilmektedir (Beaud, 2018, s. 47).

Fakat Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau için eşitlik ve özgürlüğün bir tetikleyicisi ve dengeleyici-denetleyici mekanizma olması gereken demokrasi, liberalizmin kullandığı bir araca dönüşmüş ve uydusu haline gelmiştir (Coşkun, 2007, s. 31).

Günümüzde, devletlerin yetki alanları küreselleşme dalgalarının dayatıcı koşullarının ağırlığında gitgide daralmıştır. Bu daralma devletlerin uluslararası örgütlere olan bağımlılığı arttığı ölçüde daha da artmaktadır. Devletler ve uluslararası örgütler arasında yaratılan bu bağımlı ilişki yüzünden liberal demokrasi de bir meşruiyet krizi içerisine girmiştir. Dünyada hâlihazırdaki ekonomik düzen yüzünden devletlerin almakla yükümlü olduğu ekonomik ve politik kararlar uluslararası örgütlere devredilmiş ve devletleri, sınırları içerisinde etkisiz kılmaya başlamıştır. Bu da beraberinde liberalizmi sorgulanmaya ve hatta onun demokrasi anlayışına olan inancın kaybolmasına yol açmıştır (Coşkun, 2007, s. 32).

Küresel ekonomik düzende devletlerin söz haklarının bu denli azaltılması devletlerin kendi sınırları içerisindeki egemenliğinin sorgulanır olmasına yol açmıştır. Ayrıca siyaset de bu atmosfer içerisinde gitgide zayıflamış ve her mesele ekonomik indirgemecilik yoluyla tartışılır olmaya başlamıştır. Geline nokta devletler kendi egemenlik alanlarında dahi ekonomik kararlar alamamaya başlamıştır. Liberalizme ve liberal demokrasiye azalan inanç bu gelişmeler yüzünden daha da derinleşerek bir meşruiyet krizine dönüşmüştür (Güveloğlu, 2004, s. 18).

Bireyler, devletin dahi işlevini yitirdiği bir atmosfer içerisinde doğal olarak siyasete ne kadar etki edebildiklerini sorgulamaya başlamıştır. Mouffe için bu yeni demokrasi biçimi artık bir amaç olmaktan çıkarak ekonomik hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için kullanılan bir araca dönüşmüştür (Coşkun, 2007, s. 35).

Zygmunt Bauman, liberal demokrasi modelinin durumunu nitelerken şu ifadeleri kullanmıştır:

Piyasanın görünmez elinin herkes için müreffeh bir hayat üretmeyi başaramaması gibi, demokrasinin görünmez eli de, adil bir toplum içinde güvenli bireyler yaratamamıştır (Bauman, 2000, s. 116).

Mouffe ise, “Demokratik Paradoks” eserinde, liberalizm ve demokrasi arasında oluşturulmaya çalışılan birlikteliğin işe yaramadığını ifade ederek, ikili arasındaki ilişkinin uyuma ulaşmadığını belirtmiştir (Mouffe, 2015, s.18).

Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau Radikal Demokrasi projesinin fikirlerinin temelini ilk defa “Hegemonya ve Sosyalist Strateji” adlı eserinde atmış ve yeni geliştirdikleri demokrasi modelinin birçok kesim tarafından yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Bu birçok kesim, bu demokrasi modelinin liberal demokrasi anlayışıyla uzlaşmayı salık veren bir model olduğu kanısında birleşse de Mouffe kendi modelini şu şekilde tanımlamaktadır:

Aslında bizim savunduğumuz, liberal demokratik rejimin etik-politik ilkelerinin, yani herkes için özgürlük ve eşitlik ilkesinin radikalleştirilmesidir (Mouffe, 2019, s.51).

Radikal demokrasi düşüncesinin temelini oluşturan demokrasinin derinleştirilip radikalleştirilmesi fikri, demokrasinin iki ana kriteri olan özgürlük ve eşitlik ilkesinin toplumun tüm kesimlerine nüfuz ettirilmesine dayanan bir sisteme işaret etmekteydi. Radikal ve çoğulcu bir demokrasi fikrinin savunusunu içeren bu modelin tüm topluma yayılması ve bu sayede de meşruiyetini sağlaması radikal demokrasi projesinin temelini oluşturmaktadır (Demir, 2014, s. 167-168).

Liberalizmin çok farklı yorumları olmasına karşın Mouffe, John Rawls’ın ekonomik ve siyasal liberalizm arasındaki ayrımı üzerine odaklanmış ve bu analizi, düşünce sisteminin temeline yerleştirmiştir. Bu bağlamda Mouffe, ekonomik liberalizmi savunmanın siyasal liberalizmi savunmakla aynı sonuçlar doğurmayacağı fikrini geliştirmiştir (Kanatlı, 2014, s. 118). Mouffe’un bu düşüncesinin çıkış noktası post-Marksist düşüncenin içerisindeki ekonomik determinizmin ve işçi sınıfının devrimci vasfının reddinden ileri geldiği söylenebilir (Kaygalak, 2001, s. 36). Liberalizm, siyasetin özünü anlayamadığı için, liberalizm ve liberal demokrasi modelinin meşruiyet sağlayamadığını düşünen Mouffe, bu sorunun temelinde demokrasi ve liberalizm fikirlerinin savundukları dünya görüşlerinin birbirleriyle çeliştiğinin altını çizmiştir. Bu çelişki, demokrasinin halkın çoğunluğunun önemsendiği bir sistem iken, liberalizm ise bireyin bu çoğunluktan daha önce geldiği noktasında başlamaktadır (Mouffe, 2005, s.7). Liberal demokrasi, güncel düzen içerisinde bireylerin kişisel çıkarlarının desteklenip korunmasını sağlayan ve bu yüzden de meşruiyet krizi içerisinde olan bir sistem olarak ifade edilmektedir.

Siyasetin bu denli kişisel çıkarlara endekslenmiş bireyci bir görüş çerçevesinde kullanılması toplumda biz/onlar ayrımının oluşmasına zemin hazırlamakla kalmaz, bu iki kamp arasında da kutuplaşmaya yol açmaktadır (Kanatlı, 2014, s. 119). Ayrıca Mouffe'un liberalizme yönelttiği eleştirilere bakıldığında liberalizmin en önemli sorununun tarafsızlık ilkesinde olduğu görülmektedir. Liberalizmin bu tarafsızlık ilkesi çerçevesinde herkese eşit mesafede yaklaşan bir devlet modelinin aslında çok önemli bir kamusal alan/özel alan ayrımı doğurduğuna dikkat çeken Mouffe, böylesi bir ayrımın siyaseti zedelediğini, siyasetin siyasetten arınmasına ve “siyasetsiz siyaset” anlayışının ortaya çıkmasına sebebiyet verdiğini düşünmektedir (Mouffe, 2005, s.138).

2.4. Radikal Demokrasi ve Kavramları

Mouffe ve Laclau “Hegemonya ve Sosyalist Strateji”de Marksizm’in günümüzde artık “çağdışı” kalmış yorumlarının eleştirisini yaparak radikal demokrasi projesini sunmuştur (Laclau & Mouffe, 1992, s.29). Küreselleşme ve neoliberal politikalar çerçevesinde dönen dünya düzeninin siyasetteki kutuplar arasındaki farkları en aza indirdiği bir konjonktürde, siyasi eğilimler arasındaki fark ve sınırların kalın çizgilerle belirtilmesini ve sol eğilimin neoliberal politikaları ehlileştirerek uygulama pratiklerinden vazgeçilmesini savunan Mouffe ve Laclau, yeni bir yol arayışına girişmişlerdir (Laclau & Mouffe, 1992, s.21).

Radikal demokrasi projesinin üzerinde inşa edildiği temel kavramlar bu bölümde incelenecek olup bu kavramlar şu şekildedir: Agonizma/Antagonizma, kimlik ve hegemonya.

2.4.1. Agonizma/Antagonizma

Agonizma kavramı ile antagonizma kavramı birbirlerinin tamamlayıcısı ve Mouffe-Laclau perspektifi için de zorunlu ikilidir. Günümüzde toplumlar çok farklı kimliklerden oluşmakta olup bu kimliklerin de gitgide sayı ve çeşitleri artmaktadır. Mouffe ve Laclau'nun düşüncesine göre yeni ve radikal bir demokrasinin inşa edilebilmesi için toplumun yeniden tasarlanması gerekmektedir. İşte bu tasarım günümüz çağındaki bu çeşitli kimliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinde yeniden düzenlemeyi içeren bir nitelikte olmak zorundadır. Toplumda bulunan fazla ve çeşitli kimliklerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ortaklık aramak ve bu kimlikleri bir üst çatı altında uzlaştırmak aslında onların farklılıklarını yaşayabilmelerine en büyük engeldir. Mouffe ve Laclau için bu sözde uzlaştırıcı tavır kimlikleri kapsamanın aksine onları dışlamaktan başka bir şeye vesile olmamaktadır. İkili, çağımızdaki farklı ve çeşitli

kimliklerin birbirleriyle olan ilişkilerin agonistik bir mahiyet taşıdığını ifade etmiştir. Mouffe ve Laclau perspektifinden agonizma ise toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan çeşitlilik olarak tanımlanmıştır. Bahsettiğimiz bu agonizma kavramı çağımızın toplumsal örgütlenme biçimlerinde çoğulculuk anlayışı yüzünden ortaya çıkan çatışma yüzünden oluşmuştur (Mouffe, 2015, s.106).

Antagonizma ve agonizma kavramları arasında bulunan ve iki kavramı birbirinden ayıran çizgi hasım (düşman) fikirlerin birbiriyle olan ilişkileridir. Bu noktada Mouffe antagonizmayı hasımlar arasındaki mücadele, agonizmayı ise zıt görüşlerin arasındaki mücadele olarak ifade etmiştir. Ve Mouffe, fikirlerin uzlaşısına dayanan demokrasi modelinin, tikel kimliklerin tikelliklerini ifade edebilmesinin önüne geçeceğinden, demokrasinin gerçekleştirilebilmesi için zıt görüşler arasındaki çatışmanın kurulabilmesinin çok önemli olduğunu savunmuştur (Mouffe, 1999, s.16).

Mouffe'a göre insanlar arasındaki ilişkiler potansiyel düşmanlıkların beşiğidir. Politika ise bu potansiyel düşmanlıkları törpüleyerek insanlar arasındaki çatışma ve düşmanlığı azaltmanın bir aracıdır. Mouffe'un perspektifinden bakıldığında demokratik bir politikanın kurulabilmesi için, insanlar arasındaki bu düşmanlığın ortadan kaldırılması, onun yerine insanların birbirleriyle rekabet içerisinde fikirlerini yarıştırdığı bir bilinç mekanizması kurulması gereklidir. Rekabet içerisinde birbirleriyle zıtlaşan fikirlerin varlığı demokratik politikanın temelini kapsamalı ve bu zıtlıklar birbirlerine saygı duymalıdır (Mouffe, 2015, s.106).

Mouffe için hasım ve düşman kelimeleri arasındaki fark, radikal demokrasi kavramı için oldukça önemli bir farktır. Taraflar arasındaki çekişmeye dayalı ve çoğulcu mahiyette ilerleyecek olan bir model ile demokrasinin amacının yeniden tanımlanması sağlanmış olacaktır (Mouffe, 2015, s.108).

Agonizma/Antagonizma teziyle Mouffe, demokrasinin radikalleştirilmesinde son derece önemli olan bir sistemi inşa etmeye çalışmıştır. Bu sisteme göre çoğulcu kimlikler arasında yaşanan düşmanlıkları ifade eden antagonizma, agonizmaya sevk edilmelidir. Mouffe tarafından, bu sevk işlemiyle kimlikler arasındaki anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların, yani antagonizmanın agonizmaya dönüştürülmesi, demokrasinin zenginleştirilmesine katkı sağlayacağı savunulmuştur.

Mouffe'un düşünce sisteminde siyasal ve siyaset arasındaki fark, teorisinin temel bileşenidir. Mouffe için siyasal; iktidarı ve çatışmayı yani "antagonizma"yı ifade etmektedir. Siyaset ise siyasalın yaratacağı çatışmayı demokratik kurumlar, diyalog ve

müzakere merkezli bir anlayışla yeniden düzenleme görevinde olacaktır. Öyle ki Mouffe için siyasal, insanların toplumu oluşturmaları için kurucu bir göreve sahipken, siyaset ise oluşturulan bu topluma işleyiş kazandırıcı ve siyasalın yaratacağı çatışmacı atmosferi dizginleyerek demokrasinin radikalleştirilmesinin bir aracı olacaktır (Mouffe, 2010, s.16). Bu fark, antagonizma ve agonizma arasındaki ayrımın yapılabilmesi noktasında oldukça önemlidir. Fakat Mouffe'a göre, liberal görüşün siyasal ve siyaset kavrayışlarında yaşadığı eksiklik, günümüz toplumsal yapılanmalarının liberalizm tarafından açıklanabilmesinin önündeki en büyük engeldir (Mouffe, 2010, s.17). Bu eksiklik liberal görüşün antagonizmaları sadece antagonizma olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Mouffe'a göre antagonizmalar yani taraflar arasındaki "düşmanlıklar", antagonizma olarak kalmamalı, agonizma yoluyla birbirlerini "rakip" olarak görmeleri sağlanmalıdır.

Mouffe teorisini oluştururken, Carl Schmitt'in "dost/düşman" kavramsallaştırmasının da hem yanında hem de karşısında durmuştur. Schmitt'e göre siyasetin kurucu doğası gereği toplum, dost ve düşman olarak ikili yapıda kurulmaktadır. Mouffe da bu kavramsallaştırmayı kabul etse de eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır. Buna göre Schmitt'in dost/düşman ayrımı çoğulcu bir perspektiften yeniden yorumlanmıştır (Mouffe, 2010, s.22). Yeni çoğulcu perspektife göre antagonizmaları yaratan dost ve düşmanların birbirlerini yok etmesinin önüne geçilebilmesi için antagonizmaların agonizmaya sevk edilmesi gerekmektedir. Böylelikle dost ve düşman arasındaki çatışma da agonizmanın devreye girmesiyle yerini rekabete bırakarak yeni bir biz ve onlar ilişki ağı yaratılmış olacak, bu da beraberinde yeni bir siyaset kavramının doğmasına yol açacaktır (Mouffe, 2010, s.28).

Öte yandan Mouffe, liberal görüşün çoğul kimlikler arasındaki demokratik talepleri uzlaştırma yoluna gitmesi de çoğulculuğun yaşanması noktasında önemli bir sorun teşkil etmektedir. Liberalizmin çoğulculuk ile yaşadığı açmazı Mouffe şu şekilde ifade etmektedir:

Liberal düşüncedeki hâkim eğilimi, kolektif kimliklerin doğasını kabul etmeyi reddeden rasyonalist ve bireyci yaklaşım oluşturur. Bu tür bir liberalizm, sosyal dünyanın çoğulcu doğasını ve bu çoğulculuğun içerdiği, rasyonel bir çözüme ulaşmaları hiçbir şekilde mümkün olmayan çatışmaları yeterince kavrama kabiliyetinden yoksundur. Tipik bir liberal çoğulcu kavrayış, gerçekten de birçok perspektifin ve değerlerin bulunduğu bir dünyada yaşadığımızı ve görgül sınırlamalardan ötürü, hiçbir zaman bu perspektif ve değerlerin hepsini benimseyemeyeceğimizi, fakat bu perspektif ve değerlerin bir araya geldikleri takdirde uyumlu ve çatışmasız bir birliktelik oluşturduklarını iddia eder. İşte bu yüzden, bu tür bir liberalizm antagonistik boyutuyla siyasalı yadsımak zorundadır (Mouffe, 2010, s.17-18).

2.4.2. Kimlik

Şu ana kadar Mouffe ve Laclau'nun teorisi içinde incelediğimiz tüm kavramlar insanların tikel kimliklerini ve çoğulculuklarını radikal bir şekilde ifade edebilmeleri üzerinden biçim almış kavramlar olarak karşımıza çıktı. Mouffe ve Laclau'nun bu kimliklerin nasıl ortaya çıktıkları sorusuna getirdiği açıklama tarzı da kimliklerin öneminin anlaşılabilmesi açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda bu bölümde kimliklerin ve farklılıkların kaynakları ve önemleri incelenecektir.

Mouffe ve Laclau için insan sadece var olduğu için bir kimlik sahibi değildir. Bunun aksine varoluşuna kendi özünden bir şeyler kattığı zaman ve diğer insanlardan farklılaştığı zaman kendi kimliğini edinmiş olmaktadır. İnsanın diğer insanlardan farklılaşması, onun toplumdaki dışlanmasına veya soyutlanmasına yol açabilmektedir. Bu dışlama ve soyutlama bireyin kimliğinin şekillenmesinde en büyük etkidir. Bu bağlamda insanlar arasındaki farklılıklara, Mouffe ve Laclau, kimlik adını vermiştir. İnsanlar arasındaki farklılıklardan doğan kimlikler toplum tarafından farklı oldukları gerekçesiyle dışlandıkları için birbirleriyle denk olarak görülmüştür. Bu denklik farklılıkların eşdeğer olduklarının da bir kanıtıdır. Her insanın farklılıkları çerçevesinde oluşturdukları kimlikler eşdeğerlikler sistemi içerisinde biriciktir. Fakat bu biriciklik eşdeğerlikler zincirine bağlanmış bir halka olduğu için biriciktir ve bu zincire bağlanabildiği ölçüde biricik kalacaktır. Laclau ve Mouffe için bu kimliklere bir eşdeğerlik zinciri içerisinde bir tanım getirilmesi, onların kimliklerini yaşayabilmelerinin yegâne yolu olarak görülmüştür (Mouffe, 2015, s.108).

Modernitenin iki ana akım ideolojisinin (liberalizm ve Marksizm) kimlik ve özne hakkında getirdiği açıklamalar Mouffe ve Laclau perspektifinden bakıldığı zaman son derece indirgemeci olarak ifade edilmiştir. Şöyle ki, liberal dünya düzenindeki insanın bir özne olarak veya kimlik olarak karşısına sunulan kavram "yurttaşlık" kavramıdır. Bu durum Marksizm için de geçerli olmaktadır. Marksizm de bireylerin tekilliklerini göz ardı ederek onların bütüncül bir sınıf olarak ifade edilmesini gerektiğini salık vermiştir (Best & Kellner, 2011, s. 24).

Mouffe ve Laclau'nun entelektüel birikimlerine yadsınamaz katkılarda bulunan post-Modern felsefeye göre, yukarıda bahsettiğimiz liberalizm ve Marksizm'in indirgemeci ve evrensel görüşlerinin çürütüldüğü iddia edilmiştir. Postmodernist düşünce sisteminin bir sonucu olarak kimliklerin önemi bir hayli artmıştır. Bu kimlikleri ırk, etnisite, cinsel tercih gibi birçok farklı biçimde ifade edebiliriz. Mouffe

da bu farklılıklardan müesses bir toplum düzeni yaratma amacıyla olmuştur (Best & Kellner, 2011, s. 249).

Laclau ve Mouffe'un perspektifinde farklılıklara ve tikel kimliklere yapılan yoğun vurgunun önemli bir sebebi; ikiliye göre, ana akım ideolojilerin evrenselci bakış açılarının artık geçerliliğini kaybettiği bir dünya düzeninde yaşadığımızı düşünceleridir (Laclau, 2015, s.9). Ayrıca bu yeni dünya düzenindeki farklı örgütlenme biçimlerine sahip mücadele formasyonları da modernitenin evrenselci bakış açısına önemli bir darbe olmuştur. Bu farklı örgütlenme biçimlerine örnek olarak feminizmi, ırkçılık karşıtı örgütlenmeleri, yeşil hareketini, azınlık hareketlerini ve yoğun sanayileşme karşıtı hareketleri örnek verebiliriz. Bu hareketlerin niceliği, beraberinde toplumsalın kurulması sırasında ayrıcalıklı bir grup veya öznenin belirmesini de güçleştirmiştir. İşte Laclau ve Mouffe bu noktada birbirlerinden farklı bu örgütlenme biçimlerinin demokratik bir zeminde birbiriyle eklenmesini salık verir. Eklenmeye katılan ve demokratik hak talebinde bulunan ne kadar çok grup olursa bu eklenme kuvvetlenecek ve bu sayede de yeni bir hegemonya biçimi oluşacaktır. Laclau ve Mouffe'un görüşünden bakıldığında toplumu kuran tek sınıf veya grup yoktur. Bu farklı örgütlenme biçimleri, birbirlerine eklenmelerleriyle birlikte yeni oluşturdukları hegemonya aracılığıyla toplumu oluştururlar (Mouffe, 1993, s.15).

2.4.3. Hegemonya

Laclau ve Mouffe'a göre, toplumun içerisinde çok çeşitli kimliklerde bulunan grupların sadece demokratik hak talebinde bulunma isteklerinin birbirine eklenmesi yeterli değildir. Bunun yanında bu eklenen talep ve gruplar için bir de hegemonya yaratılması gerekmektedir (Laclau & Mouffe, 1992, s.183). İkili, toplumsalın kuruluşunda eklenme ve hegemonya kavramları ile Marksizm'in açıklamakta zayıf kaldığı bir düşünce biçimini ortaya çıkardıklarını ifade etmiş ve toplumsalın yaratılması sırasında, Marksizm'in aksine, herhangi bir mecburiyetin olmaması gerektiğini savunmuştur. Toplumun olumsallık içerisinde söylem yoluyla kurulan bir olgu olması gerektiğini savunan Laclau ve Mouffe, kendilerinin hegemonya kavramının bu yönleriyle Marksist görüşün hegemonya kavramcılığı olan Gramsci ve Lenin'den farklılaştığını öne sürmüştür (Laclau & Mouffe, 1992, s.62-63). Mouffe ve Laclau'nun hegemonya kavramının Gramsci ve Lenin'in düşüncelerinden ayrıldığı temel noktalardan birisi, ekonomik determinizmi reddetmesidir. Ayrıca

Gramsci'nin hegemonya kavramında bulunan toplumdaki altyapı ve üstyapı ayrımlarının da reddedilmesi gerektiği savunulmuş ve hegemonyayı kuran öznenin, bir sınıfa özgü olduğu fikrini reddetmişlerdir. Bütün bu reddiyelere rağmen Laclau ve Mouffe kendilerinin hegemonya kavramının Gramsci'nin hegemonya kavramındaki olumsuzluğa verilen önemden hareketle işe başladığını ifade etmiş ve Gramsci'nin hegemonya kavramının derinleştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Laclau & Mouffe, 1992, s.168).

Laclau ve Mouffe, Lenin ve Gramsci'nin hegemonya kavramsallaştırmalarından Gramsci'nin hegemonya kavramını daha demokratik olabileceği gerekçesiyle kendilerine daha yakın hissetmişlerdir. Lenin'in hegemonya modelini ise "Hegemonya ve Sosyalist Strateji" kitabında şu şekilde yorumlamışlardır:

Böylece, kendisini işçi sınıfının nesnel çıkarları ile özdeşleştirmeyi sürdüren bir öncünün, demokratik talepler çeşitlenip kitle mücadeleleri alanı karmaşıklaştıkça, kendi kimliği ile önderlik etmeye çalıştığı kesimlerin kimliği arasındaki mesafeyi daha da açması gerekir. Katı sınıfçı bir anlayış söz konusu olduğunda, kitle hareketinin demokratik potansiyelinin artması gittikçe daha otoriteryen bir politika izlenmesine neden olur. Leninizmin ve Kominternin Marksizme getirdiği bütün terminolojik yenilikler askerî terminolojiden alınmıştır (taktik ittifak, stratejik çizgi, şu kadar adım ileri bu kadar adım geri): bunların hiçbiri, Gramsci'nin daha sonra tarihsel blok, bütünsel devlet gibi kavramlarla değineceği, toplumsal ilişkilerin kendi yapılanışına atıfta bulunmaz (Laclau & Mouffe, 1992, s.74).

Mouffe ve Laclau Lenin'in sistemindeki gibi bir sınıf temsiliyeti sistemini kabul etmek yerine, Gramsci'nin eklemlemeye dayalı, birçok fikir ve değer ortak paylaşımını içeren bir zemin oluşmasını savunmuştur. Laclau ve Mouffe, Gramsci'nin hegemonya kavramının da iki farklı noktada revize edilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu iki değişikliği Sevilay Kaygalak şu şekilde açıklamaktadır:

İlk olarak ideolojinin maddi bir temeli olduğu ve bu nedenle kolayca 'üstyapısal' olarak yorumlanamayacağını; ikinci olarak ise, politik öznelerin artık sınıf değil, karmaşık kolektif iradeler olduğudur (Kaygalak, 2001, s. 38).

2.4.4. Eşdeğerlik Zinciri

Bu bölümde Ernesto Laclau ve Mouffe'un düşünce sisteminde hayli öneme sahip bir kavram olan ve demokrasinin radikalleştirilmesi için önemli bir aşama olan "eşdeğerlik zinciri" kavramı incelenecektir.

Ernesto Laclau'ya göre bireylerin toplumsal, ekonomik ve politik taleplerinde her ne kadar farklılıklar da olsa, bu talepler özlerinde birbiriyle birleşip bütünleşebilme

potansiyelleri taşımaktadır. Laclau bu birleşip bütünleşme durumunu “eşdeğerlik zinciri” olarak adlandırmıştır. Her bireyin kişisel talebi kendi içerisinde bir tikelliğe sahip olsa dahi, “eşdeğerlik zinciri” içerisindeki başka bireylerin talepleriyle bir bütünlük halindedir (Laclau, 2005, s.33).

Laclau’ya göre toplumdaki ekonomik, sosyal ve politik talepler günümüz çağındaki gibi atomize halde kalmaya devam ederse demokratik talep olmaktan çıkamazlar. Bu da bu taleplerin ortak bir amacının oluşmasının önüne geçer. Bu talepler ancak ve ancak beraber bir şekilde ifade edilmeye başladığında popülist taleplere dönüşerek bir “eşdeğerlik zinciri” oluşturabilmektedir (Laclau, 2005, s.74). “Eşdeğerlik zinciri” öznel talepleri görmezden gelmez. Aksine bunların birbirleriyle eşitliğini savunarak bu taleplerin ayrımının bir halk oluşturabileceğinin altını önemle çizmektedir. Laclau için halkın yeniden inşa edilmesindeki mihenk taşı, “eşdeğerlik zinciri” ve onun yarattığı antagonizm çerçevesinde kutuplara ayrılmış halkın birbirlerinden farklı taleplerinin insanları popülist bir eğilime sevk edeceği düşüncesidir (Laclau, 2018, s.79). İnşa edilecek bu yeni halk, artık taleplerini demokratik talepler niteliğinden sıyrabilmekte ve bir meşruiyet kazanabilmektedir (Laclau, 2005, s.38).

Ernesto Laclau “eşdeğerlik zinciri”ni popülizm ile nasıl bağdaştırdığını ve ne düzeyde etkili olabileceğini şu şekilde aktarmaktadır:

Zihnimizde canlandırırsak: her bir talep aslında aysbergin görünen yüzüdür çünkü kendini yalnızca kendi tikelliği içinde göstermesine rağmen, isteğini daha geniş toplumsal istekler setinin içinde yer alan isteklerden yalnızca bir tanesi olarak ortaya koyar. Talebin öznesi ele aldığımız iki durumda farklıdır. İlkinde talebin öznesi talebin kendisi gibi tamdır. Farklılık [mantığı içinde bir] tikellik olarak kavranan bir talebin öznesini demokratik özne olarak adlandıracağız. Diğer durumda özne daha kapsamlı olacaktır çünkü özneliği pek çok demokratik talebin eşdeğer kümelenmesinden kaynaklanacaktır. Bu mantık temelinde oluşan özneyi popüler özne olarak adlandıracağız. Bu, popüler özneliğin ya ortaya çıkma ya da kaybolma şartlarını açıkça gösterir: başarılı bir kurumsal sistemde ne kadar çok toplumsal talep farklılıklarıyla absorbe edilirse, eşdeğerlik zinciri o kadar zayıf olacak ve popüler özneliğin oluşma ihtimali o kadar düşük olacaktır; tersine, pek çok karşılanmamış talebin, bu talepleri kendi farklılıkları ve tikellikleriyle absorbe etme yeteneğini giderek yitiren bir kurumsal sistemle birlikte varolduğu bir durum popülist kırılmaya yol açacak şartları yaratır. Buraya kadar yapılan analizin doğal bir sonucu popüler özneliğin içsel bir sınır yaratılmadan hiçbir biçimde ortaya çıkmayacağıdır. Eşdeğerlikler ancak hepsinin içine işleyen bir yokluk, bir boşluk ile eşdeğerlikler olurlar ve bu da toplumsal negatifliğin kaynağının teşhis edilmesini gerektirir (Laclau, 2005, s.34).

Bu sayede eşdeğer talepler toplumu iktidar ve mağdurlar olmak üzere iki farklı kümeye ayırır. Toplumun bu iki kümeye bölünmesi beraberinde bireylerin taleplerinin radikalleşmesini sağlar ve talep olmaktan sıyrılarak bir çeşit mücadeleye dönüşür.

Laclau bu noktada “talep” kelimesinin ikinci boyutuna geçilmiş olduğunun altını çizmektedir (Laclau, 2005, s.34).

Bireylerin, bahsettiğimiz bu farklı taleplerinin içerikleri ve özellikleri birbirlerinden tamamen farklı olduğu için temel anlamda iktidar bloğuna karşıtlıktan ortaya çıkan eşdeğerliğin kendini nasıl ortaya çıkaracağı ve temsil edeceği sorusu önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada Laclau’ya göre, eşdeğer talepler kendi öznelliğinden vazgeçmeden, eşdeğerlik zincirinin bir halkası olduğunu hatırlamalıdır. İşte tam da eşdeğer bir talebin kendi öznelliğinden vazgeçmeden genel itibarıyla eşdeğerlik zincirinin temsilini sağlamasını Laclau, hegemonya olarak adlandırmaktadır (Laclau, 2005, s.39).

Eşdeğerlik zincirinin oluşturulabilmesi için en temel dinamik halk ve iktidar bloğu olarak iki kampta toplanmış toplumda bir “antagonistik” ilişkinin olmasıdır. Bu iki kamptan birisi olan halkın, taleplerini sunabilmesi için toplumdan soyutlanıyor olması gerekmekte olup, bu soyutlanmanın müsebbibi olan düzene karşı bir ortak muhalefet oluşturulması gerekmektedir. Laclau için “eşdeğerlik zinciri”nin oluşabilmesi için zorunlu olan ilk olgu budur (Laclau, 2018, s.74). Laclau için ikinci şart ise; toplumda var olması gereken “boş gösterenler”dir. Laclau için “boş gösteren” bir toplumda tekilliğin bütünlüğe açılan kapıdaki anahtarıdır. “Boş gösteren”, yukarıda bahsettiğimiz tikel kimliğinden ve öznel taleplerinden vazgeçmeden fakat, eşdeğerlik zincirinin içerisindeki bir alt küme olduğunu da kabul eden, Laclau’nun tabiriyle “eklemlenmiş bütünlük momentinin”, temsilidir (Butler, Laclau, & Slavoj, 2000, s. 302). Bu durumda “boş gösteren” için “tekilliği tümelliğe ulaştırma gayesinde olan halk sınıfıdır” diyebiliriz. Bu ifade tarzıyla halkın tanımına yönelik genel kanı olan bütünlüğün ifadesi, tanımlarıyla çelişmektedir. Laclau için halk, farklı ekonomik, toplumsal ve politik taleplerin bütünlüğün içinde yeniden yorumlanarak anlamlandırılmasının teminatıdır (Laclau, 2007, s.44).

2.5. Bir Strateji Olarak Sol Popülizm

Chantal Mouffe’un görüşlerinin çıkış noktası aslında bütün sol eğilimler içerisindeki siyaset üretme tarzlarının yetersizliğinden başlamaktadır. Neoliberalizm dalgalarının hegemonik baskıları altında solun hem mevcut sistemi, hem de popülizmi yorumlama noktasında çağdışı kaldıklarını belirten Mouffe için, bu sosyal demokrat, sosyalist ve Marksist sol partilerin demode düşünce tarzlarının değiştirilmesi oldukça önemlidir. Solun kastedilen bu yorumlama eksikliğinin temelleri 1968 ayaklanması

akabindeki oluşan siyasi ortamı kavrayamama sorunudur. Bu süreçte sol kesimler, yeni toplumsal oluşumlar olan; eşcinsel hareketi, ırkçı karşıtı hareketler ve ikinci dalga feminizmin taleplerini göz ardı etmişti. Hâlbuki bu hareketler Mouffe için, tam da güncel sol siyasetin üretmesi gerektiği politikalarla uyuşmaktaydı (Mouffe, 2019, s.13-14).

Mouffe, kapitalizmin günümüzde gelmiş olduğu evrenin sadece bireyin emeğinin sömürülmesi olgusuna dayalı olduğunu kabul etmemektedir. 2008 küresel kriziyle birlikte yaygın bir şekilde tüm Avrupa devletlerinde ortaya çıkan kemer sıkma politikaları, sağ ve sol partilerin çoğunu merkezde toplamaya başlamıştır. Merkezde sağlanan siyasi düzen, Mouffe'un teorik görüşüne göre, fikirlerin birbiriyle çatışarak, agonistik bir mücadelenin ortaya çıkmasını engellemektedir. Öte yandan merkezde toplanan tüm siyasi partiler, neoliberal hegemonyanın bir itici gücü olarak vazife görerek onun devamlılığını sağlamaktadır. Günümüzde özellikle finans kapitalizminin ortaya çıkışıyla birlikte evrim geçiren yeni kapitalizm, bireyin sadece emeğine müdahale etmekle kalmayıp, artık tüm gereksinimlerine ve hayatına nüfuz edebilmeyi başarmıştır. Ve bu sayede de toplum içerisindeki eşitsizliğin hat safhaya ulaşmasına sebep olmuştur. Günümüz sol partileri, bu eşitsizliği ve kapitalizmin yeni sömürü biçimini açıklama noktasında önemli eksiklikler yaşamaktadır. Zira geleneksel sol görüş ve Marksizm'in açıklamaları kapitalizmin bu evresini henüz anlayabilmiş durumda değildir. Hardt ve Negri gibi çoğulculuk taraftarı yazarların savunduğu heterojen mücadele biçimleri fikri veya Mouffe ve Laclau gibi yazarların yeni bir hegemonya biçiminin yaratılması gerekliliği, kapitalizmin günümüzdeki evrimini açıklayabilmek için önemli görüşlerdir (Jones, 2016, s. 123-124).

Mouffe'a göre, Hardt ve Negri'nin önerdiği gibi sadece çoğulcu kimlikler arasında, eşitlik talebi çerçevesinde kurulacak olan bir kolektif irade sol popülizm için yeterli olmayacaktır. Bu sebeple kendisi hegemonik mahiyetli bir "solcu popülizm"ın gerekliliğini savunmuştur. Mouffe için demokratik taleplerde bulunan tüm grupların amaçları yeni bir hegemonya stratejisi yaratmak için bir zincir halinde birbirine eklenmeli ve mevcut neoliberal düzeni sorgulama yoluna gidebilmesi gerekir. Bu taleplerin çoğulluğu, farklı mücadeleler arasında kurulacak olan diyalog yoluyla sağlanmalıdır. Bu sağlanırken de mevcut düzenin siyasi parti örgütlenme modelleri gibi dikey bir hiyerarşi çerçevesinde değil, yatay eksende bir örgütlenme yaratılmalıdır. Bunlar sağlandığı takdirde Mouffe, kendisinin "solcu popülizm"

projesinin kurulabilmiş olacağını ifade etmektedir. Bu minvalde yaratılacak "solcu popülizm", kapitalizmin yeni evresini açıklayabilip, merkezde kümelenmek zorunda kalan sol partilerin kaybolmuş siyasal amaçlarını yeniden canlandırılılabilecektir (Jones, 2016, s. 125).

Mouffe ve Laclau yukarıdaki bahsedilen sebeplerden yola çıkarak sosyalizmin yeniden radikal ve çoğulcu bir bakış açısıyla yorumlanarak bir model geliştirilmesini önermişlerdir. Yeni modelin kapsadığı alan eskisi gibi tek bir ayrıcalıklı sınıfa değil toplumun tüm kesimine yayılacaktı (Demir, 2014, s. 167-168). Bu bağlamda sosyalist dünya görüşünü ve amaçlarını siyasal liberalizmle eklemleyen bir demokrasi projesini tanımladılar. Böylelikle sosyalizm, çoğulcu demokrasiyle yeniden yorumlanarak, liberal demokratik sistemi komple reddetmek yerine onu bir nevi revize etmeyi amaçladı. Liberal demokrasi revize edilirken getirilen eleştiriler onu radikalleştirecek ve içerdiği sınırlamalardan sıyrılabilecek hale gelebilecekti (Mouffe, 1999, s.755). Mouffe için sosyalizm ve çoğulcu demokrasinin yeniden yorumlanması ve liberal demokrasinin revize edilmesi gerekmekte olup, kendisinin yöntemini Gökhan Demir, şu şekilde özetlemektedir:

Yapılması gereken, liberal demokratik geleneğin en ilerici uğraklarını ve sosyalist geleneğin en demokratik uğraklarını geri almak ve bunları günümüzün koşullarına uyacak biçimde birleştirmektir (Demir, 2014, s. 169).

Radikal demokrasi tamamıyla bir kopuş veya ayrılışa işaret etmemektedir. Aksine bunun radikal bir şekilde yeniden düzenlenmesini içeren bir model sunmaktadır. Öyle ki başlıca gayesi sermaye birikiminin yeniden düzenlenmesidir. Bu düzenleme yapılırken de temelinde eşitlik ilkesinin bulunması elzemdir (Zournazi, 2004, s. 170). Bu yeni düzenleme sırasında demokrasinin iki temel özelliği olan eşitlik ve özgürlük kavramları sayesinde farklı toplum formasyonlarının önüne geçilecek ve böylelikle de yeni toplumsal bir sınıfın oluşumu engellenebilecektir. Radikal demokrasi ile liberal devlet sisteminin pekiştirilmesi ve demokratik bir reformülasyonu düşünülmüştür (Laclau, 1992, s.35). Radikal demokrasi ve yeni sosyalist projede radikalleşme için öngörülmüş herhangi bir devrim söz konusu değildir. Laclau ve Mouffe için yeni sosyalist proje, Marksizm içerisindeki devrim ve toplum fikrinden kopuşu, liberal kapitalizm içerisindeki görüşlerin ise radikalleştirilmesini ifade etmektedir (Mouffe & Laclau, 1998, s.48).

Radikal demokrasi sistemi ne kadar modernitenin demokrasi düşüncesini benimsemiş ve onu geliştirmeyi planlayan bir proje de olsa, aydınlanma felsefesinin evrenselciliğinin ve özcü bir toplumsal formasyonunun reddiyesidir. Bunun yanında postmodern düşüncenin de radikal demokrasinin derinleştirilmesinde önemli bir rolü olduğu vurgulanmaktadır (Mouffe, 1993, s.21). Savunulan radikal ve çoğulcu bir demokrasi anlayıştan kastın ne olduğu hakkında Gökhan Demir şu şekilde bir açıklama getirmektedir:

Radikal ve çoğul gibi kelimeler demokrasiye uygulandığında ne anlama gelirler? Radikal ve çoğul demokrasiyi, liberal demokrasiden ayıran nedir? Radikal demokrasideki 'radikal' sıfatıyla kastedilen, modern demokrasinin etik-siyasi ilkelerinin genişletilmesi ve demokratik devrimin radikalleştirilmesidir. Bu derinleştirmeden, doğrudan demokrasi veya katılımcı demokrasiyi hedefledikleri sonucu çıkarılmamalıdır. Katılımcı demokrasi yaklaşımını antagonizma ve toplumsal bölünmeye herhangi bir yaratıcı siyasi rol vermeyi reddetmesinden ötürü benimsemezler. Laclau ve Mouffe, post-yapısalcı toplumsal analizin kavramlarına, kurumsal avadanlığına dayanarak demokrasiyi canlandırmak ve sosyalizmde, kendinde olmayan demokrasi değerlerini savunmak isterler (Demir, 2014, s. 171).

Kapitalist düşünce içerisindeki üretim ilişkileri tarzını birçok düşünce değiştirmek istemektedir. Bu düşünceler içerisinde radikal demokrasi de bulunmaktadır. Radikal demokrasi projesi sosyalist değerlerin bazılarını bünyesinde barındırsa da onun revize edilmesini talep etmektedir. O yüzdendir ki, radikal demokrasi projesi sosyalizmin bir sacayağı olarak değil, tam tersi bir şekilde sosyalizmin radikal demokrasi projesinin bir bileşeni olduğu fikri düşünülmüştür (Demir, 2014, s. 170). Demokrasinin iki ana özelliği olan eşitlik ve özgürlük kavramlarının sürekli bir biçimde derinleştirilmesinin taraftarı olan radikal demokrasi projesi için, toplumla ilgili olan her şeye politik bir mahiyet kazandırılması çok önemli bir olgudur. Kapitalist üretim ilişkilerini bir devrimle değiştirme fikrinden ziyade, radikal demokraside devrim fikri unutulmuş, kapitalizmin yeniden düzenlenmiş halinin geçerliliği savunulmuştur. Bahsettiğimiz kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı sömürü, radikal demokrasi projesi savunucuları için bir sorun potansiyeli taşıma özelliği barındırmamaktadır. Kapitalizmin bu sömürü ilişkisinin varlığı yadsınmasa da, liberalizmin ve kurumlarının daha da derinleştirilmesiyle bu sorunun ortadan kalkacağı fikri radikal demokratlar tarafından savunulmaktadır. Laclau ve Mouffe liberalizmin, liberal demokrasinin ve kurumlarının derinleştirilmesi sonucunda, radikal demokrasinin çoğulcu mahiyetinin de dolaylı bir şekilde gelişeceği ve derinleşeceğini düşünmüştür. Bu karşılıklı radikalleşme ve derinleşme safhalarından sonra zaten

kapitalizmin de çözülmeye başlayacağı ve bir çeşit kabuk değiştireceği fikirleri, Laclau ve Mouffe'un radikal demokrasi projesinin hesap ettikleri etkileri arasındadır (Demir, 2014, s. 173).

Öngen'e göre, Radikal demokrasi projesi kapitalist düzenin yenilemeyeceğinin kabulü olan bir düşünce sistemidir. Bu projeye göre yapılabilecek tek şey onu daha ılımlı hale getirebilecek bir başka proje üretmektir. Radikal demokrasi, bunu sağlayabilecek farklı proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanıldığığının aksine radikal demokrasi kapitalist düzen düşmanı bir tavra sahip olmamakla birlikte, kendisi post-kapitalist dünya görüşünün öğelerini benimsemiştir (Öngen, 1993, s.19).

Demokrasinin nasıl radikalleştirilip, derinleştirileceği konusunda Mouffe, birbirlerinden farklı ama demokrasi mücadelesi temelli hareketlerin birleştirilmesini ve bu birleştirilme yapılırken de yeni bir özne-konumları (Demir, 2014, s. 173) düzeninin oluşturulmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Zira bu temelde aynı fakat mücadele biçimlerinde farklılaşan toplumsal hareketler ki bunlara feminist hareket ve anti-ırkçı hareketler örnek gösterilebilir, tesadüfi bir biçimde bir araya gelememektedir. Bu birlikteliğin sağlanabilmesi için bir çeşit "ortak duyu" (*common sense*) yaratılıp, farklı demokratik mücadele hareketlerinin istemleri "eşdeğerlilik ilkesi" çerçevesinde birbirleriyle harmanlanmalıdır. Mouffe tarafından burada altı çizilen ve en önemli temel nokta, bu mücadele hareketlerinin sadece bir "ortak duyu" çerçevesinde birleştirilmesi değil, ayrıyeten "eşdeğerlilik ilkesi" dolayısıyla bu gruplar arasında yeni bir hegemonya biçimi oluşturmaktır (Mouffe, 1993, s.18-19).

Mouffe özellikle Batı Avrupa ülkelerindeki siyasi eğilimlerin, yaşanan "post-demokratik" durum ve neoliberalizmin krizini hissetmeye başladıktan sonra popülist bir çizgiye kaydığını ifade etmektedir. Mouffe, bu krizin ve "post-politik" uzlaşımın yaratmış olduğu politik sınırların esnekliğini aşabilmek için kutuplar arasındaki politik sınırların daha net çizilmesini tavsiye etmektedir. Bu sınır, sol bir popülizm için elitlerin karşısına halkı koyan bir stratejide gelişmelidir. Elit bloğuna karşı, demokratik taleplerin eşdeğerliliği sağlanarak yaratılan yeni bir halk inşa edilmelidir. Mouffe, bu çoğulcu taleplerin eşdeğerliğe uygun bir şekilde yarattığı bütünselliğin, radikal bir demokrasi anlayışının kurulması önündeki en büyük engel olan elit sınıfına karşı yeni bir yurttaşlık kavramı yaratacağını düşünmektedir (Mouffe, 2019, s.89).

Mouffe, yepyeni bir siyasi rejim yaratma çabasında değildir. Popülist bir rejim kurulmasının savunucusu olmadığını dile getiren Mouffe için sol popülist bir strateji

sadece liberal demokrasi anlayışına karşı güç oluşturabilecek bir özne inşa etmenin aracıdır. İnşa edilecek bu yeni özne demokrasinin derinleştirilebilmesi ve radikalleştirilmesi için gerekli olan zemini sağlayacaktır. Yeni bir rejim önerisinde bulunmayan Mouffe, sadece post-politik durumun yola açtığı politik sınırların belirsizliğini onararak, sınırları daha kalın çizgilerle çizmeyi salık verir (Mouffe, 2019, s.90-91). Bu durum beraberinde Mouffe'un neoliberal hegemonyayla uzlaşısı olarak yorumlanmıştır. Kendisi bu eleştirileri şu şekilde açıklıyor:

Bu sol popülist stratejinin, politikayı emek-sermaye çelişkisine indirgemeye devam eden ve sosyalist devrimin vasıtası olarak sunulan işçi sınıfına ontolojik bir ayrıcalık atfeden solun bazı kesimleri tarafından hatalı görülmesi beklenebilir. Bu stratejiyi şüphe yok ki [burjuva ideolojisi]ne bir teslimiyet olarak görecekler. Benim şiddetle karşı çıktığım politika kavrayışından ileri gelen söz konusu eleştirilere cevap vermenin hiçbir anlamı yok (Mouffe, 2019, s.90).

Geçtiğimiz on yıllarda popülizm kelimesi kötü nam salmış ve olumsuz çağrışımlarda bulunan bir siyasi terim haline gelmiştir (Mouffe, 2019, s.91). Bu noktada popülizmin günümüzde başarıya erişebilmesi için en başta kötü anlama sahip bir terim olmaktan sıyrılması gerektiğini ifade eden Mouffe, bunun sağlanabilmesi için demokrasinin “*demos*”unun kullanılması gerektiğini ifade etmektedir (Mouffe, 2019, s.92). Halk ve elitler arasında çekilecek bir sınır ile post-politik durumun önüne geçilebileceğini savunan Mouffe, halkın içindeki çeşitli grupların taleplerinin de birbirine eklenmesi yoluyla genel olarak heterojen birliğin sağlanacağını savunmuştur. Bu birlik ve mücadele artık “ayrıcalıklı özne” olan tek bir sınıfın mücadelesi olmaktan çıkarak, çok daha fazla kişiye atfedilebilecektir. Mouffe'a göre sol görüş, popülizm gibi geniş bir halk kitlesini kapsamayı amaçlayan bir stratejiye fayda sağlayamamaktadır:

Sol ifadenin bir kenara bırakılması için bir diğer neden ise solun popülist stratejinin enine kesen özelliğiyle uyumlu olmaması. Genellikle [sol]un belirli sosyoekonomik kesimlerin çıkarlarını dillendirdiği ve popülist stratejiye göre kolektif iradenin inşasında içerilmesi gereken taleplere aldırmadığı öne sürülür. Bunun çok daha kıymetli bir itiraz olduğunu düşünüyorum. Gerçekten de sol düşünce muayyen toplumsal grupların çıkarlarını temsil etmek gibi sosyolojik bir perspektiften kurulduğunda, heterojen demokratik taleplerin eklenmesi sonucu bir [biz]i, yani [halk]ı ehliyetlendirmeye elverişli değildir. Popülist politik sınırı geleneksel sağın ve solunkinden ayırt eden, önceki politik ortaklıklardan bağımsız olarak halka dayalı bir çoğunluk yaratma hedefiyle [halk]ın yatay yatay biçimde inşasıdır (Mouffe, 2019, s.93).

Mouffe'un bu söyleminin bir örneği olarak Podemos partisini gösterilebilir. Podemos da kendisini ne sağa ne de sola atfeden bir parti olarak belirmiş ve kendine daha geniş bir kapsama alanı yaratacak sınırlar çizmiştir (Mouffe, 2019, s.93).

Demokrasinin derinleştirilmesi projesi için Mouffe, güncel konjonktürdeki sağ/sol ayrımının iki farklı boyutuna dikkat çekmektedir. Bunlardan ilkinde “yarılma”, ikincisine ise “sınır” adını vermektedir. Mouffe için post-politik durumun bir sonucu olarak sağ ve sol arasında şu an hâkim konumda “yarılma” boyutu mevcuttur. Bu “yarılma” sağ ve sol arasında bir bölünmeye referans etse de bünyesinde bir “antagonizma” yani çatışma barındırmamaktadır. Yapılması gereken bu “yarılma” kavramının “sınır”a kavramına sevk edilmesi ve taraflar arasındaki kaybolmuş antagonistik ilişkinin yeniden sağlanmasıdır (Mouffe, 2019, s.94).

Bir ideoloji olarak klasik Marksizm'in gücünü kaybetmeye başlamasından itibaren sol popülist hareket dünyada hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Bu yayılım özellikle Latin Amerika ve Avrupa'da kendini göstermiştir. Sol popülizm, her ne kadar klasik sosyalist yaklaşımlardan bazı noktaları ayrılıyor olsa dahi, günümüzdeki sol siyasetin yönünü belirleme noktasında önemli dokunuşlara sahip bir düşünce sistemidir (March, 2007, s.63).

Luke March sol popülizmin demokrasinin bir gölgesi olduğunu ifade etmektedir. Luke March'ın bu ifadeyi kullanmasındaki asıl amaç, liberal demokrasinin insanlara vaat ettikleri şeyler ile gerçekleştirdikleri arasındaki uyumsuzluğun, kitleleri popülist bir eğilime sürüklediğini düşünmesidir (March, 2007, s.72). Çağımızın dünya düzeni içerisinde, küreselleşme dalgalarıyla birlikte klasik devlet yapılanmalarının değişikliğe uğraması ve toplumsal fayda içeren politikaların devletlerin iç politikalarında önemini yitirmesi hat safhaya ulaşmıştır. Bu da beraberinde bir demokrasi krizi meydana getirmiş ve demokrasiye duyulan özlem ve arayışın artmasına sebebiyet vermiştir. Bu minvalde de siyasi partilerin en önemli söylem alanlarını kapsamaya başlamıştır (Mudde, 2004).

2.5.1. Latin Amerika'da Sol Popülizm

Latin Amerika ve Avrupa'daki sol popülizm pratikleri arasındaki farklılık esas itibarıyla siyasi kültürler arasındaki farklılardan kaynaklanmaktadır. Avrupa'da özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren baskın olan siyasi kültürde, politik aktörler geri planda kalmıştır. Onun yerine kitlelere hitap eden bir siyasi partiye duyulan güven, karizmatik bir lidere duyulan güvenden daha baskın olmuştur. Fakat bu durum Latin

Amerika kıtası için değişiklik göstermektedir. Latin Amerika’da siyasi aktöre duyulan güven beraberinde popülist bir eğilime evrilen bir siyasi atmosfer yaratmıştır. Kıtadaki otoriter yönetimlerin yıkılışının ardından ortaya çıkmaya başlayan demokrasi talepleri, toplumun büyük bir popülist mobilizasyonuna önyak olmuştur. Latin Amerika’daki tarımsal üretimin, zaman içerisinde yerini devlet eliyle sanayi üretimine bırakması ve sosyo-ekonomik programlardaki gelişmeler beraberinde siyasi alanda sol popülist hareketin ivmelenmesini hızlandırmıştır (March, 2007, s.73).

Sol popülizmin Latin Amerika’daki seyrine baktığımız zaman üç politikacı kıtadaki sol popülizm için belirleyicidir. Bunlar Hugo Chavez, Evo Morales ve Rafael Correa’dır. Bu üç lider kıtadaki sol popülizmin yükselmesi sırasında çok önemli rol oynamıştır (Levitsky & Roberts, 2011). Ve kendi hükümetlerini kurarken siyaset yöntemlerini belirleyen üç temel sorun olmuştur. İlk sorun olarak karşımıza siyasi temsil krizi çıkmaktadır. Ardından ülkelerindeki siyasi partilerin yozlaşmış kimlikleri yüzünden yaşanan demokrasi kıtlığı gelmektedir. En son olarak ise küreselleşme politikalarının bir sonucu olarak neoliberal dünya düzeni, bu üç sorunu teşkil etmektedir. Bu düzen beraberinde sosyal gelir adaletsizliği ve eşitsizliğini getirmiştir. Bu üç sorun kıta için sol popülist bir eğilim ortaya çıkmasında başlıca sebepler olmuştur. Siyasi retoriklerine özellikle gelirin yeniden dağıtılması vaatlerini entegre etmeyi başararak ülkelerinde iktidara gelmeyi başarmışlardır. Klasik sosyalist ideolojideki solcu düzeltmeleri yeni bir konsept ışığında tekrar yorumlayarak uygulayan bu liderler için eskinin sol siyasetinde önemli bir yere sahip olan şiddetin rolü yerini devrimci bir dünya görüşüne bırakmıştır. Bu devrimci görüşe göre, dış güçlerle bağlantısı olan ve bu sayede yolsuzluk yapan, ülke içindeki elitlerin gücü hafifletilmeliydi. İktidara geldikten sonra en önemli değişiklikleri ise, yeni anayasalar düzenleyerek bireylerin haklarını genişletmek olmuştur. Ayrıca toplumun yasa yapım sürecine katılabilme güçleri arttırılmıştır (Torre, 2017, s.196).

Latin Amerika için çok önemli bir figür olan Hugo Chavez, neoliberalizme karşı en önemli mücadelelerden birini 1989 yılında başlatmıştır. Benzin fiyatlarındaki aşırı zamlara karşı başlatılan direniş kanlı bir şekilde bastırılmış olsa dahi, mücadelenin fitilini ateşlemiştir. Ardından 1992 yılında başarısız bir darbe teşebbüsünde bulunan Chavez, 1998 yılında Venezuela’yı neoliberal düzenin taraftarlarından ve yolsuzlukla iç içe yürüyen siyaseti arındırma vaatleriyle iktidara gelebilmeyi başarmıştır (Torre, 2017, s.196).

Bolivya'da da durum Venezuela'dakinden farksız bir şekilde ilerlemiştir. Özellikle ülkedeki gelir kaynaklarının en başında gelen koka bitkisinin yetiştiricilerine vurulan darbe ve ülkenin su rezervlerinin özel şirketlere peşkeş çekilmesi 1985'ten beri süregelen siyasi parti iktidarının çökmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca ülke için hayati öneme sahip olan gaz rezervlerinin çokuluslu şirketlere devredilmesi ve ağır vergilendirme sistemi toplumsal sorunların fitilini ateşlemiştir. Ülkenin, dünyadaki küreselleşmenin en önemli sağlayıcılarından olan Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası (DB) ve ABD'ye olan bağımlılığı yüzünden Venezuela'nın sosyo-ekonomik hayatı olumsuz etkilenmekteydi. 2000-2003 yılları arasındaki çalkantılı siyasi süreçlerin sonucunda 2006 yılında Evo Morales, neoliberal düzenden kopma ve Bolivya'nın ulusal kaynakları üzerindeki egemenliğini sağlaması vaatleriyle iktidara gelmiştir. Evo Morales iktidara geldikten sonra dış politikada benimsenen stratejilerin başında ABD ve neoliberal küreselleşmeye karşıtlık gelmekteydi (Torre, 2017, s.197).

Latin Amerika'daki bu üç lider sol popülizm için oldukça kritik öneme sahiptir. Ülke içi ekonomik ve politik dinamikleri farklılık gösterse de politik açıdan üçünün de temelde aynılaştığı bazı noktalar mevcuttur (Torre, 2013). Ülkelerindeki eski siyasetçilerden bayrağı devraldıktan sonra, kurdukları yeni düzeni sağlamlaştırabilmek ve hegemonyalarını perçinleyebilmek adına önemli siyasi kampanyalar yürütmüşlerdir. Özellikle liberal demokrasi kavramının siyasi katılım ve temsil noktasındaki eksikliklerini saptamış ve toplumsal eşitlik ve adalet kavramlarını geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Liberal demokrasinin siyasi katılımın önünde bir set çeken sorunlu kurumları, demokrasinin radikalleştirilmesiyle yeniden tanımlanmıştır. Latin Amerika'daki sol popülizmin en önemli benzerliklerinden biri, toplumun yeniden inşa edilmesi olmuştur. Bu inşa süreci her ülkede yapılan yeni anayasal düzenlemelerle sağlanmıştır. Bu anayasal düzenlemelerdeki temel amaç, gücü liderin elinde toplamaktır. Karizmatik liderin elinde toplanan siyasi güç ile kitle mobilizasyonu sağlanması amaçlanmıştır. Liberal demokrasinin sivil haklara gösterdiği önem Latin Amerika sol popülist hareketinin içinde de hoş karşılanmıştır. Fakat hiyerarşik olarak yatay bir model yerine dikey hesap verebilir bir yapı benimsenerek, yapının en üstüne de cumhurbaşkanı konmuştur (Torre, 2017, s.197).

Ekonomik açıdan eskinin küresel modeli yerine, devlet müdahalesinin meşrulaştırıldığı ve gelir adaletsizliğinin önüne geçmeyi amaçlayan bir model benimseyen sol popülist liderler, halkları için, özellikle 2000'li yıllara gelindiğinde

bölgedeki petrol ve doğalgaz rezervleri sayesinde önemli gelirler sağlamışlardır. Bu gelir artışı beraberinde sosyal kalkınma olarak devletlere geri dönmüş ve ülkelerdeki kamu yatırımlarını ve yoksulluk oranlarının düşüşünü önemli ölçüde arttırmıştır (Lustig, 2009). Geliştirilen bu popülist toplumsal paketler halkın refah seviyesini arttırmış ve liderlerine olan sadakatini arttırmıştır. Ve bu sadakat beraberinde liderlerin iktidarlarını uzun dönemler boyunca sürdürebilmelerinin önünü açmıştır. Fakat bu konuda en önemli eksiklik bu toplumsal refahı arttıran programların, politik amaca hizmet etmesiydi. Kurumsallaşma eksikliğinin hat safhada olması ve yapılan programların günü kurtarır nitelikte olması nedeniyle, ülkelerdeki refah artışları kalıcı olamamıştır (Weyland, 2009). Özellikle petrole bel bağlayan Venezuela için, fiyatlardaki aşırı düşüşler ülkeyi sıkı bir dar boğaza sürüklemiştir. 2015 yılında Venezuela'daki yoksulluk oranı, bir kurtarıcı olarak iktidara gelen Hugo Chavez'in iktidara geldiği sıradakiyle neredeyse aynıydı (Torre, 2017, s.198).

Latin Amerika'daki sol popülist hareketler, iktidara geldikten sonra anayasal ve yönetsel reformları sağlayarak kendi güvencelerini de sağlamışlardır. Kısa süre içerisinde de ülkelerinde otoriter bir yönetim anlayışını benimsemişlerdir. Siyasi retorikleri sayesinde Latin Amerika'daki sol popülist liderler, karşılarında önemli rakipler göremedi. Zira toplum; toplum ve toplum düşmanları olarak ikiye bölünmüştü. Bunun önemli bir kanıtını kendilerinin kullandıkları siyasi retoriklerinden anlama fırsatımız bulunmaktadır. Siyasi retorik olarak Hugo Chavez, Rafael Correa ve Evo Morales'te çok benzer tarzları benimsemiştir. Chavez'in mitinglerinde sürekli olarak dile getirdiği şu söylemler: “Ben Chavez için değil, toplum için bir şeyler istiyorum” (Zúquete, 2008, s. 100), “Kendime sadakat istiyorum. Çünkü ben bir birey değil, halkım” (Torre, 2017, s.199) kendisinin meşruluk kaynağını ortaya çıkarmaktadır. Ekvador'da ise Rafael Correa, yine bu popülist retorik içerisinde kalarak, seçimi kazandıktan sonra: “Ekvador bugün bana değil, kendine oy verdi” söylemini kullanmıştır (Torre, 2017, s.199). Correa iktidarı sırasında bu söylemin haricinde halkın düşmanlarının yazılı olduğu bir liste bile yayınlamış, toplumun kutuplarının daha keskin çizgilerle ayrılmasını sağlamıştır.

2.5.2. Avrupa'da Sol Popülizm

Tarihsel süreç içerisinde Avrupa genelinde popülizm pek de alışık olunan bir durum olmamıştır. Fakat özellikle 1960'lı yıllardan itibaren popülist mantığın bazı veçhelerini kıtadaki siyaset yapımcılarının retoriklerinde görmeye başlamış olduk.

Özellikle 1968 yılındaki öğrenci ayaklanmasının ardından sol gruplar arasında önemli eleştiriler doğmuştur. 70'li ve 80'li yıllara gelindiğinde özellikle feminist ve ekolojik hareketler sol kanattan gelen popülist eleştirilerin temelini teşkil etmeye başlamıştır (Mudde, *The Populist Zeitgeist*, 2004). Küreselleşme programına ve mevcut siyaset tarzına yönelik olan eleştiriler toplumun büyük bir kesiminin ortak sorunlarını ve duygularını kullanarak popülist eleştirinin hızlanması sağlandı. Bu süreçte sağ popülist hareketler sol popülist hareketlere nazaran, neoliberal dünya düzenine karşı halkın duygularını çok iyi bir şekilde işleyerek önemli kazanımlar sağlamıştır (March, 2007, s.66).

Bu süreç içerisinde özellikle Sovyet Bloğu'nun yıkılarak reel sosyalizmin de çöküşünün dünyanın tek kutuplu bir siyaset tarzına dönüşüne önemli katkıları olmuştur. Çöküşün ardından Avrupa kıtasında geleneksel sol partiler olarak nam yapmış birçok parti artık siyasi çizgilerini merkeze kaydırmaya başlayarak, sol ve sağ arasındaki keskin siyasi çizgileri yumuşatmıştır. Fakat kapitalizmin neoliberal veçhesi, 20. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde işlevselliğini yitirmeye başlamış, bu da beraberinde antikapitalist ve küreselleşme karşıtı hareketlerin doğuşuna ön ayak olmuştur (March, 2007, s.67).

Mevcut düzen karşıtı hareketlerin çoğalması ve halkta artan sosyoekonomik eşitsizlikler beraberinde ana akım siyasi partilere duyulan güvenin zedelenmesine yol açmış ve radikal sol veya sol popülist olarak adlandırabileceğimiz hareketlerin hızlanmasına vesile olmuştur. Avrupa'daki ülkelerin kendi sosyoekonomik ve politik geleneklerine sadık bir şekilde kuruluş ve gelişimlerini içeren birçok sol parti, sol geleneğin farklı yollarını savunarak ülkelerinde sol siyaseti temsil ediyor olsa da artık, hepsi popülist bir siyaset tarzının etrafında toplanmaya başlamıştır. Avrupa'daki bu yeni sol popülist hareketler klasik Marksist gelenek içerisindeki işçi sınıfına olan saygısını hala sürdürse de, bu sınıf yeniden yorumlanmış ve daha geniş kitleleri kapsayan bir sınıf yapısı düşünmüşlerdir. Avrupa'daki sol popülist partiler genellikle keskin ideolojik kalıpların içerisine girmekten kaçınmışlardır. Ana itirazları neoliberal dünya düzeninin halkta yarattığı ekonomik tahribat ve gelirin eşitsiz bölüşümü üzerine şekillenmiştir (March, 2007, s.68).

Bu bağlamda Avrupa'daki en önemli sol popülist partiler olan Yunanistan'daki Syriza ve İspanya'daki Podemos, kıtadaki sol popülist hareketlerin genel mizacının anlaşılabilmesi için incelenmesi gereken örneklerdir. Ayrıca Chantal Mouffe ve

Ernesto Laclau'nun sol popülizm üzerine olan görüşleri, bu iki partinin siyasi çizgisinin belirlenmesinde önemli bir yer teşkil ettiği için bizim çalışmamız için de bu iki partinin incelenmesi önem arz etmektedir.

2.5.2.1 Podemos

2008 küresel krizinden Avrupa'da en çok etkilenen ülkelerin başında İspanya gelmektedir. Özellikle 2008 ila 2013 yılları arasında oluşan ağır ekonomik tahribat, İspanya'yı çok önemli bir krizin eşiğine getirmiştir. Kriz süresince İspanya'daki işsizlik oranları yıldan yıla sürekli artış göstermiş ve bu da beraberinde halkta çok önemli tepkilere neden olmuştur. Ekonomik kriz, beraberinde “*Indignados*” hareketinin oluşmasına da sebebiyet vermiştir. Bu hareket içerisinde bulunan kanaat önderleri krizin halkta yarattığı tahribatı kullanarak önemli başarılar elde etmiştir.

2014 yılında “*Indignados*”[†] hareketinin savunucusu olan bir kesim ve üniversitelerdeki akademisyenlerin bir kısmının katılımıyla kurulan Podemos; Zizek, Badiou ve Laclau gibi sol görüşlü yazarların metinleri üzerinden entelektüel birikimlerini inşa etmiş ve radikal sol hareketin İspanya'daki ilk timsali olmuştur. Kuruluşu sırasında Latin Amerika'daki sol popülist tecrübelerden de faydalanarak siyasi rotasını şekillendirmiştir. Bu noktada özellikle Chavez, Morales ve Correa örnekleri Podemos'u önemli ölçüde şekillendirmiştir (Zarzalejos, 2016). Podemos, kendisine İspanya'da yaşanan ekonomik ve politik sorunlardan çok önemli bir kaynak bulmayı başarmıştır.

Sosyopolitik olarak bir değişikliğin ateşli bir savunucusu olarak beliren Podemos, klasik sol siyasete bir alternatif yaratma noktasında çok önemli etkiler yaratmıştır. Podemos, klasik popülizm tanımlarını, siyasi retoriklerine yerleştirmiştir. Öyle ki toplumun iki kamptan oluştuğunu; bunun da halk ve yozlaşmış elitler olarak açıklandığı fikri, Podemos'un kuruluşunun ardından benimsenen fikirlerdir. Popülizmin zayıf-merkezli bir ideoloji olduğu ve bu nedeniyle de diğer ideolojilerle eklemlenme ihtiyacı duyduğu görüşü de Podemos için geçerli bir tanımdır. Zira Podemos'un siyasi retoriği incelendiği zaman klasik sağ ve sol ayrımının çok önemli olmadığı görülmektedir. Bu da Podemos'un diğer ideolojilerle eklemlenebilme potansiyelinin önünü açmaktadır. Her ne kadar Podemos kendisini sol bir parti olarak tanımlasa da sol ve sağ siyaset arasındaki çatışmaların faydasız olacağını savunmuştur.

[†] “*Indignados*” hareketi İspanya genelinde işsizlik ve geçim sıkıntısı sorunları yaşayanların 2011 ve 2012 yılları arasında gerçekleştirdiği toplumsal bir olaydır. Ayrıca kemer sıkma politikalarına karşı bir duruş olarak da nitelendirilmektedir.

Podemos'un sol ve sağ siyaset arasındaki çizgileri çok kalın çizmemesinin başlıca sebebi, toplumun tüm kesimlerine nüfuz edebilmeyi amaçlamasından kaynaklanmaktadır. Podemos'un kurucusu olan Pablo İglesias partinin kapsadığı alanı arttırabilmek amacıyla kendini milliyetçi bir vatansever olarak nitelemesi de parti amacını yansıtmaktadır (Ramiro & Gomez, 2017, s. 111).

2014 yılında kuruluşunun ardından ülke genelinde yapılan oy anketlerinde git gide daha da yüksek oranlara sahip görünen Podemos girdiği ilk seçim olan 2015 seçimlerinde, %20,65 oranında bir oy alarak Halk Partisi (*Partido Popular*) ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (*Partido Socialista Obrero Español*) ardından üçüncü parti olarak dünya kamuoyunda adından söz ettirmiştir. Bu seçimlerde Birleşik Sosyalist Partisi ise tarihteki en düşük oy oranını (%3,7) almak zorunda kalmıştır (Ramiro & Gomez, 2017, s. 112).

2.5.2.2 Syriza

Özellikle 2008 küresel krizinin neoliberal ekonomik düzenin işlerliğine önemli ölçüde bir darbe vurmuştur. Avrupa'nın kuzey ülkelerinde bu ekonomik kriz beraberinde sağ popülist hareketlerin yükselişini tetiklemiştir. Milliyetçi ve göçmen karşıtı politikalardan kendilerine beslenme kaynakları yaratan bu sağ popülist partilerin yanında, Avrupa'nın güney ülkelerinde ise radikal sol hareketin ilk örnekleri belirmeye başlamıştır. 2004 yılında bu radikal sol hareketlerin en önemli başarı elde etmiş partilerinden olan Syriza partisi, Yunanistan'daki çok çeşitli sol grupların ortaklaşarak oluşturduğu bir parti olarak kurulmuştur. Avrokomünist, ekolojist, Maoist ve Troçkist fraksiyonların bir araya gelerek, *Synaspismos* hareketinin genel başkanı Aleksis Çipras tarafından kurulan Syriza Avrupa'da kapsayıcı bir popülist parti olarak ön plana çıkmıştır. Syriza'nın o dönem yaşanan ekonomik krizin doğurduğu kemer sıkma politikalarına karşı bir tutum sergileyerek Yunan ve Avrupa siyasetinde önemli bir iz bırakmıştır (Markou, 2017, s. 150-151).

2013 yılına kadar ülkedeki ana akım neoliberal politikaların devamlılığını sağlayan partilerin karşısında *Synaspismos* ve Syriza partisi, solu temsil eden iki farklı partiydi. Fakat 2013 yılında *Synaspismos*'un Syriza ile birleşmesiyle birlikte iki partinin amaçları da ortaklaşmaya başladı ve Syriza daha kapsayıcı bir parti hüviyetine büründü. Solun tekrar birleştirilmesini ve emperyalist güçlere karşı mücadele etmek gibi iki ana amaç doğrultusunda yoluna devam eden Syriza bu amaçlara ulaşabilmek

için halk ile olan bağlarını geliştirme çabası içerisinde olmuştur (Katsourides, 2016, s. 55).

Partinin seçmen kitlesi incelendiği zaman klasik bir sol parti seçmen kitlesinden ayrıştığı fark edilmektedir. Syriza'nın seçmen kitlesi, işçi sınıfı ve klasik sol kesim içerisinde değil, daha çok orta sınıf memurlar veya akademisyenlerden oluşmaktaydı. Bu durum Syriza'yı geleneksel bir sol parti olarak nitelenmenin bir hata olacağını göstermektedir (Katsourides, 2016, s. 60).

Syriza ideolojik olarak tek bir ideolojide mutabık kalınan bir parti değildir. Bünyesinde çok çeşitli politik görüşten insanın bulunduğu Syriza, Marksizm'in birçok farklı boyutunu benimsemiş siyasetçiye kapılarını açmıştır. Gramsci, Negri, Hardt, Poulantzas ve Luxemburg gibi düşünürlerin fikirlerinden kendi politik çizgilerini belirledikleri de görülmektedir (Marioulas, 2012, s. 293). Fakat kendilerini Ortodoks Marksist olarak tanımlamaktan kaçınan Syriza, karma bir ekonomi modelini savunan çoğulculuk yanlısı, demokratik ve sosyal bir parti olarak kendini ifade etmeyi tercih etmiştir. Syriza modern sol hareketlerin yelpazesi olarak, sol popülist hareketler için en önemli örnektir (Katsourides, 2016, s. 61).

2009 ve 2012 seçimleri arasında Syriza'nın söylem analizini yapan Yannis Stavrakakis ve Giorgos Katsambekis'in elde etmiş olduğu bulgular Syriza'nın popülist kimliğini açıklama noktasında son derece yararlıdır. Aleksis Çipras'ın 2009 yılındaki seçimlerin öncesinde Kotzia Meydanı'nda gerçekleştirmiş olduğu seçim kampanyasındaki konuşmasını inceleyen ikili, Çipras'ın "halk" kelimesini 5 (beş) kere kullandığını ifade etmiştir. Buna karşılık 2012 yılındaki bir seçim konuşmasında aynı kelimeye olan referans sayısını 51 (elli bir) olarak hesaplamıştır. Yine 2012 yılındaki bir mitinginde "Halk iktidarı ele geçiriyor" söylemi, Syriza'nın aynı Latin Amerika'daki sol popülist liderlerin siyasi dilleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Syriza, toplumun asıl sahiplerinin sıradan halk olduğunu sürekli ifade etmiştir. Ve bunun karşısında kendisini yozlaşmış elit sınıfının halk üzerinde kurmuş olduğu hegemonyayı yıkmayı amaçlayan elit karşıtı radikal bir sol popülist parti olarak nitelenmiştir. Öyle ki; 2012 yılındaki seçimlerde ana slogan olarak kendilerine, "Biz olmadan karar verdiler, onlarsız devam ediyoruz." sloganını seçmişlerdi (Stavrakakis & Katsambekis, 2014, s. 128-130).

Syriza Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun teorilerinden faydalanarak siyasi amacını belirleyen bir partidir. Toplumdan ayrıştırılmış, öteki olarak görülen veya

dışlanmış bütün grupların sesi olma umuduyla geniş bir kitleye erişebilmiştir. Bu geniş ve çoğulcu kitlelerin ekonomik ve sosyal sorunlarını eşdeğer talepler olarak görmüş ve birbirine ekleme yoluna gitmiştir. Ortak bir düşman belirlenerek toplumun topyekûn seferberliğinin sağlanması amaçlanmıştır (Stavrakakis & Katsambekis, 2014, s. 131).

3. 20. Yüzyıl'da Fransız Solu ve Boyun Eğmeyen Fransa

3.1. Fransız Komünist Partisi

Birinci ve ikinci bölümde popülizmin farklı bakış açılarından kavramsallaştırma çabalarını ve pratikteki tezahürlerini inceledikten sonra, bu bölümde ilk olarak Fransız siyasi tarihindeki sol hareketler incelenecek, ardından ise günümüzdeki en önemli sol popülist parti olan Boyun Eğmeyen Fransa partisi incelenerek çalışma tamamlanacaktır. Fransa'daki sol hareketler incelenirken başlangıç noktası olarak 20. yüzyıl ele alınacak ve bu bağlamda Fransız Komünist Partisi (FKP) ve Sosyalist Parti (SP) incelenecektir.

Fransız Komünist Partisi 1920 yılında düzenlenen “Tours Kongresi” akabinde Sosyalist Parti bünyesinde bulunan bir grup tarafından kurulmuştur. “Sosyalist Parti içerisinden ayrılan bu grubun temel ayrılma sebebi Lenin’in 21 koşulunu kabul etmesi olarak yorumlanmıştır. Bu 21 koşul aslında 3. Enternasyonel’e üye olabilmek için sağlanması gereken koşulları ihtiva etmekteydi. Sosyalist Parti ile Fransız Komünist Partisi arasındaki temel siyasi çizgi ayrımı tam da bu noktada başlamaktadır. Zira 3. Enternasyonel’e katılmak için komünist partilerden istenen bu 21 koşul içerisinde en göze çarpan madde: “Sovyet sosyalizmi ve devrim modelinin kabul edilip uygulamaya koymak”tı. Bunların yanında “proletarya diktatörlüğünü kabul etmek” ve “reformist olanların partiden ihracı” maddeleri de dikkat edilmesi gereken diğer önemli maddelerdir. Sosyalist Parti içerisinden bir grup bu koşulları kabul edip ve 70’li yıllara kadar “Sovyet Modeli” komünizmin dünyadaki en önemli temsilcisi olacak Fransız Komünist Partisi kurulmuş oldu (Özkoray, 1976, s.56).

Sovyet modeli komünizmin tüm Avrupa komünist partilerini etkilediği 1920’li yıllarda FKP de bu etkiler çerçevesinde şekillenmiştir. Özellikle lider etrafında toplanan güç ve liderliğin kutsallaştırılması parti içerisindeki muhalif görüşlerin fikirlerinin bastırılması FKP’nin ilk yıllarındaki en önemli özelliklerinden birisidir.

Katı bir liyakat sistemi ve dogmatik parti içi yönetim bu dönemde Sovyet modeli komünizmin FKP'deki en önemli etkileri olmuştur (Valentin, 2001, s. 14).

Fransız Komünist Partisi, faşizmin yükselmeye başlaması ve Avrupa'daki demokrasi sistemlerinin sekteye uğramasına kadar önemli bir başarı elde edememiş, içe dönük bir parti olarak siyasi hayatına devam etmiştir. Fakat 1929 Buhranı'nın dünyayı sürüklediği ekonomik kıskaç sayesinde yükselmeye başlayan FKP, 1934 yılında Sosyalist Parti ve Radikal Parti ile Halk Cephesi'ni (*Front Populaire*) kurarak koalisyon oluşturma başarısı göstermiştir. FKP girdiği bu koalisyon sayesinde çok önemli bir oy yükselişi elde etmiş ve 780.000 oydan 1.500.000 oya tırmanmıştır. Bu koalisyon sayesinde sol tendans 1936 seçimlerini kazanmış ve iktidarı ele geçirmiştir. Koalisyon sayesinde sesini çok geniş kesimlere yaymayı başaran FKP, özellikle işçilerin yeni haklar elde etmesinde oynadığı kritik rol sayesinde çok önemli bir tabana sahip olmuştur. FKP sayesinde işçiler, sendikal haklar, toplu iş sözleşmeleri, %15 zam, çalışma süresinin düşürülmesi ve ücretli izin gibi çok önemli haklar elde etmiştir. Fakat Halk Cephesi koalisyonu 1937 yılında son bulunca hükümet dağılmıştır (Özkoray, 1976, s.57).

Nazi Almanyası'nın Avrupa siyasi dengelerinde yarattığı büyük değişiklikler çerçevesinde FKP de çok ağır bir darbe almıştır. Zira Stalin ile Hitler arasında imzalanan saldırmazlık paktı, FKP ve diğer tüm dünya komünistlerinin entelektüel birikimlerinde açıklama bulamıyordu. Bu durum beraberinde FKP içerisindeki görüş ayrılıklarını hızlandırarak bölünmeye giden süreci hızlandırmış oldu. Ayrıca dönemin başbakanı Daladier, FKP'yi kapatarak FKP'nin önemli ölçüde zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Fakat Hitler'in Fransa üzerindeki saldırgan tavrı ve işgali FKP gruplarının "direniş" (*résistance*) hareketinin fitilini ateşlemiştir. Bu süreçte FKP, faşizme karşı çok önemli bir direniş simgesi haline dönerek halk tabanı ile sıkı sıkıya bağlanmıştır. Öyle ki FKP, halk tarafından "kurşunlananların partisi" olarak nitelendirilmeye başlamıştır. Sahada kazandıkları bu direniş siyasi arenaya da 1945 yılındaki seçimlerle taşlanmıştır. 5 milyon oy alarak %27 oy oranına sahip olmayı başaran FKP 1945-1947 yılları arasında tek başına hükümet olmuştur. Fakat 1946 yılında Churchill'in "Demirperde" açıklamasının ardından dünya çapında komünizmin kötülenmesi FKP'yi de olumsuz etkilemiştir. O dönemki sosyalist Başbakan Ramadier'nin komünistleri "Truva atı" olarak nitelendirmesi de FKP'nin halk nezdinde itibarını yitirmesine

sebebiyet vermiş, ve uzunca bir süre muhalefette kalmalarına neden olmuştur (Özkoray, 1976, s.57).

1956 yılında Kruşçev'in stalincilikten arınma politikalarını başlatmasıyla birlikte Batı Avrupa'daki komünist partilerin devrim ile iktidarı ele geçirme fikrinin imkânsızlığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda, Batılı komünist partilerin sosyalizmi gerçekleştirmeleri hedefleri seçim yoluyla iktidarı ele geçirme yöntemiyle gerçekleşmesi ortak kanı haline gelmiştir. Fakat bu noktada FKP'nin devrimci geleneği bu fikrin benimsenmesini güçleştirmiş ve parti içerisindeki katı liderlik anlayışının daha da derinleşmesine sebebiyet vermiştir (Bell, 2003, s.33-34).

FKP 1946-1958 yılları boyunca Avrupa'daki diğer komünist partilerden daha radikal bir Sovyet modeli komünizm taraftarı olmuştur. Stalin'in uyguladığı pratikleri sürekli bir şekilde destekleyen FKP, Stalin'in ölümü sonrası bile hala Stalinci çizgisinde ısrarcı olmuştur. Bu dönemde, 53'teki Stalin'in ölümü sonrasında Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP), 20. Kongre'de Kruşçev'in sunduğu rapor sonucu SBKP'nin artık Stalinci bir çizgiden çıktığını ve daha liberal bir çizgide ilerleyeceğini bildirmesine rağmen FKP, bu bildiriye tanımayarak, Stalinci bir komünist modelin sıkı bir takipçisi olmaya devam etmiştir (Özkoray, 1976, s.58).

Kruşçev'in 20. Kongre'de sunduğu rapor sonrası birçok Avrupa komünist partisi "Stalincilikten arınma" (*déstalinisation*) adıyla nitelendirdikleri yeni bir hareket başlatmıştır. Bu minvalde Stalin tarzı bir komünizm fikrinden vazgeçilerek daha demokratik bir sosyalizm talebi başlatılmıştır. Bu talepler karşısında FKP, Stalin tarzı komünizm çizgisini sürdürmeye devam etmiştir. Bu çizginin takibi Georges Marchais dönemine değin böyle devam etmiş, Marchais'nin partinin başına geçmesiyle FKP, siyasi kapsama alanını genişletmeye başlayarak Stalinci çizgiden sapmaya başlamıştır. Bu noktada FKP'nin diğer sol oluşumların da meşruiyetini tanınması ve onlara açılması önemli bir hamle olarak yorumlanmıştır (Özkoray, 1976, s.58).

SP'deki François Mitterrand dönemi, yani 1972-1978 arası dönem, FKP tarihi açısından oldukça önemli bir virajdır. Zira bu dönem solun farklı fraksiyonlarını da kapsama gereğinin anlaşıldığı ve buna yönelik ilk adımların atıldığı bir dönem olarak belirginleşmiştir. İlk olarak 1962 yılındaki seçim birlikteliği, 1968 yılındaki işçi grevleri ve 1971 yılındaki Epinay Kongresi sonrası SP'nin geçirdiği önemli siyasi değişiklik, FKP'nin de sola açılmasının anahtarı olmuştur. FKP-SP yakınlaşmasında, 1971'de SP'nin "egemen sınıflarla" olan iş birliği stratejisini değiştirmesi de bu

yakınlaşmada büyük rol oynamıştır. Zira SP, 71'deki Epinay Kongresi ile "demokratik bir sosyalist toplum" fikrini benimsemiş ve bu yolda da kendisinin en büyük destekçisi olarak FKP'yi görmüştür. FKP ile SP arasındaki bu yakınlaşma 1972 yılına gelindiğinde "Ortak Hükümet Programı" ile tescillenerek siyasi olarak SP'yi, FKP çizgisine yakınlaştırmıştır. İmzalanan "Ortak Hükümet Programı" çerçevesinde iki parti arasında alınan kararları Erol Özkoray şu şekilde ifade ediyor:

- 1) Tüm kredi ve banka sisteminin devletleştirilmesi
- 2) Tekelci kapitalizmin elinde bulunan önemli sanayi grup ve tekellerinin millileştirilmesi
- 3) Özgürlüklerin genişletilmesi
- 4) Devletin daha demokratik bir düzeyde işleyebilmesi için reformların yapılması (Özkoray, 1976, s.58).

Alınan kararlar çerçevesinde iki parti de kademeli olarak birbirine yakınlaşmıştır. FKP, Stalinist geleneğin bir kalıntısı olan fikir çatışmalarında partiden ihraç edilme durumunu bu program sayesinde kaldırmış ve daha demokratik bir çizgiye geçiş yapmıştır. SP ise imzalanan bu programın sağladığı FKP ile olumlu ilişkisi sayesinde siyasi ve ekonomik açıdan radikalleşerek sağ ile olan bağlarını koparmıştır. Bu da beraberinde SP'nin Marksist bakış açısını içselleştirmesine vesile olmuş ve hem parti içerisindeki görüş birliğini sağlamış hem de sol tabandaki konumunu daha da perçinlemiştir (Özkoray, 1976, s.58).

Fransız solunun en önemli temsilcisi olan FKP içinde fikir ayrılıklarının yaşandığı ve FKP'nin kendini geliştirememesinin sebebi olarak görülen nokta demokratik merkeziyetçi yönetim anlayışıdır. Bu anlayış çerçevesinde parti içerisindeki çoğulcu seslerin bastırılarak FKP'nin gelişmesi engellenmiştir. FKP içerisinde Ellenstein ve Althusser, çok önemli bir entelektüel zemin hazırlama çabası sarf etmiştir. Özellikle Stalinist tarzda yürütülen siyaset ve demokrasi anlayışı yüzünden FKP'nin, kötü bir örnek olan SBKP çizgisinde tutulduğunu savunan Ellenstein ve Althusser, FKP için bir dönüm noktası olacak eleştiriler başlatmıştır. Bu eleştirilerle ikili için temel gaye FKP'nin demokratikleştirilmesidir.

Ellenstein, Sovyet modeli bir komünizm fikrinin Avrupa için uyumlu olmadığını düşünmektedir. Paris Komünü örneğinin 100 günden fazla hüküm süremediğine vurgu yapan Ellenstein, devrimin, Marx'ın işaret ettiği gibi Batı'da değil, Doğu'da gerçekleştiğinin altını çizmiştir. Ellenstein, Doğu'da devrimlerin gerçekleştiği ülkeleri incelediği zaman, şu sonuca varmaktadır: "Sosyalizm şu ana

özellikleri taşıyan ülkelerde gelişmiştir: Zayıf bir ekonomik kalkınma, kültürel az gelişmişlik, demokratik örgüt, gelenek, yapı ve özgürlük yokluğu, zayıf bir sivil toplum ve son derece önemli rolü olan bir devlet.” (Özkoray, 1976, s.59). Sovyetler Birliği’nde gerçekleşen devrimin yapısı itibarıyla Batı toplumlarına uygun olmadığını ifade eden Ellenstein’in şu satırları FKP içerisinde oluşturduğu muhalefeti ve kendi düşünce sistemini açıklamaktadır:

Sovyet Devrim örneği bizim toplumlarımızın bugünkü durumuna hiç ama hiç uymamaktadır ve bu uyumsuzluk her geçen gün daha da artmaktadır. Savaş ve bunalımlara karşı Kapitalizm bir yüzyıldan beri Marx’ın kendisinin bile yeterince değerlendiremediği bir uyum ve genişleme gösterdi. Özellikle aşırı yoksullaşma tezi, bizzat işçilerin savaş ve kazanımları sonucu, gerçekleşmedi. Belki üretim araçları değil ama tüketim araçları sahibi duruma gelen pek çok işçinin zincirlerinden başka yitirecek şeyler olmaya başladı. Bu durum toplumsal ilişkilerin ekonomik yapıların devrimci dönüşümünü gereksiz kılmıyordu tabii, ama devrimin kendisine de yeni bir boyut kattıyordu. Daha o zaman Gramsci göğüs göğüse savaştan cephe savaşına geçilmekte olduğunu belirtiyordu. Bence kapitalizmi sarsan bugünkü bunalım sorunun verilini değiştirmiş görünmüyor. Devrim Batı’da ya demokratik, barışçı, hukuk içinde ve basamak basamak gerçekleşecek; ya da hiç gerçekleşmeyecek. Bu bizim devrimimizin Çin ya da Rusya’daki devrimin geçirdiği süreçlerden ne kadar ayrı olacağını gösterir. Bir başkaldırı, gideren bir devrim varsayımı düşünülemez bile! Batı’da Devrim’i oldukça uzun bir tarihi dilimde, yapısal reformlar oluşturacaktır. Doğal olarak, sosyalist olduğu kadar geleneksel komünist yönelimlere bakarak reform-devrim ilişkilerine, böylelikle yeni bir boyut getirmiş oluyoruz. İşte Fransa’da Ortak Hükümet Programı ve uygulanması böyle bir yolu önümüze açacak gibiydi (Ellenstein, 1976, s. 58).

Georges Marchais ile FKP’de başlayan değişim süreci, 22. Kongre’de alınan “proletarya diktatörlüğü” kavramının terk edilmesiyle birlikte daha da belirginleşmişti. Marchais “proletarya diktatörlüğü” kavramının içinde geçen “diktatörlük” kelimesinin faşizmi çağrıştırdığı iddiasıyla bu kavramın parti içerisinde hiçbir yer edinmeyeceğini ifade etmiştir. Marchais’ye karşı ilk muhalif ses ise Etienne Balibar’dan gelmiştir. Balibar, 22. Kongre’de alınan “proletarya diktatörlüğü” kavramının feshi üzerine, kararın yanlış bir karar olduğunu ifade etmiştir. Nedim Gürsel Balibar’ın eleştirisini şu şekilde aktarıyor:

Balibar, sözkonusu kavramı Marksist-Leninist devlet teorisi bağlamında yerleştirmekle başladı söze. Devletin sınıfsal karakteriyle proletarya diktatörlüğü arasında organik bir bağ bulunduğuna dikkati çekerek her devletin belli bir toplumsal sınıfın baskı aracı sayılması gerektiğini, bu açıdan burjuvazinin, yani azınlığın diktatörlüğü olan burjuva demokrasisiyle, çoğunluğun diktatörlüğü olan proletarya diktatörlüğü arasında hem nicelik hem de nitelik ayrımları bulunduğunu somut örneklerle gösterdi (Gürsel, 1976, s. 26).

FKP içerisinde en önemli entelektüel birikim kaynaklarından birisi olan Althusser, 1965’li yıllardan itibaren Marx’ın teorisinin revize edilmesi gerektiğini düşünerek kolları sıvamıştır. Çalışmasıyla Balibar, Terray, Macherey ve Lecourt gibi

çok önemli isimleri de beraberinde sürükleyen Althusser, FKP içerisinde tartışmaların alevlenmesine ve çeşitlenmesine sebep olmuştur (Belge, 1977, s. 16).

Althusser, Marksizm’i bünyesinde barındırdığını iddia ettiği “idealist ögeler”den sıyrarak yeni bir konuma yerleştirmeyi amaçlamıştır. Marksizm’e yeni bir yorum getirme amacıyla “felsefi ve ideolojik etkilerden arındırılmış ve maddi temeller üzerine inşa edilmiş” bir düşünce sistemi iddiasında bulunan Althusser, Marksizm’in “kuramsal anti hümanizm” olduğunu ifade etmiştir (Belge, 1977, s. 27). Marksizm’in “anti hümanizm”inden kastedileni Murat Belge şu şekilde aktarmaktadır:

Althusser, Marx İçin kitabına aldığı bir makalesinde, Marksizmin teorik bir anti-hümanizm olduğunu söylüyordu. Bu makalenin başına Marx’dan şöyle bir alıntı koymuştu: 'Benim analitik yöntemim insandan değil, ekonomik olarak verilmiş toplumsal dönemden başlar.' Buydu Althusser'in anti-hümanizm'den kastı (Belge, 1977, s. 28-29).

Yusuf Akdağ ise Althusser’in kuramını şu şekilde ifade etmektedir:

Althusser, Marx'ın toplum analizini 'ekonomist'; tarih görüşünü 'öznelci'; devlet teorisini altyapı-üstyapı kategorileri arasındaki ilişki dolayımında sorunlu görüyordu: Marx ve Engels, üstyapının 'özzerkliği'ni yeterince gözetmemişler; tarihi 'öznesiz-ereksiz bir süreç' olarak almamışlar; devlet aygıtını devlet iktidarıyla aynı görüp devletin 'ideolojik aygıtları'nın işlevini doğru tespit etmemişler ve ideoloji kategorisininin 'maddi'liğini gözetmemişlerdi! (Akdağ, 2017).

Yapısalcı görüşü Marksizm’e entegre etmeye çalışan Althusser’in ilk hedefi altyapı-üstyapı belirlenimi üzerinedir. Althusser’e göre klasik Marksist tez içerisinde altyapının üst yapıyı belirlediği düşünce şekli yanlıştır. Zira onun için belirlenim altyapının da üstyapının da içinde bulunduğu toplumsal hayat tarafından sağlanır. Toplumsal hayat ise yapısal bir bütünlük anlamına gelmektedir. Bu minvalde Althusser, yapının altyapı ve üstyapı arasındaki ilişkiyi belirleyici rol oynadığını ifade etmiştir. Klasik Markisist düşünce sistemindeki öznenin rolü yadsınarak, bu yapının özneleri ortaya çıkarttığı Althusser’in “Yapısalcı Marksizm”inin temel ögesidir.

Althusser’in düşünce sistemi, yapısalcılığın kurucusu Levi-Strauss’un teorik perspektifinin katkısıyla inşa edilmiştir. Althusser’in “Yapısalcı Marksizm” düşüncesi Levi-Strauss’un yapısalcılık yaklaşımından hareketle gelişmiştir. Ögeler tarafından oluşturulan toplumun temel öğelerinin aslında yapısal öğeler olduğunu düşünmüştür. Strauss’a göre her toplum kendine has kodlara sahiptir. Bu kodlar sayesinde toplumsal alan şekillenerek içerisinde bulunduğu toplumsal alana yani yapıya adapte olmaya başlamaktadır (Leach, 1985, s. 28). Strauss’a göre bireylere yapı tarafından verilen

kodlar, bireylerin davranışlarının şekillendiricisidir. Ve bireyler bu kodlar olmaksızın hiçbir eylemini gerçekleştirememektedir (Leach, 1985, s. 28).

Althusser için yapının önemi düşünce sisteminin her kertesinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de üretim ilişkileri noktasında. Althusser'e göre toplumsal alan üretim ilişkileri tarafından yaratılır. Tüm toplumsal alanlar ancak kendine has üretim ilişkileri çerçevesinde anlaşılabilir (Althusser, 2005, s.61).

Althusser'in inşa ettiği kuramda klasik Marksist kuramdan farklı olarak ideoloji çok önemli bir konuma sahiptir. Marksist görüşteki ideolojinin gerçeğin görülmesine engel olan bir kavram olarak lanse edilişi Althusser için yanlıştır. Bunun yerine Althusser ideoloji için "toplumların nefes alış veriş" tabirini kullanarak önemine dikkat çekmektedir. Zira toplumların mevcudiyetlerinin temeli ideolojinin varlığına bağlıdır (Althusser, 2004, s.104).

Althusser'in düşünce sistemi üç katmanlı bir piramidi temsil etmektedir. Bu piramidin en alt kısmına ekonomik bir temeli yerleştirmiştir. Bu ekonomik temel katmanıyla üretici güçleri kasteden Althusser, ikinci katmana politik ve hukuki kurumları yerleştirmiştir. Piramidin üçüncü ve son katmanında ise ideolojik katman yer almaktadır. Althusserci bakış açısına göre en alt ve orta katman olan ekonomik ve politik katman birbiriyle bağlı bir görüntü çizerken, en üst katman olan ideolojik katman ise görece daha özgür ve önemli bir konuma yerleştirilmiştir. (Freeden, 2011, s. 40) Klasik Marksist tezde toplumsal homojenlik altyapı-üstyapı belirlenimi neticesinde oluşurken, Althusser'in teorisinde piramidin üç katmanının birbiriyle olan ilişkiler ağı ve en üst katman olan ideolojik katmanın toplumsal düzeni yeniden üretmesiyle toplumsal homojenlik sağlanmaktadır (Sancar, 2014, s. 40).

İdeolojik katman Althusser'in teorisinde oldukça önemlidir. Zira özneler bu katmanda yaratılmaktadır. Bireyler, bir ideolojiyi benimseyip onu içselleştirdiği zaman ideolojiyi kendi egemenliği altında olan bir mefhum olarak görmektedirler. Fakat bu aşama gerçekleştiğinde Althusser'e göre, ideoloji bireyi, yani özneyi şekillendirmeye başlamış; özne, ideolojinin hükmüne girmiş demektir (Althusser, 2015, s.287). Althusser için ideoloji, toplumsal alanın şekillendirilmesi ve bireylerin istenildiği şekilde yetiştirilmesi için oldukça elzem bir mefhumdur (Althusser, 2015, s.287). İdeoloji her toplumda özneleri yaratmak amacıyla bulunmaktadır (Laclau, 2015, s.100-101).

Parti içerisindeki eleştirel hareketin en önemli temsilcisi olan Louis Althusser'in 1978 seçim yenilgisinden sonra kaleme aldığı ve FKP içerisindeki sorunların yazdığı içerik, FKP'ye olan parti içi eleştirileri ve partinin dümeninin nereye gittiğini ifade etmektedir. Althusser, "Komünist Partide Artık Devam Edemeyecek Olan Şey" adlı yazısında, FKP'nin kendisini kaleye kapatmış bir esir olarak ifade etmektedir. Parti nüfuz etmesi gereken kitlelerle arasında duvar örmüş olduğunu belirten Althusser, FKP'nin geleceği için iki tane seçenek belirlemiştir (Althusser, 1976, s.90). Althusser bu iki seçeneği şu şekilde ifade etmektedir:

Kaleden çıkmanın iki biçimi vardır. Kaleden, olduğu yerde kalarak, devrimci geleneği tasfiye ederek ve partiyi, şimdi olduğu biçimde, bugünkü kapanması içinde, 'ötekiler gibi' [burada kasıt; FKP hariç diğer sol örgütlenmeler] bir partiye, yani biçimsel olarak liberal bir partiye dönüştürerek çıkarılabilir: Kitlelerin hareketine kararlı biçimde katılmak için kaleyi terk ederek, kapanmayı başından atarak, partinin etki alanını mücadele yoluyla yayararak ve kitlelere karşı açık olan bu mücadelede de, kitlelerden gelen hayatı partiye vererek partiyi dönüştürmenin gerçek nedenlerini bularak çıkarılabilir (Althusser, 1976, s.90).

Althusser, FKP'nin içerisinde bulunduğu durumdan çıkması için yeni bir yol haritası çizmiştir. Adı "Halk birliği çizgisi" olan bu yeni yol için 4 farklı prensip belirleyen Althusser için bu prensiplerin hiçbirinin diğerleri üzerinde bir üstünlüğü yoktur:

1) *Hayata kavuşturulmuş bir Marksist teori. Onaylanmış formüllerle soysuzlaştırılmış ve dondurulmuş değil ama açık, eleştirel ve kesinlikli bir teori. Komünist hareketteki bugünkü krizin bağrından, halkın mücadelelerinin pratiği ve somut analiz pratiği ile kurtarılmış bir Marksist teori. Toplumsal dönüşümleri ve kitlelerin girişkenliklerini başından savan bir teori değil, ama tersine onları göğüsleyen, içlerine giren ve onlardan beslenen bir teori;*

2) *Partinin iç örgütlenmesinin ve işleyiş tarzının derin bir eleştirisi ve reformu. Partinin tabanı tarafından başlatılan büyük tartışma partiyi, demokratik merkezîyetçiliğin bugünkü kurallarının ve bunların siyasal sonuçlarının somut bir analizine yönelmelidir. Demokratik merkezîyetçilikten vazgeçmek değil, ama onu devrim bir kitle partisinin hizmetine koymak için burjuvazi karşısında bu partinin bağımsızlık ve özgüllüğünü korumak için, yenileştirmek ve dönüştürmek söz konusudur.*

3) *Burjuva sınıfın mücadelelerini, bu mücadeleye karşı koymak için, hedeflerini, yön değiştirmelerini ve manevralarını anlamaya; işçi sınıfı içinde olduğu gibi, köy ve şehir küçük-burjuvazisi içinde de olan çelişkilerin ve bölünmenin somut nedenlerini kavramaya; son olarak da, bu sınıf ilişkileri içinde partilerin, özellikle KP'nin ve SP'nin, en güçlü anlamda, doğasını ve yerine bilmeye imkân veren Fransa'daki sınıfsal durumun somut bir analizi.*

4) *Zirvede yapılan antlaşmalarla, partinin tabandaki mücadelesinin gelişmesini birbirine bağlayan, bütün işçi halk güçlerinin bir ittifak siyasetinin tanımlanması: Kitlelerin etkin biçimde harekete geçirilmesi ve girişkenliklerinin özgür gelişmesi için, reformize ve sektarizme yer vermeyen, bir birliği çizgisi" (Althusser, 1976, s.90).*

FKP'nin 1972-1978 yılları arasındaki değişim sürecinden bahsetmiştik. Bu değişim süreci 1978 yılındaki seçimlere kadar devam etmiştir. Fakat 1972 yılında SP

ile imzalanan “Ortak Hükümet Programı” 1978’e gelindiğinde yıkılmaya yüz tutmuştur. FKP’nin o zamanki genel sekreteri Marchais, seçim yılı olan 1978’in başında SP’nin “Ortak Hükümet Programı”na bağlı kalmadığını ve kendine çeki düzen vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Marchais’yi bu söyleme iten nedenlerin başında SP’nin kapitalizmin siyaset çizgisine kaydığını düşünmesi gelmektedir. FKP bu dönemde, SP’nin bu tavrından dolayı hem “Ortak Hükümet Programı”nın hem de genel sol siyasetin değişmesi gerektiğini savunmakta ısrarcı olmuştur. 1978 seçimlerine “değişimin partisi” mottosuyla hazırlanan ve FKP’yi köklü bir değişim partisi olarak sunmaya çalışan Marchais’ye karşı SP, ilan ettiği yeni siyasi programıyla birlikte “Ortak Hükümet Programı”na olan bağlılığını büyük ölçüde koparmıştır. FKP ne kadar SP’yi “Ortak Hükümet Programı”na sadık olmaya davet etse dahi SP buna yanaşmamıştır (Blackburn, 1978, s. 13).

Seçimlerin ilk turunda sağ hükümetin iktidarını devam ettirmesi üzerine sol partiler bir toplantı yaparak ortak bir sol adayın desteklenmesine karar kılrsa da, seçim kaybedilir. Sol için bu seçimin kaybı FKP ile SP arasındaki ilişkilerin iyice gerilmesine ve karşılıklı suçlamalara varan tutumlara yol açar. Karşılıklı olarak solun birliğinin bozulmasının suçunu birbirine yıkmaya çalışan iki parti arasında sert bir söz düellosu başlamıştır. Bu söz düellosundan da öte solun, 78 seçimindeki yenilgisi beraberinde FKP içerisinde derin siyasi tartışmalara yol açmıştır. Parti içindeki komünist entelektüeller partinin yayın organı olan gazetelerde dahi seslerini duyuramaz hale gelmiş, onun yerine burjuva gazetelerinde FKP tartışmaları yapmaya mecbur kalmıştır. FKP içerisinde partinin geleceği için olan tartışmaların yapılabilmesi için bir kürsü talebinde bulunan aydınların talebi reddedilmiş ve FKP yönetimi tarafından bu muhalif kesim hakir görülmüştür. Parti içerisindeki muhalif kesim Marchais’nin, bu hukuki ve düşünce özgürlüğü ihlallerini hiç hoş karşılamamıştır (Blackburn, 1978, s. 13).

Parti içerisinde sağ komünizm taraftarı olan ve eleştirel tutumlarıyla bilinen grubun öncülüğünü Ellenstein üstlenmekteydi. Ellenstein Sovyetler Birliği üzerine eleştirel çalışmalara sahip olan komünist bir yazardır. Ve o dönem parti içi tartışmaların en ateşlilerine imza atmıştır. Ellenstein’in eleştirisinin başladığı asıl nokta devrimin gerçekleşme tarzı üzerinedir. Sovyet devriminin Batı toplumlarında tezahürünün imkânsızlığından yola çıkarak başlattığı tezinde, Batı’nın da bir devrime ihtiyacının olduğunu fakat bu, Doğu’daki devrimler gibi olmayacaktır. Ellenstein’a

göre Batı devrimi, sadece ülkedeki politik iktidarı sonlandırarak iktidara geçmek tarzında olmamalıdır. Batı’da işçi sınıfı Doğu’nun aksine bir anda ortaya çıkıp geniş kapsamlı bir devrim gerçekleştirmeye muktedir değildir. Onun düşüncesi aşama aşama toplumsal hayata nüfuz eden bir düşünce devrimidir. Ellenstein, Doğu ile Batı arasındaki yükselen siyasi kültür duvarının Batı tarafından bakarak, devrimin toplumun ve devletin rıza çerçevesinde gerçekleşeceğini iddia etmiştir. Bu eleştirisi çerçevesinde Ellenstein, FKP’nin Sovyet modeliyle olan ilişkisinin tamamen koparılmasını talep etmiştir (Özkoray, 1976, s.63-64). Erol Özkoray Jean Ellenstein’in Doğu-Batı arasında işaret ettiği zıtlığa dair söylediklerini şu şekilde aktarmaktadır:

Bence Elbe nehrinin ötesindeki sosyalizmden kalkarak buradaki mahkum edilemez. Çünkü gerek sosyalizmin zaferi için tutulacak yollar bakımından olsun, gerekse onun serpiliş gelişeceği biçimler bakımından, burada sözkonusu olan bambaşka şeylerdir. Sovyetler’de geçenlerden ne olumlu ne olumsuz hiçbir şey çıkarılamaz, çünkü bizim çözmek zorunda olduğumuz sorunlar temelden farklı düzeydedir. Bunlar derin bir demokratik kültürü olan, ekonomik çok gelişmiş ülke sorunlarıdır (Akt. Özkoray, 1976, s.65).

FKP için 1977 tarihi partinin siyasi çizgisi açısından oldukça önemli bir tarih olmuştur. 1977 yılının Mart ayında yapılan yerel seçimlerde, parti içindeki kutuplaşmaların oldukça artmıştır. Yerel seçim sonucunda FKP üyeleri, sol ve sağ koalisyonlarda birbirinden ayrılmaya başladı. Parti içinde “Üçüncü güç” koalisyonları yani sosyalist ve merkezi çizgiye yakın olan kesim artık ortadan kaybolmuştu. Onun yerini komünist, sosyalist ve radikal “solun birliği” örgütlenmeleri etrafında yeni kutuplaşmalar gözlemlenmeye başlamıştır. Bu üç kamp arasında 156 bölgede “solun birliği”, 81’inde sosyalistler, 72’sinde ise komünist kamp ipi göğüslemiştir. 1977 seçimleri FKP için her ne kadar bir başarı sayılsa da aslında, FKP’yi gitgide kendi öz çizgisinden koparan bir seçim olarak yorumlanmıştır. Zira, seçimde kazanılan başarı sonrası, halkta yaratılan “FKP halkın partisidir” imajının devamlılığının sağlanması adına FKP gitgide SP’ye bağlanmak durumunda kalmıştır. 1980’li yıllardan başlayıp SSCB’nin dağılması sürecine kadar FKP’nin durumu hiç te parlak olamamıştır. Özellikle 1988 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçiminde alınan %6.76 gibi çok düşük bir oy oranı sonrasında FKP içerisindeki muhalefet de iyice güçlenmiş oldu. 1988 seçimini Sosyalist Parti adayı olan François Mitterand’ın kazanması sonrasında FKP, Mitterand’ı destekleme kararı almıştır (Bell, 2018, s.35).

1993 yılında Sosyalist Partinin de zayıflamaya başlamasıyla birlikte, sol içerisinde yeni örgütlenme biçimlerinin gün yüzüne çıktığı görülmüştür. Bunların

başında ekolojist hareketin anketlerde önemli destek alması gösterilmektedir. Ayrıca Jean Marie Le Pen de aynı dönem de Ulusal Cephe'nin (*Front National*) (UC) temsilcisi olarak, sol içerisinde de önemli oranda oy kazanmayı başarmıştır. Bunların hepsi FKP'nin oylarının kaybolmasına ve partinin yavaş yavaş gerilemesine işaret etmiştir. Bu gerilemeyi durdurabilmek adına 1992-1994 yılları arasında FKP yine bir ideolojik değişikliğe gitmiştir. Bu minvalde FKP ilgi alanını, vatansever ve milliyetçi kesime çevirmeye çalışarak Fransa'nın emekçilerinin desteğini almaya çalışmıştır (Bell, 2018, s.36).

FKP tarihinde çok önemli bir figür olan Georges Marchais 1969 yılında elde ettiği parti liderliğini 1994 yılında, bir işçi ailesinden gelen Robert Hue'ya devretmiştir. Bu devir işlemi, FKP'de önemli değişimlere yol açmıştır. Hue, özellikle parti içindeki terminolojiyi değiştirmekle işe başlamış ve "Merkez Komite" kavramını "Ulusal Komite" olarak değiştirmiş, "Genel Sekreterlik" kavramını ise "Ulusal Sekreterlik" olarak değiştirmiştir. Hue ile FKP eski SSCB tarzı "Bolşevik" söylemi terk etmeye başlayarak, dostane bir görüntü çizmeye gayret göstermiştir. Hue'nun yaptığı değişiklikler kamuoyunda FKP'ye olan bakış açısının da olumlu yönde değişmesine katkıda bulunmuştur. Özellikle Hue öncesi, FKP'ye karşı olan algı %54 kötü iken, Hue sonrası %32 iyiye dönüşmüştür. Hue ile FKP, parti doktrinini ne kadar değiştirirse de SP ile ittifak kurma noktasında Hue da oldukça girişken olmuştur. Bu ittifaklardan FKP'nin kazancı ise birtakım bakanlıkların FKP'ye verilmesi olacaktır. Hue ile FKP orta sınıflara daha açık bir siyaset tarzı yürütmeye başlamıştır. Fakat Hue'nun da 1995 seçim kampanyası için hazırladığı paket, FKP'nin geçmişteki temalarından çok fazla farklılaşmamıştır (Bell, 2018, s.37). Öyle ki FKP'nin seçim kampanyasını temasını şu maddeler oluşturmaktaydı: İşçilerin maaşlarının iyileştirilmesi ve satın alma gücünün yükseltilmesi ve kapitalizmin pazar odaklı uygulamalarından işçileri, yaratılacak yeni bir sosyal güvenlik sistemiyle koruyabilmek (G. Raymond, 2005, s. 176).

Robert Hue ile 2002 yılındaki seçimlerde FKP, sadece %3.37 oy oranında kalmıştır. 1995 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Hue'nun aldığı %8.64 oy oranı, 2002 yılında yarıdan fazla düşüş göstermiştir. Bunun da ötesinde 2007 yılında partinin aday olarak cumhurbaşkanlığı seçimlerine giren Marie-George Buffet, 2002 yılında alınan oy oranının da altında kalarak yalnızca %1.93 oy alabilmiştir.

2008 yılındaki küresel krizin Fransa'daki olumsuz etkileri Fransız solu için de aynı derecede yıkıcı olmuştur. 2008 yılının Aralık ayındaki FKP'nin Kongresi'nde yapılan işbirliği çağrısı neticesinde içerisinde FKP, Sol Parti (*Parti Gauche*) ve Birleşik Sosyalist Parti'nin (*Parti Socialiste Unifié*) (BSP) yer aldığı Sol Cephe (*Front Gauche*) (SC) oluşturulmuştur. Sol Cephe özellikle 2007 seçimlerinde alınan mağlubiyetin akabinde gelişmeye başlamış, solun bütünlüğünü yeniden kurma amacı güden bir oluşumdur. Sol Cephe'nin kurulmasında en büyük pay sahibi olan FKP, bu girişimiyle geçmişin başarısızlıklarla dolu tarihini değiştirmeyi ve 2014 yılında yapılacak olan Avrupa Parlamento'su (AP) seçimlerinde başarı yakalamayı amaçlamıştır.

Sol Cephe, kuruluşunda Almanya'daki *Die Linke*'nin sol içerisindeki çoğulculuğu kucaklayan tutumunu benimseyerek artık eskisi kadar popüler olamayan Fransız solunu tekrar canlandırmayı amaçlayan bir parti olarak kurulmuştur. Sol çoğulculuk tutumu çerçevesinde Fransız solu içerisindeki tüm alternatif grupları partiye dâhil etmeyi hedefleyen Sol Cephe, bu tavrıyla geleneksel sol parti imajından sıyrılabilmştir. FKP'nin kuruluşunda öncülük ettiği Sol Cephe'de yer alan Sol Parti SP'den, SP'nin neoliberal siyaset tarzı ve kemer sıkma politikalarını destekleyen sermaye yanlısı tutumu yüzünden ayrılan Jean Luc Mélanchon ve onun ekibi tarafından kurulmuş bir partidir (Escalona & M., 2016, s. 127).

2012 seçimlerinde Sol Cephe'nin kurucusu olan FKP'nin bir adayının seçime aday gösterileceği beklenirken, aday olarak Jean Luc Mélanchon gösterilmiştir. Seçimlerden %11.1 oranında oy alarak seçimi 4. tamamlayan Mélanchon ve Sol Cephe çok önemli bir başarı sağlamıştır.

2017 seçimlerinde ise FKP 10 vekil çıkarabilmiştir.

3.2. Sosyalist Parti

Sosyalist Parti 1905 yılında "*Section Française de l'international Ouvriere*" (İşçi Enternasyonal Fransız Bölümü) adıyla kurulan SP, parti içi bölünmeleriyle meşhur bir parti olarak dikkat çekmiş, ideolojik ve kurumsal yönden birçok farklı görüşü bünyesinde barındırmıştır. SP, "İkinci Enternasyonal"ın emrettiği üzere, burjuvaya tamamen muhalif bir çizgide ve devrimci bir hüviyet bürünerek oluşmuştur. Burjuva örgütlenmeleri karşısında durarak, onlara devrim yapma şiarı edinen erken SP

döneminde parti içinde “Maksimalist” ve “Reformist” olmak üzere iki ana grup mevcuttu (Bell, 2014, s.1-2).

1920 yılındaki Tours Kongresi’ne kadar komünist bloğu da bünyesinde barındıran SP, Kongre sonrasında ikiye bölünerek FKP ile yarışa girişmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı arasında geçen süreç boyunca Tours Kongresi’nin etkileri devam etmiştir. FKP’nin kurulması, iki savaş arası dönemde SP içerisindeki görüş ayrılıklarının daha da alevlendiği bir dönem olarak dikkati çekmektedir. SP, bu dönemde “katılımsızlık” tutumu diye adlandırdığı ve hiçbir siyasi partiyle koalisyon içerisine girmemeye referans eden bir kavram çerçevesinde siyasi rotasını çizmiştir. Özellikle iki savaş arası dönemde parti içinde sağ ve sol olmak üzere ideolojik bölünmeler sivrilmiştir. “Katılımsızlık” tutumu SP için 1936’ya kadar sürdürülebilmiş, SP bu tarihte Halk Cephesi ile koalisyon yapmıştır. “Katılımsızlık” tutumunun ihlal edilmesi parti içindeki tartışmaların daha da artmasına sebebiyet vermiştir (Bell, 2018, s.4-5).

SP’nin 1905 ila 1946 yılları arasında yoğun olarak yaşadığı parti içi çekişme ve kutuplaşmalar, Guy Mollet’in 1946 yılında SP’nin yönetimini devralmasıyla birlikte azalmaya başlamıştır. Mollet dönemi boyunca parti içi muhalefet oldukça kısıtlı bir şekilde devam etmiştir. Ayrıca 1947-1951 yılları arasında, Mollet’in parti başına geçmesiyle de doğru orantılı olarak SP, parti siyasetini şu şekilde belirlemiştir: Cumhuriyeti, rejim düşmanı olarak atfedilen Charles de Gaulle ve FKP tehdidinden korumak. Belirlenen bu siyaset tarzı SP’ye merkezde ve sağda konumlanan partilerle koalisyon yapmanın önünü açmıştır. Parti içinde bu dönemde bastırılmış olan sesler, özellikle Fransa’nın Cezayir politikalarını eleştiren bir grup tarafından tekrar yükseltilmeye başlamıştır (Bell, 2014, s.6).

1958-1962 yılları arasında Fransa’da Beşinci Cumhuriyet’in ilan edilişi ve Charles de Gaulle’ün başa gelmesiyle birlikte, komünist olmayan sol içerisinde ayrılıklar da hızlanmaya başlamıştır. Bu dönemki görüş ayrılıkları özellikle küçük sosyalist grupların çoğalmasına ve beraberinde 1964 yılında François Mitterand’ın bu küçük sosyalist gruplardan biri olan Cumhuriyet Kurumları Sözleşmesi’nin (*La Convention des Institutions Républicaines*) lideri olarak parlamasına vesile olmuştur. François Mitterand, 1960-1970 yılları arasında komünist olan ve komünist olmayan sol içerisinde ortaya çıkan bir lider olarak Charles de Gaulle’e karşı önemli bir figür olmayı başarmıştır. 1965 yılındaki seçimde FKP, SP ve BSP olmak üzere üçlü sol

koalisyonun ortak adayı olan Mitterand oyların %44.8'ini elde etmiş fakat Gaulle karşısında yenilgiye uğramıştır (Bell, 2014, s.149-150).

François Mitterand'ın SP içinde yükselişi ve Fransız solunda önem kazanması aslında 1970'lerde Avrupa'da işçi sınıfının gerilemeye başlamasıyla doğru orantılı seyretmiştir. Zira işçi sınıfının gücünü kaybetmeye başlamasıyla birlikte orta sınıf yükselmeye başlamış, bu da beraberinde FKP'nin önemli ölçüde zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda SP, sol eğilim için en önemli alternatif olarak belirmiştir. Solda yaşanan bu sorun, François Mitterand'ın 1981 yılında seçimleri kazanarak yükselmesine vesile olmuştur (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 4).

François Mitterand, SP için oldukça önemli bir figürdür. Kendisinin siyaset stratejisi daha çok sol siyaset içerisinde parçalı bir şekilde bulunan grupları bir araya getirebilmeye dayanan bir çizgide ilerlemiştir. O dönem FKP içerisindeki ittifak arayışlarının da desteğiyle Mitterand da FKP ile ittifak yapmayı kabul etmiştir. Mitterand'ın SP içerisindeki iktidarı, solun tüm kanatlarını kucaklamaya dayanan, ki buna FKP de dâhil, siyaset tarzıyla birlikte daha da pekişmiştir. Parti içindeki otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra, Mitterand farklı hiziplerin kendisine muhalefet yapmasının da önüne geçerek uzun bir süre SP'nin başında kalmayı başarmıştır. 1981 yılında partisini seçim kampanyalarında çok etkin bir şekilde kullanmayı başaran Mitterand, seçimleri kazanarak cumhurbaşkanı olmuştur. 1988 yılındaki seçimlerde ise partinin birinci sekreteri olan Michel Rocard'ın önemli desteğiyle tekrar cumhurbaşkanı seçilmeyi başarmıştır. Bu dönemde Mitterand, Rocard'ı başbakan olmasını sağlamış ve SP'nin Ulusal Meclis'teki kozunu arttırmasını sağlamıştır (Bell, 2014, s.150).

FKP'nin özellikle 1980 ve 1990'lı yıllarındaki çöküşünün de etkisiyle birlikte SP de rotasını serbest piyasa ekonomisi yönünde çevirmeye başlamıştır. Keynesyen öğütleri barındıran düzenlemeler 1981 yılında faaliyete geçirilse dahi Fransa'da büyümüş oranının zayıf kalması neticesinde, Mitterand rotasını bu politikalarından ayırmış, yerine modernleşme ve Avrupa'ya yönelme fikirlerine sarılmıştır. François Mitterand'ın ilk yedi yıllık başkanlık döneminde rekabet piyasası ve girişimler desteklenmiştir. Ayrıca yine bu dönem içerisinde devlet eline bulunan işletmelerin özelleştirilme çabaları da gündemi meşgul etmiştir. Bu dönemde SP için kapitalizm ile mücadele kavramının içeriği değişim göstermeye başlamıştır. Zira kapitalizm ile doğrudan doğruya bir mücadele verilmezken, sadece çevreye verdiği zararlar gibi

kısıtlı bir muhalefet alanı açılmıştır. Bu konular hakkında alternatif çevre düzenlemeleri ifade edilmesinin haricinde kapitalizm ile mücadele oldukça körelmiş ve SP'nin sosyalizm ilkesinden uzaklaşmasının bir başlangıcı olmuştur. SP, bu dönem içerisinde sosyalizmi serbest piyasa modeliyle barıştırmaya ve piyasanın ekonomik mantığının kötü yönlerini hafifletmeye çalışan bir görüntü çizmiştir (Bell, 2014, s.151-152).

Özellikle Mitterand'ın 1981 seçimini kazanmasından sonraki ilk yıllarında, refah devleti anlayışı ve Keynes felsefesi çerçevesinde birçok Avrupa devleti önemli değişiklikler yaşamıştır. Fransız solunda da durum farklı olmamıştır. SP, bu dönemde sosyal korumaya dayanan bir ekonomik modele bağlı kalarak kendi programının dışında bir tutum sergilemiştir. Neoliberalizmin gölgesindeki SP, ekonomik müdahaleciliği de retoriklerine eklemiş, bu sayede de ana akım sosyal demokrasi partileriyle pozitif ilişkiler geliştirme yoluna gitmiştir. Bu durum SP'nin parti tabanıyla önemli ölçüde zıt düştüğünü kanıtlayan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Lazar, 1988, s. 254-255). Tabanla zıt düşülmesi, doğal olarak oy oranlarına da yansımış ve SP'nin seçimlerdeki oy oranı azalmıştır. Bu dönem içerisinde FKP ve SP'den kopan sosyalist ve komünist seçmenler o dönem refah şovenizmi ve dışlayıcılığı retoriğiyle ön plana çıkan UC'ye kaymıştır (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 5).

1990'lı yılların başında pasif bir çizgide ilerleyen Fransız solu 1993 ve 1995 yıllarındaki seçimleri Cumhureiyet için Birlik partisine (*Rassemblement pour la République*) kaybetmiştir. Bu dönemde iktidarın sergilemiş olduğu piyasa yanlısı bir Fransa inşası fikrine ve Maastricht Anlaşması'na yönelik itirazların artması üzerine Fransa'daki sol tekrar istediği atmosferi yakalamış ve yükselişe geçmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen ittifak neticesinde 1997 parlamento seçimlerinin ardından SP, FKP ve Yeşiller'den oluşan "çoğulcu sol hükümet" koalisyonu yaratılmıştır. Bu koalisyonun başkanlığını SP üstlenirken, koalisyonun en önemli itirazları, hükümetin emeklilik yaşının yükseltilmesini sağlayan adımlar atması ve ağır sosyal kesintileri üzerine şekillenmiştir. SP önderliğinde üçlü koalisyon ilk dönemlerde sosyal adalet ve hakları öngören uygulamalarda bulunsa dahi, ilerleyen süreçte Tony Blair'ın ortaya çıkarttığı "Üçüncü Yol" düşüncesi çerçevesinde siyasi rotasını çevirmiş, bu sayede de tekrar kendi siyasi çizgisinden çıkmıştır (Ducange, 2015, s. 67).

Tony Blair'ın "Üçüncü Yolu" serbest piyasa ekonomisini sosyalist dünya görüşüne entegre etmede önemli bir başarı sağlamıştır. Özellikle Almanya'daki Sosyal Demokrat Parti ve İngiltere'deki *New Labour* partilerinin bu fikri desteklemeleri Almanya ve İngiltere'de sosyalizmin daha esnek bir hal almasına vesile olurken Fransa'da da durum çok farklı olmamıştır. SP, "Üçüncü Yolu" olduğu gibi kabul etmemiştir. Onun yerine bu dönemde SP'nin kabul ettiği sistem, "piyasa ekonomisine evet, piyasa toplumuna hayır" (*yes to a market economy, no to a market society*) şeklinde kurgulanmış olsa da bu düşünce hayata geçirilememiştir (Bell, 2014, s.111). "Üçüncü Yol" düşüncesi SP özelinde, Almanya ve İngiltere örneğindeki kadar topluma ve bireye verilen değer azaldığı bir tutum sergilemese de üçlü koalisyonun destek kaybetmesine yol açmıştır. "Üçüncü Yol" kapsamında üçlü koalisyon neoliberal reformları programları dâhiline katmaya başlamıştır. Bu reform programı milli ekonominin düzeltileceği, ekonomik ve sosyal problemlerin önüne geçeceği düşüncesiyle meşrulaştırılmıştır. Fakat artan kamu borçları, işsizlik sorunu ve büyümenin sınırlı seviyelerde kalması neticesinde program başarısızlıkla sonuçlanmıştır. SP ve genel sol eğilim içerisinde artan bu gerilim 2002 yılındaki Başkanlık seçimleriyle de pekişmiştir. Zira o dönem SP adayı olan Jospin ikinci tura kalamamış ve seçimleri Jacques Chirac'ın Halk Hareketi için Birlik partisi (*Union pour un mouvement populaire*) (HHB) kazanmıştır (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 5).

Fransız siyasi hayatında önemli bir viraj olan 2005 yılı ve Avrupa Anayasası Antlaşması'nın referanduma götürülmesi Fransız solunun geleceği için çok önemli bir eşiktir. Zira bu olayların akabinde Jean Luc Mélanchon parti içindeki muhalefetiyle parlamaya başlayarak partiden ayrılacaktır.

Avrupa Anayasası Antlaşması'nın referanduma götürülmesi sonrasında ülkedeki politik unsurlar evet ve hayır kutuplarında yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu kutupların hayır kesiminde FKP, Troçkistler, alternatif sol örgütlenmeler ve UC bulunurken, anlaşmanın evet kutbunda ise HHB, SP ve Yeşiller yer almıştır. Hayır diyen kesimin büyük çoğunluğu solu temsil ederken, referanduma hayır oyu vermelerini ise sermaye Avrupa'sına karşı tutumlarıyla açıklamaktaydılar. Neoliberal düzene karşı sosyal, eşitlik odaklı, adil ve özgür bir Avrupa isteyen hayırcılar, bu anayasanın amacının Fransız halkını neoliberalizmin yıkıcı sermayesine teslim olmak olarak görmekteydiler (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 6).

Öte yandan referanduma evet oyu veren safta ise SP dikkati çekmektedir. SP, HHB ve Yeşillerin evet oyu kullandığı referandumda bu üç parti sermaye sahipleri tarafından da destek görmüştür. SP'nin sermaye yanındaki bu tavrı neticesinde partinin tarihinde çok önemli bir kırılma gerçekleşmiştir. Zira bu dönemde SP'nin referandumdaki tutumu yüzünden yine SP içerisinde birisi olan Jean Luc Mélanchon, partiye karşı çok önemli bir muhalefet başlatmıştır. Bu minvalde parti iki kutba bölünmüştür. 2005 yılındaki referandumun sonucunda %54.68 oyla hayır oyu çıkınca, ana akım partilerin siyasi imajları önemli ölçüde itibar kaybederken, alternatif örgütlenmeler bu dönem itibariyle yükselişe geçmeye başlamıştır. SP içerisinde Jean Luc Mélanchon'un başı çektiği önemli bir grup partiden ayrılarak, SP'ye güç kaybı yaşatmıştır (Startin & Krouwel, 2013, s. 75-78). Referandumun bir diğer sonucu olarak Fransa'da sağ popülizmin yükselmeye başladığı bir dönem ortaya çıkmıştır. Öte yandan konumuz için en önemli bir diğer sonuç ise alternatif sol örgütlenmelerinin ortaya çıkmaya başladığı bir politik atmosfer yaratılmıştır. Bu minvalde SP'nin zayıflaması bu ortaya çıkışları hızlandırmış ve artık Fransız solu içerisindeki partilerin ittifak kurdukları dönemler geride kalmıştır. Sol içerisinde tek bir çatı altında birleşme fikirleri tarihin tozlu sayfalarında kalmaya başlamıştır (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 8).

Referandumun yapıldığı 2005 yılında Fransa'daki banliyö olayları siyasi olarak tüm gündemi meşgul etmiştir. Banliyölerdeki kötü yaşam şartlarından şikâyetçi olan gruplar çok geniş çaplı bir isyan başlatarak, HHB'nin sorgulanmasını sağlamıştır (Wolfreys, 2008, s. 75-76). Otoritesi azalan HHB iktidarı karşısında yeniden koalisyon kurarak iktidarı ele geçirebilme fırsatı doğan sol için yeni bir umut ışığı yaratmıştır. Fakat sol kendi içerisinde birlik sağlayamayarak, HHB'nin adayı Nicolas Sarkozy, 2007 yılındaki seçimleri %31.2 oyla kazanmıştır. Bu seçimle SP'nin adayı olan Ségolene Royal ise %25.9'luk oy oranında kalarak seçimi kaybetmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 7).

Jean Luc Mélanchon, SP içerisinde bakanlık yapmış bir figür olarak 70'li yılların başında Troçkist kimliğiyle ön plana çıkmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde SP'nin politikalarını eleştirerek partiden uzaklaşmış ve alternatif sol örgütlenmelerde faaliyetlerine devam etmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 10). Mélanchon bir süre SP'nin dönüşümünü sağlamaya uğraşsa da bu çabaları başarısızlığa uğradıktan sonra SP'den ayrılmıştır. Jean Luc Mélanchon'un yarattığı yeni sol hizip içerisinde,

geleneksel sola olan eleştiriler özellikle “Amerikan tipi Başkanlık sisteminde” toplanmıştır. Zira politik gücün Başkan’da biriktiği bu sistemde halkın kendi sorunlarını ve isteklerini iktidara duyuramadığını ifade ederek, 6. Cumhuriyet’in ilan edilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Kendisinin 6. Cumhuriyet’inde yeşillerin, feministlerin ve sekülerlerin, hatta genel itibarıyla tüm halk kesiminin iradesinin ön plana çıkarılması amaçlanmıştır (Petitjean, 2016).

Luke March’a göre, Mélanchon SP’den kendini ayrıştırmaya çalışmıştır. Özellikle 1990’lı yıllarda sosyalistlerin üzerinde önemli değişimler yaratan “Üçüncü Yol” kavramı neticesinde, SP içindeki sol ruhunu öldürmüş ve toplumsal problemlere karşı oldukça yabancı kalmaya başlamıştır (March, 2011). Mélanchon’a göre, Avrupa’daki kemer sıkma programlarının uygulanmaya başladığı dönemlerde SP de bu politikalar karşısında sermaye taraftarı siyaset tarzı izlemiş ve halkın yanında olma gayesinden kopmuştur (Hamlaoui, 2013). Hatta Mélanchon’a göre günümüzde tamamen merkeze kayan ve neoliberal bir partiye evrilen SP’ye olan ihtiyaç tamamen ortadan kalkmıştır (Sahuc, 2011, s. 123).

Jean Luc Mélanchon’un partiden ayrılmasından sonra 2012 seçimlerine hazırlanan SP’nin haricinde sol kutupta yeni bir oluşum başlatılmıştır. Bu yeni oluşum; FKP, Sol Parti; bu parti Jean Luc Mélanchon’un SP’den ayrıldıktan sonra kurmuş olduğu partidir, ve BSP’den oluşan Sol Cephe’dir. SP bu seçimler için François Hollande’ı aday olarak göstermiştir. Seçim kampanyasının mottosu olarak François Mitterand’ın dönemini hatırlatması amacıyla “değişim zamanı” mottosu belirlenmiştir. Fakat Evans’a göre SP’nin bu değişimden kastı, kapitalizmin dönüşümünü içermekten ziyade Sarkozy’nin siyaset tarzının değişimini içeren bir mahiyet taşımaktadır (Evans, 2012, s. 127). François Hollande’ın seçim vaatlerinin en önemlilerinden bir tanesi yaşanan ekonomik problemlerle mücadele idi. Bunun haricinde tek elde toplanmış siyasi gücün de diğer kurumlarla paylaşılacağına sözünü veren Hollande’ın diğer vaatlerini Bowd şu şekilde aktarmaktadır:

1 milyon Euro’dan fazla geliri olanların yüzde 75, 150 bin Euro’nun üzerinde geliri olanları ise en az yüzde 45 oranında vergilendirilmesi, kısa süreli istihdamın terk edilmesi, Mali Sözleşme’nin yeniden müzakere edilmesi, büyüme politikalarına ağırlık verilmesi, bazı sektörlerde millileştirmeye gidilmesi, mali konsolidasyonun büyümeye engel teşkil etmeyecek şekilde tasarlanması, borçların ve bütçe açığının azaltılması ve kamu şirketleri yöneticileri için üst ücret sınırı belirlenmesi (Bowd, 2013, s. 127).

2012 yılında yapılan Başkanlık seçimlerinin ilk turu sonucunda François Hollande oyların %28.6'sını, Sarkozy %27.2'sini ve Marine Le Pen %17.9'unu almıştır. Bu seçimlerde dikkati çeken en önemli gelişme ise, SC'nin ortak adayı Jean Luc Mélanchon'un girdiği ilk seçimde %11.1'lik bir oy oranı yakalamasıdır. Seçimlerin ikinci turunda Hollande ve Sarkozy arasında geçen rekabeti de Hollande %51.6 oy oranı alarak kazanmış ve başkan seçilmiştir. Bu zafer Mitterand'dan bu yana sosyalist bloğun sağ bloğa karşı kazanmış olduğu ilk zafer olması açısından oldukça önemlidir.

2012 yılındaki seçimlerin kazanılmasının ardından Hollande ve sosyalist hükümeti faaliyetlerine başlamıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilenleri Clift şu şekilde aktarmaktadır:

Kadın Hakları Bakanlığı'nın kurulması, Bakan maaşlarının yüzde 30 azaltılması, çalışanlar için emeklilik yaşının 60'a düşürülmesi, asgari ücret artışının enflasyon oranının üzerinde belirlenmesi ve Paris başta olmak üzere bazı bölgelerde evlerin kiralalarının artışının sınırlandırılması (Clift, 2013, s. 111).

Bunun karşısında Hollande'in verdiği radikal vaatler arasında olan millileştirmeler ve zenginlere uygulanacak olan ekstra vergiler havada kalmıştır (Soly, 2013, s. 105). Bu vaatlerin gerçekleştirilememesi sonucunda SP, emeklilik sistemi ve kamuda yapılacak olan neoliberal güncellemeleri kabul ederek seçmenlerini tekrar hayal kırıklığına uğratmıştır. Ayrıca bu dönemde sermaye yanlısı bir tavır takınılarak ülkenin önemli firmalarına milyarlarca Euro vergi muafiyeti sağlanmıştır. Bu durum da SP'nin neoliberal partilerden farkının kalmadığını göstermesi açısından belirleyici olmuştur (Akçay & Üngen, 2016, s. 159).

Piyasa yanlısı öznelere hegemonyalarını arttıran yetkiler veren SP hükümeti hem ulusal hem de Avrupa Birliği (AB) düzeyinde gerçekleştirmek istediklerini sağlayamamıştır. Bu noktada Mair'in, Batı Avrupa özelinde söylediği "partilerin temsil işlevlerinin erezyona uğraması" cümlesi vücut bulmaktadır (Mair, 2009). Bahsedilen bu "erezyon" sonucunda halkın destekledikleri siyasi partilere olan güvenlerinin onarılamaz derecede yıkıldığı bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu süreci çok olumlu bir şekilde değerlendiren Mélanchon ise, SP'yi sermayenin çıkarlarının savunucusu bir parti olarak itham etmiştir (Hamlaoui, 2013). Mélanchon'un eleştirileri SP içerisinde de taraftar bulmuş ve SP'de önemli ayrılıkların fitili ateşlenmiştir. Ayrıca artan eleştiriler Hollande hükümetine karşı gelişen protestolara dönüşmüştür. Bu

protestolara karşı SP hükümeti adeta kulaklarını tıkayarak, siyasi tutumunda hiçbir değişikliğe gitmemiş, neoliberal güncellemeler yapmaya devam etmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 15).

Sosyalist bloğun ekonomik ve sosyal problemlerin çözümü noktasında üretilen fikirleri giderek sermaye yanlısı ve ana akım partilere benzer bir tavır takınmaya başlayınca Fransa'da sağ popülizmin yükselmeye başladığı bir süreç doğurmuştur. Tercih edilen bu siyaset tarzı SP için, beklendiği üzere, çok kötü sonuçlar doğurmuştur. 2014 yılında yapılan belediye seçimlerinde birçok bölgede seçimi kaybetmiştir. SC de bu belediye seçimlerinde aradığını bulamamıştır. Öte yandan bu seçimlerin öne çıkan partisi olan UC ise birçok bölgede seçimi kazanmıştır. Bu seçimi takiben yine 2014 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri de Fransız solu için kritik bir viraj niteliği taşımaktadır. Zira bu seçimde UC oyların %24.9'lük kısmını alarak seçimi kazanmış, SP ise ancak %14 oranında bir oy alarak seçimi üçüncü tamamlamıştır. Ayrıca üçlü ittifakın adayı Mélanchon ise 2012'deki Başkanlık seçiminde elde ettiği başarıyı bu seçimde tekrarlayamayarak %6.6 oy oranı alabilmiştir.

Fakat 2017 yılına gelindiğinde Fransız siyasal hayatında önemli bir eşiğe gelinmiştir. 2012-2017 yılları arasındaki süreç, ana akım siyasi partilerin düşüşüne sebep olurken Jean Luc Mélanchon gibi radikal yeni akımların ortaya çıkıp ağırlığını hissettirdiği bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir. Jean Luc Mélanchon'un öncülüğünde kurulan BEF, 2017 seçimlerinde %19.58 oy oranı alarak seçimlerin ikinci turuna kalmayı başaramasa da birçok kişi tarafından kısa sürede elde ettiği başarı takdir edilmiştir. Zira Mélanchon'un aldığı bu oy oranı 5. Cumhuriyet'te alınan en yüksek sol oy oranı olarak kayıtlara geçmiştir. Öte yandan bu seçimde SP'nin adayı Benoit Hamon %6.4'lük bir oy oranında kalarak SP'nin önemli ölçüde zayıfladığının kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçimi François Hollande'ın eski danışmanı olan Emmanuel Macron %24 oyla birinci tamamlarken, UC'nin adayı Le Pen ise %21.3'lik oy oranıyla ikinci tura kalmaya hak kazanmıştır. Seçimin ikinci turunda ise, Macron %66.1'lik oy oranıyla Başkan seçilmiştir. SP, bu seçimde sadece 30 vekil çıkararak sosyalist parti tarihinin en büyük hezimetlerinden birini yaşamıştır.

3.3. Boyun Eğmeyen Fransa

Bu bölümde Avrupa'da yükselen popülist hareketlerin sol eğilim içerisindeki en önemli temsilcilerinden Jean Luc Mélançon ve partisi Boyun Eğmeyen Fransa incelenecektir.

70'li yıllarda Troçkist harekete bir dönem yakınlığıyla bilinen Jean Luc Mélançon 2009 yılından itibaren hem SC hem de Sol Parti içinde önemli bir güç haline gelmiştir. Hem entelektüel kapasitesi hem de etkileyici söylem yeteneği Mélançon'un medyada sıklıkla gösterilmesine vesile olmuştur. Mélançon, bir önceki bölümde değindiğimiz üzere 2000'li yıllarla birlikte SP'nin merkeze kayışına tepki koyarak alternatif sol örgütlenmelerde daha çok boy göstermeye başlamıştır. Kazandığı itibar özellikle 2005 yılındaki Avrupa Anayasası Antlaşması'nın referanduma sunulduğu dönemde iyice yükselmiş ve alternatif sol örgütlenmelerde önemli bir yükseliş sağlamıştır. Kendisi referandumdaki hayırcı grubun en önemli temsilcisi olarak ön plana çıkmıştır.

Mélançon, SP'nin merkeze yaklaşmasına engele olamayınca SP'den ayrılmış ve halkın tüm tabakalarını kapsayan demokratik, sosyal, yeşil, feminist, seküler ve özgürlükçü bir 6. Cumhuriyet kurma idealini savunmuştur (Petitjean, 2016).

SC'nin adayı olarak 2012 seçimlerine koalisyonun dinamo partisi olan FKP'nin de kendi adayını göstermeyerek onu desteklemesi üzerine SC adayı olarak 2012 seçimlerin yarışma fırsatı bulmuştur. Mélançon'un bu seçimlerde en bariz bir şekilde gösterdiği tavır SP'den farklılaşıldığını seçmenlere hissettirebilmektir. Luke March'a göre Mélançon'un böyle bir tavır takınmasındaki asıl sebebi SP'nin, uyguladığı politikalarda sermayenin savunuculuğunu yapması ve solun kendi iç değerleriyle çelişen ve toplumla yabancılaşan bir parti haline dönmesidir (March, 2011). Hamlaoui ise Mélançon'un SP'nin geleceği hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir: SP, sermaye taraftarı politikaları ve toplumsal sorunlara değer vermemesi yüzünden çok yakın zamanda Portekiz, İspanyol ve Yunan sosyalist partilerinin makûs kaderini yaşayacaktır (Hamlaoui, 2013).

Mélançon, SP'nin bu tavırdaki siyasetini reddederek kendisini sosyalist olarak ifade etmeyi tercih etmiştir. Fakat sosyalist bir liderin sınıf kavramına vermesi gereken değer, Mélançon için geri planda kalmıştır. Sınıf kavramının yerine halkı daha fazla kavrayabilmesini sağlayacak popülist özellikler Mélançon'un siyasetini ifade etmektedir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 15). Arslantaş'a göre, Fransa'nın halk, medya ve oligarşiden müesses üç ana tabakası bulunduğunu belirten Mélançon, sol-

sağ kutuplaşmasına karşı halkın yanında olduğunu belirtmiştir. Bu da kendisinin izleyeceği siyasetin bariz bir şekilde sol popülist bir çizgide ilerleyeceğinin kanıtıdır (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 15-16).

3.3.1. Sol Cephe'nin Parti Programı: “*l’Humain d’abord*”

2012 yılında yapılacak seçimler boyunca önemli mitinglere imza atan Mélanchon kendisini neoliberal küresel düzene karşı bir başkaldırı olarak lanse etmiştir. Mélanchon bu söylemleriyle sol eğilim içerisinde çok önemli ses getirmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 14). SC'nin adayı olarak Mélanchon, 2012 yılındaki seçimlere “*l’Humain d’abord*” (Önce İnsan) parti programıyla hazırlanmıştır. Partinin bu programı incelendiği zaman dokuz farklı bölümden oluşan bir program karşımıza çıkmaktadır. Programa verilen isimden de anlaşılacağı üzere Mélanchon'un birey temelli bir siyasi yol haritası çıkardığı aşikârdır.

Programın ilk başlığı “*Partager les richesses et abolir l’insécurité sociale*” yani “Zenginliğin paylaşılması ve sosyal güvensizliği ortadan kaldırmak”tır. Mélanchon'un 2012 Seçimleri için hazırladığı program ekonomik krizin halk üzerindeki etkilerini yok etmeyi amaçlayan bir yapıda hazırlanmıştır. Programın ilk bölümündeki vaatleri Mélanchon şu şekilde sıralamıştır:

Fransa hiçbir zaman bu kadar zengin olmadı. Ama bu zenginlik hiç bu kadar az paylaşılmadı. Mevcut hükümet altında daha da hızlanan liberal reformlar, küçük bir azınlığın hatırı sayılır miktarda servet biriktirmesine izin veriyor. Yoksulluk ve güvensizlik yayıldı, şimdiye kadar korunmuş sektörleri etkiledi. Zenginlerin toplumsal bencilliği kamu yararını ihlal ediyor. Zenginliği paylaşarak ve herkesin istikrarlı ve onurlu bir yaşam hakkı elde etmesini sağlayarak, herkesin daha iyi yaşamasına izin vereceğiz. Bu programımızdaki ilk proje. Milyonlarca iş yaratmak için, çalışma saatlerinde gerçek bir azalma, iş güvenliği ve yaşam boyu eğitim, yeni bir seçici banka kredisi oluşturulması ve çalışanlar için yeni imkanlar. Güvensizliği ortadan kaldırmak maaş iyileştirmesi, emekli maaşlarında bir artış, herkes için konut hakkı, gerçek sosyal korumanın savunulması, konsolide ve kapsamlı kamu hizmetlerini savunuyor ve istiyoruz (Mélanchon, 2012).

Programın ilk maddesinden de anlaşılacağı üzere Fransa'nın zenginliğinin sermaye sahipleri tarafından sömürüldüğü ve aslında bunun adil bir şekilde halka tekrar dağıtılması gerektiğini ifade eden Mélanchon, yaratacağı yeni iş imkanları ve işçilere yönelik çalışma saati düzenlemesi ve iş güvenliği konularındaki vaatleriyle de sosyalist yönünü ortaya çıkarmıştır. Sol popülizmin emarelerini bu “Önce İnsan” programının ilk başlığında bariz bir şekilde görebilmekteyiz.

Mélanchon, programın ikinci başlığında ise yine sermaye piyasasını sert bir dille eleştirmektedir. “Finansal piyasalar ve bankalardan iktidarı geri almak” adlı ikinci bölümde Mélanchon şu ifadelere yer vermektedir:

Birkaç yıl içinde finans güçler iktidarı fethetti. Uluslararası referans para birimi olan Dolar'ın, herhangi bir maddi gerçeklikle bağlantısı yoktur. Sermaye sahipleri yöntemsel olarak serbestleştirilmiş piyasalarda istedikleri gibi hareket ediyorlar. Bu kişiler, vergilerden büyük ölçüde kaçma hakkı ve sermayenin dünyadaki serbest dolaşımı hakkında önemli haklar elde ettiler. Bizi aralıksız mali krizler ve kemer sıkma politikaları tehdidine sokan bu benzeri görülmemiş ve demokratik olmayan ayrıcalıklara son vereceğiz. Spekülasyon ve tüm ekonominin finansallaşmasını engelleyen yeni düzenlemeler yapacağız ve onu ihlal eden özel bankaları sosyal kontrol altına alacağız. Avrupa Merkez Bankası'nın görevlerini değiştirmek için çabalayacağız ve Fransa'da, maaşlar ve istihdam için çalışan kamu bankacılığı düzeni oluşturacağız (Mélanchon, 2012).

“Önce İnsan”ın ikinci bölümünden de anlayacağımız üzere Mélanchon küresel sermaye sahibi ve yandaşlarını ağır bir şekilde eleştirmektedir. Çalışmamızın “Sol Popülizm” başlığı altında incelediklerimizin bir yansıması olarak Mélanchon, Fransa özelinde neoliberal düzene ve kapitalist finansallaşmaya ağır eleştirilerde bulunmuştur. Görüldüğü üzere Mélanchon, müesses düzen karşısında halkın tümünü ilgilendiren konulara ekstra önem vermiştir.

Mélanchon’un halkın tüm kesimlerine sesini duyurma amacı olduğunu “Önce İnsan”ın üçüncü bölümünde daha net bir şekilde görmekteyiz. Zira kendisi “Ekolojik Planlama” başlığı altında, Fransa ve genel olarak Avrupa’da da önemli ölçüde destekçisi olan Yeşiller’e yönelik bir tutum sergilemiştir. Kendisi “Ekolojik Planlama” başlığı altında şu dizelere yer vermiştir:

Artık ekolojik felaketin dünyadaki insan yaşamının koşullarına potansiyel olarak meydan okuduğunu biliyoruz. Küresel ısınma, biyolojik çeşitliliğin yok edilmesi ve doğal kaynakların hızla tükenmesi doğal afetler değildir. Bunlar kapitalist mantığın kısa vadeli kar maksimizasyonlarıdır. Kapitalist üretim tarzının zulmüne karşı, ekolojik planlama modelimizi, kamu yararı ve ekonomik faaliyetin ekosistem üzerindeki etkisine dayanarak üretim, tüketim ve ticaret tarzlarımızı yeniden tanımlamanın bir aracı olarak sunuyoruz. Bu planlama modeli, ekolojik bir geçiş başlatmak ve istihdam yaratan ve toplumsal eşitliğe katkıda bulunan sürdürülebilir insani gelişmeyi teşvik etmek için gerekli yönelimleri ve kamu yatırımlarını belirlemeyi mümkün kılacaktır. Bu, bir finansal planlama yasası ile birlikte Parlamentoda tartışılan ve oylanan ekolojik bir plana dayanacaktır (Mélanchon, 2012).

“Önce İnsan” programının dördüncü bölümünde ise Mélanchon kısa vadede kar amacı güden ve beraberinde sosyal gelir adaletsizliğinin sorumlusu olan kapitalist üretim tarzının değiştirileceği vaadinde bulunmaktadır. Sermaye yararına işleyen bir üretim modeli yerine Mélanchon, ekolojik kalkınmayı teşvik eden bir sanayileşme modeli çerçevesinde oluşturulacak bir sistem önermektedir. Bu bağlamda bireylerin

kişisel kapasitelerinin ve kendini gerçekleştirme olanaklarının önünün açılması planlanmıştır. Bu bağlamdaki eleştiri ve vaatlerini Mélanchon, “Önce İnsan” programının dördüncü bölümü olan “Farklı bir şekilde üretim” başlığı altında şu şekilde açıklamaktadır:

Mevcut üretim tarzı insan ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamamaktadır. Kısa vadeli kârlara öncelik verir, sosyal ihtiyaçları bir kenara bırakır, çünkü bunlar kârlı değildir ve zenginlerin aşırı tüketim yararına çalışmasını engelleyerek, gereksiz üretimi teşvik eder. Mevcut üretim modeli çalışma ve istihdam koşullarını ciddi şekilde tahribata uğratmaktadır. Bizim projemiz insanların kişisel kapasitelerini yükseltmeye yönelik bir proje olacaktır. Ekolojik kalkınmayı teşvik eden bir sanayi politikası üzerine kurulu bu proje, çalışma saatlerini düşürmeyi ve toplumun yeni ihtiyaçlarına entegre bir üretim modelini amaçlamaktadır (Mélanchon, 2012).

Mélanchon, önceden de bahsettiğimiz üzere, 6. Cumhuriyet’in ilan edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşlerini ve neden 6. Cumhuriyet’e ihtiyacın olduğunu “Önce İnsan” programının beşinci başlığı olan “Gerçek Cumhuriyet” başlığı altında açıklamaktadır:

Cumhuriyet, vatandaşların eşitliğini ilan eder. Dolayısıyla cumhuriyet, sadece siyasi rejimle sınırlı değildir. Cumhuriyet, sadece gerçekleştirilmesi gereken bir proje değil, vatandaşların eşitliğini, siyasi toplumun özgürlüğünü ve kamu yararı gözetilirken özgürlük anlamlarına gelmektedir. Günümüzde bu durum böyle değildir. Özellikle ayrımcılık hala devam ediyor ve git gide kötüleşmekte. Özgürlüklere yönelik saldırılar artıyor. Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik sloganına uygun olarak ülkemizin cumhuriyetçi bir yeniden inşasının gerçekleştirilmesi gerekli hale gelmiştir (Mélanchon, 2012).

Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau’nun entelektüel birikiminden fazlasıyla etkilenen Jean Luc Mélanchon, aynı Mouffe ve Laclau’nun üzerinde sıklıkla durduğu post-politik kavramını “Önce İnsan” programının altıncı bölümünde anlatmaktadır. Mouffe ve Laclau için siyasetin siyazetsizleştirilmesi anlamına gelen post-politik durumun, radikal demokrasinin gerçekleştirilmesi için ortadan kaldırılabilmesi gerekmektedir. Mélanchon, “Önce İnsan”da Fransa’daki post-politik durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Mevcut kurumlar halkın gücünü uzaklaştırdılar ve ciddi bir demokratik krize neden oldular. Çekimserlik rekor seviyede. Siyasi yaşam, beş yılda bir yapılan bir başkanlık yarışmasına indirgenmeye başlandı. İki seçim arasında hükümet, Nicolas Sarkozy’nin başkanlığında gördüğümüz üzere, halkı halka karşı yönetmektedir. Bu durum, iktidarın kişisel çıkarların maksimize etme amacını yüreklendirmiştir. Gerçek bir demokrasiyi yeniden kurmak için yeni bir Cumhuriyet kurmanın zamanı geldi (Mélanchon, 2012).

Jean Luc Mélanchon, AB'ye karşıtlığıyla bilinen bir siyaset adamıdır. Bu durumu da “Önce İnsan” programında bariz bir şekilde ifade etmektedir. Mélanchon parti programının yedinci bölümünü neoliberal düzenin lokomotifini olarak gördüğü AB'ye ayırarak görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Lizbon Antlaşması, zamanımızın kapitalizminin tüm çıkmaz noktalarını yoğunlaştırır. Son yüzyılların demokratik ve işçi mücadelelerinin kazandığı sosyal hakların zararına serbest bir rekabet piyasasını teşvik ediyor. Çevre ve sosyal adalet pahasına serbest ticareti teşvik eder. Gücü seçilmemiş kurumların elinde toplayarak Avrupa Birliği'nin otoriter sapmasını sürdürüyor. Lizbon Antlaşması'ndan kurtuluş, sosyal durumlara müdahale etmek, ekolojik felaketi çözmek, demokratik krizi çözmek ve başka bir Avrupa inşa etmek için gereklidir (Mélanchon, 2012).

“Önce İnsan”ın sekizinci bölümünde ise küreselleşmeye tamamıyla entegre olmuş Fransa'nın bundan kendisini soyutlaması gerektiğini savunan Mélanchon, Fransa'nın ABD ile olan yakınlaşmasını savunan dış politika tercihinin değiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Jean Luc Mélanchon bu bölümde, Fransa'da işbirliği ve dayanışmaya dayalı bir sistem geliştirerek küreselleşme sürecinin değiştirilmesini sağlama amacını belirtmektedir (Mélanchon, 2012).

“Önce İnsan” programının dokuzuncu ve son bölümünde ise Mélanchon, bireysel hakları ve özgürleşmeyi savunan bir model tasarlanmasını vaat etmiştir. Mélanchon bu isteğini şu şekilde ifade etmektedir:

Projemizin amacı, herkesin hayatlarını tahakkümden kurtarabilmesi ve potansiyellerini geliştirebilmesi için koşullar yaratmaktır. Bu yüzden toplumsal örgütlenme, herkesin kendi varlığını gerçekleştirmesine olanak sağlayan bir şekilde kurulmalıdır (Mélanchon, 2012)

Arslantaş'a göre, “Önce İnsan” programı kapsamında incelenen bu dokuz farklı konu SP'nin oy potansiyelini SC'ye kaydırmayı amaçlamakta olduğunu ifade etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

Seçimlerde elde edilecek başarının iki partili neoliberal sisteme karşı alternatif yaratacağını savunan Mélanchon, kampanya döneminde büyük mitinglere imza atarak solda umutları artırmıştır (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 12).

2012'deki Başkanlık seçimlerinin sonucunda François Hollande %28.6'lık oy oranıyla birinci, Nicolas Sarkozy %27.2'lik oy oranıyla ikinci, Le Pen ise %17.9'luk oy oranıyla üçüncü parti olurken, Mélanchon'un adayı olduğu SC ise %11.1 oy alarak seçimi üçüncü tamamlamıştır. Bu durum Mélanchon ve temsil ettiği radikal sol eğilim

için bir başarı olarak yorumlanmıştır. Zira kendisinden önceki radikal solu temsil eden birçok adaydan yüksek oranda oy almıştır. Mélanchon'un elde ettiği oy oranı özellikle FKP'nin 1981 yılında George Marchais ile elde ettiği %15.3 oy oranından sonra ikinci en yüksek oy olmuştur.

2012 seçimlerinin akabindeki süreç hem Fransız solu hem de Mélanchon açısından oldukça kritik bir öneme sahiptir. Zira seçim sonrasında Mélanchon, 6. Cumhuriyet fikrinin bir partiye mâl edilemeyecek nitelikte olduğunu ifade ederek partiden istifa etmiştir. Mélanchon'un istifası üzerine Sol Parti, oldukça zayıflamıştır. SP ise bu süreç boyunca sermaye yanlısı politikalar güttüğü için geleneksel seçmeni tarafından dışlanmış ve güç kaybına uğramıştır. Fransız solunda bu dönemde yoğun bir şekilde göze batan boşluğu Mélanchon, çok iyi değerlendirerek, 2016 yılında BEF'i kurmuştur.

Chantal Mouffe'un entelektüel birikiminden olabildiğince faydalanan Mélanchon, bu bağlamda en büyük itirazı demokratik katılımın sekteye uğramış olması noktasında getiriyor. Mouffe'a göre yıllardır hüküm süren neoliberal düzen beraberinde post-demokrasi anlayışını bireylere empoze ederek, siyasi süreçlere katılımların düşmesine yol açmıştır. Öte yandan günümüz konjonktüründeki siyasal mekanizmaların halkın taleplerini karşılama potansiyelinin yeterli olmadığını düşünen Mouffe ve Mélanchon, bu noktada son seçimlerdeki düşük katılım oranıyla bu tezlerini meşru bir zemin oturtmaktadır. Böylesi bir ortamda Mélanchon, Mouffe'un entelektüel birikiminin de katkısıyla yeni siyasi katılım ve demokrasi tarzını hayata geçirmek adına BEF'yi kurmuştur (Hamburger, 2018, s. 103).

BEF, kendisini hiçbir zaman bir parti olarak nitelememiştir. Onun yerine "merkezi olmayan bir ağ" (*decentralized network*) olarak kendisini yorumlayan BEF için katılımcı demokrasi modeli partinin en önemli kimliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu model çerçevesinde, bireylerin görüş ve fikirlerinin geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuş bir platform kurulması planlanmıştır. Bu platformun da başına karizmatik bir liderin atanması fikri gündeme gelmiştir (Hamburger, 2018, s. 104).

Mélanchon BEF'i oluştururken partiyi mevcut siyasetten hoşnutsuzluğun ifadesinin bir aracı olarak tasarlamıştır. Öte yandan 2017 yılındaki yasama seçimlerinde izlediği yol oldukça ses getirmiştir. Mélanchon'un bu seçimler için belirlediği aday kadrosundan hiçbir isim, siyaset arenasında tecrübeli kişiler değildi. Mélanchon bu aday listesiyle birlikte, kendisini halka bir adım daha yaklaştırmasını

bilmiştir. Zira listedeki isimler, çağrı merkezi operatörü, kütüphaneci ve hemşire gibi meslekleri olan ve toplum içerisinde ayrıcalıklı bir statüye sahip olan kişiler değildi. Mélanchon bu hareketiyle halkı halktan birisinin yönetmesi gerektiği mesajını topluma iletmiştir (Hamburger, 2018, s. 105).

Giles Ivaldi de BEF'in söylem ve ideolojisinin, neoliberal küresel düzene karşı bir alternatif sunmayı amaçlayan ve bu minvalde radikal sol grupların popülist seferberliğe entegre edilmesini salık veren bir çizgide olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan 2017 yılındaki seçimler öncesinde yürütülen kampanya çerçevesinde Mélanchon'un kullandığı bir kavram da popülizm ile sıkı bağımlı ortaya çıkarmaktadır: politikacıları temizlemek anlamında kullanılan "*dégagisme*" çerçevesinde, yine kendi tabiriyle "*l'Ere du peuple*" yani "Halk dönemi"ni başlatmayı amaçlamıştır. Bu kampanya kapsamında tüm oligarşik yönetim zihniyetinin ve bu zihniyetin tüm kademelerinin ortadan kaldırılmasını savunan Mélanchon, 2017 seçimlerinde tüm ayrıcalıklı kesimlerin ilgasını taahhüt etmiştir (Ivaldi, 2018, s. 30).

Mélanchon'un popülizm tarzı sol bir dünya görüşü içerisinde sosyoekonomik bir çizgide kavramsallaşmaktadır. Özellikle 2012 yılından başlayan bu sosyoekonomik popülizm türü Jacques Généreux gibi ekonomistlerin görüşlerinden türetilmiş bir tarzıdır (Ivaldi, 2018, s. 31).

2016 yılında kurulduktan sonra BEF, "*L'Avenir en commun*" yani "Beraber bir gelecek" adındaki parti programını ortaya koymuştur. Parti programı genel itibarıyla kemer sıkma politikalarına tamamen karşı ve ekonomik olarak servetin yeniden dağıtımını savunan, ayrıca ekonomiye devlet müdahalesini salık veren bir nitelikteydi. "Beraber bir gelecek" ile Mélanchon, yoksulluğu ve işsizliği ortadan kaldırmaya söz vermiştir. Bunun yanında 100 milyar avroluk bir devlet yatırım planı ortaya koymayı planlayan ve vergi oranlarının yeniden düzenlenmesinin sözünü veren Mélanchon, kamu hizmetlerinin genişletilmesini, bankacılık sektörünün millileştirilmesini, maaşların yükseltilmesini ve emeklilik yaşının 60'a düşürülmesi konusunda programlarıyla dikkati üzerine toplamıştır (Ivaldi, 2018, s. 31).

Mélanchon'un çok geniş bir halk tabanına hitap etme gayretinden bahsetmiştik. Bu bağlamda "Beraber bir gelecek" programında Yeşil harekete olan eğilim de bunu kanıtlamaktadır. Zira programda Mélanchon, uygulayacağı sol politikaları yeşil hareketle iç içe yürütmeyi tasarlamış, bu minvalde ekolojik bir sürdürülebilirlik perspektifi belirlemiştir (Ivaldi, 2018, s. 32).

Mélanchon'un Fransız siyasetine getirdiği yeni soluk birçokları tarafından olumlu karşılanmıştır. BEF, parti örgütlenmesi itibarıyla klasik bir parti olmaktan ziyade bir hareket olarak bile yorumlanmıştır (Mény, 2017, s. 269). Bu konuda Arslantaş'ın ifade ettiği bu yeni soluğu, kendisi şu şekilde açıklamaktadır:

Aynı zamanda üyelerin kararlara katılımının sağlanması için referandumlar düzenlenmiş, yerel meclislerin oluşturulması yoluyla çok sayıda mesele derinlemesine tartışılmış ve etkinliklere gönüllü katılım esas alınarak geleneksel siyasetin kamusal tartışmaya açık olmayan yönleri aşılmaya çalışılmıştır. Dile getirilen nitelikleri itibarıyla vatandaşların daha fazla politikleştirilmesine odaklanan BEF, kısa sürede Fransız solunun en güçlü örgütü haline gelmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 15).

Sol popülist partileri incelerken Syriza ve Podemos'u değerlendirmiştik. Bu değerlendirme sırasında iki partinin de en çok ortaklaştığı nokta toplumun elitler ve sıradan halk olarak iki kutupta toplandığını ifade etmeleri ve kendilerini halkın gerçek temsilcisi olarak sunmalarıydı. Kendilerini halkın ta kendisi olarak sunan Syriza ve Podemos buradan aldığı meşruiyet sayesinde diğer kutbun meşruiyetini sorgulamaya hak kazanıyor ve bu çerçevede politikalarını şekillendiriyordu. Yunanistan ve İspanya örneğinde olduğu gibi Fransa'daki Jean Luc Mélanchon'un partisi BEF'de de bu durum geçerlidir. Buna bir kanıt olarak, partinin 2017 yılındaki yasama seçimlerinde aday olarak gösterdiği isimlerin politika sınıfı içerisinde seçilmesinin yerine direkt olarak halkın içinden seçildiğini görmekteyiz. Adaylardan bir tanesi hemşire, diğeri ise kütüphane görevlisiydi (Hamburger, 2018). Bu durumda Mélanchon'un da halkla olan bağlarını kuvvetlendirmeye çalıştığını, bunun yanında söylemlerinde sürekli olarak politik sınıfın yok edilmesinin önemini vurguladığını görmekteyiz.

Yine Syriza ve Podemos örneklerinde olduğu gibi BEF de geleneksel sola bağlı kalmayı reddederek geniş halk kitlelerine seslenmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda özellikle birazdan da BEF'in parti programını inceleyerek anlayacağımız üzere ekolojistlere, göçmenlere, feministlere ve toplumun diğer fraksiyonlara verilen vaatler ve değer bunu kanıtlar niteliktedir.

Podemos ve BEF'in söylem stratejileri üzerinden karşılaştırmalı analizini yapan Pablo Castano, yaptığı analiz sonucunda iki partinin de ülkenin milli tarihine ve sol popülist bir dünya görüşü çerçevesinde önem verdiğini ve liderlik kademesinin önemini sürekli vurguladığını gözlemlemiştir. Öte yandan yine bu çalışmada hem Podemos hem BEF, Keynesyen ekonomik modelin savunusunu yaparken, Avrupa genelinde uygulanan kemer sıkma politikalarına ise şiddetle karşı çıkmaktadır. Son

olarak ise, iki partinin de siyasi katılım noktasında doğrudan katılımı destekleyici tutumlarını ortaya çıkaran Castano, Podemos'un da BEF'in de halkın etnik yönlerine değil Fransa'nın ortak kültürel terimlerine referans verdiğini ifade etmiştir (Castano, 2018, s. 179-180).

Sol popülist partiler olarak nitelendirebileceğimiz bu üç parti de geliştirdikleri siyasi retorik ile aslında geleneksel sol eğilimden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Öyle ki Syriza, Podemos ve BEF, kapitalist dünya düzeninin yok edilmesini amaçlamaktan öte bu düzenin kronik sorunlarını ve günümüzde yaşadığı önemli krizi atlatabilmesi için bir reçete hazırlamaya gayret göstermektedirler. Bu reçete çerçevesinde Mouffe'un radikal demokrasisiyle, liberal demokrasi derinleştirilmeli ve sosyalizm amacı ise bu derinleştirme gayreti içerisinde bir araç olarak kullanılmalıdır.

Jean Luc Mélanchon ve partisi BEF'in diğer sol popülist parti örnekleri olan Podemos ve Syriza'dan farklılaştığı en önemli nokta ise liderlik noktasında belirginleşmektedir. Zira Mélanchon, çoğu konuda son sözü söyleyen kişi olarak karizmatik bir liderlik niteliğiyle parti faaliyetlerini yönetme eğilimindedir. Mélanchon kendisini sorgulanmaz bir önder olarak göstermiş, bu durum ise Ivaldi'ye göre siyasi katılımı yapılan yoğun vurguyu zedelemiştir. (Ivaldi, 2018, s. 32) Mélanchon'un bu tutumuna karşı Podemos ve Syriza örnekleri daha kolektif liderlik örneklerinin deneyimlendiği partilerdir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 15).

3.3.2. Boyun Eğmeyen Fransa'nın Parti Programı: "l'Avenir en Commun"

Jean Luc Mélanchon'un 2017 seçimlerinden önce hazırlamış olduğu "Beraber bir gelecek" programı yedi ana bölümden oluşan bir programdır. Bu programın ilk bölümü olarak Mélanchon, 6. Cumhuriyet düşüncesinden ve vaatlerinden bahsetmektedir. Bu bağlamdaki görüş ve vaatlerini kendisi şu şekilde ifade etmektedir:

Her şey vatandaşların gücüyle başlar. İktidar halka geri döndürülmelidir. Medya-politik kast sistemi ile başkanlık monarşisi nasıl ortadan kaldırılır? Bunu yapmaya muktedir özne halktır. İnandığım vatandaş devrimi, finansal oligarşinin ve onun hizmetindeki kastın zulmüne barışçıl ve demokratik bir yol bulacaktır. Bu, Anayasanın temelden değiştirilmesi, başkanlık monarşisinin kaldırılması ve halk inisiyatifinin gücünün yeniden sağlanması için toplanan bir Kurucu Meclis'in görevi olacaktır. 5. Cumhuriyet'in son cumhurbaşkanı olmak istiyorum ve Fransa'nın yeniden kuruluşunu başlatacak 6. Cumhuriyet'i destekliyorum. Fransa'nın ihtiyaç duyduğu yeni Anayasa, yazma yöntemi de dâhil olmak üzere radikal olarak yeni olmalıdır: gelecekteki Cumhurbaşkanı tarafından verilen birkaç reformla düşürülemez olmalıdır. Bu konuyu ele almalı ve kurucu bir süreçte yer almalıdır. Vatandaşların kontrolü altında yeni bir Anayasanın hazırlanmasından özel olarak sorumlu bir meclisin toplanmasını öneriyoruz: bir Kurucu Meclis. 6. yeni demokratik, eşitlikçi bir Cumhuriyet için, yeni haklar tesis eden ve ekolojik zorunluluğu uygulayan çalışma önerilerini sunacağız (Mélanchon, 2017, s.21).

“Beraber bir gelecek” programının ikinci bölümünde Mélanchon, servetin yeniden dağıtılması ve ülkedeki yolsuzluğun giderilmesi adına vaatler yer almaktadır. Mélanchon bu bölümdeki vaatleriyle, oligarşik yönetim anlayışı çerçevesinde artan ekonomik adaletsizliğine dur demek adına oluşturulacak yeni bir düzeni ifade etmiştir. Bu düzene giden yolu kendisi şöyle ifade etmektedir:

Fransa en fazla milyoneri (iki milyondan fazla insan) olan Avrupa ülkesidir. Sonuçlar: Yoksulluk artıyor, işsizlik yayılıyor, devlet dağılıyor, kamu hizmetleri daralıyor. Bu girdaptan nasıl çıkılır? Ülkemiz hiç bu kadar zengin olmamıştı. Bu nedenle gerekli iş yükünü paylaşmanın yollarını sunma zamanı. Fransa'daki çalışanları ve üretimi finanstan koruyalım. Vergileri, herkesin ödeyeceği ve herkesin gerçek yöntemlerine göre ödeyeceği şekilde devrim yapalım (Mélanchon, 2017, s.43).

Mélanchon, “Beraber bir gelecek” programının üçüncü bölümünü ekolojik politikalara adanmıştır. Bu bağlama iklim değişikliğinin önemli ölçüde hızlandığının altını çizen Mélanchon bu afetin önlenmesi için acil önlemlerin alınması gerektiğini ifade etmektedir. Finans sermayesinin, Mélanchon’un vaadinde bulunduğu ekolojik düzenlemeleri göz ardı etmekte olduğunu düşünen Mélanchon, ekonomiyi ekolojik bir zeminde tekrar yorumlama vaadinde bulunmuştur. Müesses nizamın savunucuları için ekoloji ikincil bir mesele olarak görülürken, Mélanchon için oldukça acil ve üzerine düşülmesi gereken bir konu olarak programın üçüncü bölümünde aksettirilmiştir. Bu sebeple ekolojik çalışma alanını devlet faaliyet alanlarının zirvesine yerleştirmeyi vaat eden Mélanchon; üretim, tüketim ve mevcut ticaret modelini yeniden düzenlemeye söz vermiştir (Mélanchon, 2017, s.67-68).

Mélanchon’un en büyük itirazlarından bir tanesi de kesinlikle AB’ye karşıdır. Zira AB’nin artık işlemez hale geldiğini düşünen Mélanchon Birliği, artık sadece bankacılık ve finans sektörlerinin diktatörlüğüne terk edilmiş ortak bir pazar olarak ifade etmektedir. Bunu kesinlikle önlemek isteyen Mélanchon, öncelikle kemer sıkma politikalarından vazgeçileceği sözünü vermiştir. Ardından ise Mélanchon, kamu yatırımlarının önüne set çeken Avrupa antlaşmalarından kopuşun sinyallerini vermiştir. Mélanchon Avrupa Komisyonu’nun Fransa’nın bağımsızlığına ve ulusal egemenliğine önemli ölçüde kötü etkilerinin olduğunu ifade etmiş ve Fransa’nın karar mekanizmasının Almanya’nın güdümüne girdiğini ifade etmiştir (Mélanchon, 2017, s.79). Mélanchon “Beraber bir gelecek” programının dördüncü bölümünde bu itirazlara çözüm olarak şu vaatleri vermiştir:

Avrupa hukukunun ulusal hukukla ilgili sosyal ve ekolojik sorunlar üzerindeki gerilemelerini reddetmek.

Serbest ticaret anlaşmalarını reddetme: AB ve ABD arasındaki TAFTA transatlantik antlaşması, Kanada ile CETA ve TISA hizmetleri serbestleştirme antlaşması.

Kamu hizmetlerinin serbestleştirilmesini ve özelleştirilmesini durdurun (hidroelektrik barajlar, yerel ana hat ve TER demiryolu taşımacılığı, vb.)

Fransa'ya karşı vergi kaçakçılığı ve spekülasyon saldırıları önlemek için sermaye hareketlerini denetleyin (Mélanchon, 2017, s.80-81).

Mélanchon'un programının beşinci bölümünde savaş karşıtı tutumuyla dikkat çekmektedir. Beşinci bölümde Mélanchon, Fransız ordusunun çok fazla sayıda silahlı çatışmaya dâhil olduğunun altını çizmiş, barışın sağlanması ve Fransa'nın yeniden bağımsızlığını kazanması adına bu savaş mantığının terk edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda emperyalist ABD'nin bir vesayet aracı haline gelen NATO'dan (*North Atlantic Treaty Organization*) kopuşun sinyallerini vermiştir. Zira Sarkozy ve Hollande iktidarları ülkeyi NATO'ya bağlamış, Fransa'ya özgürlüğünü gerçekleştireceği bir alan bırakmamıştır. Mélanchon'a göre Fransa, evrenselci ve Akdenizli bir millet olarak öne çıktığı için Fransa'nın yönünü geleceğin şekilleneceği Afrika kıtasının Fransızca konuşan halklarıyla olan ilişkilere doğru çevirmesi gerektiğini belirtmiştir (Mélanchon, 2017, s.87-88).

Mélanchon, programının altıncı bölümünde devletin sadece finansal hareketlere, büyüme oranlarına, borsa fiyatlarına ve kamu açığı rakamlarına odaklanması fikrini şiddetle reddetmektedir. Devletin aktiviteleri arasına insani gelişimi sağlayacak farklı hedeflerin ekleneceği vaadinde bulunan Mélanchon, bunları şöyle sıralamıştır: refah seviyesi, insani ilerleme hedefleri ve kriterleri, sağlık ve eğitim sistemleri ve son olarak halkın mutluluğu (Mélanchon, 2017, s.101-102).

"Beraber bir gelecek" programının son bölümü olan yedinci bölümde ise Mélanchon, Fransa'nın deniz ve uzay alanında önemli atılım vaatleri vermiş ve dijital dünyada da önemli atılımlar yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Mélanchon, 2017, s.119-120).

2017 seçimlerine böyle bir parti programıyla hazırlanan BEF için seçimler, oldukça başarılı tamamlanmıştır. Zira Fransa'daki ana akım partilere karşı duyulan güvensizlik ve mevcut siyasi partilere karşı olan hoşnutsuzluk Fransız siyasi hayatında popülizmin hem sol hem de sağ eğilimde önemli kazanımlar elde etmesine yol açmıştır. Mélanchon 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda %19.58 gibi yüksek bir oy oranı alarak dördüncü olurken, Ulusal Meclis'e 17 koltuk sokmayı başarmıştır. Ayrıca %19.58'lik bir oy oranıyla dördüncü olmak, Fransız seçmenlerin

kararsızlığını ve siyasi partilere olan güvensizliğini kanıtlar niteliktedir. BEF'in haricinde yine popülist siyasetin sağ kanadında yer alan Le Pen, bu seçimlerin ilk turunda %21.3 gibi yüksek bir oy alarak ikinci tura kalmış, fakat Macron'a karşı %33.9 oy alarak kaybetmiştir. Yine de popülist partilerin 2017 seçimlerinde elde ettikleri bu yüksek oy oranları dikkat çekmektedir.

2017 yılındaki seçimlerin sonrasında başlayan ve tüm Fransa'da ve dünyada önemli ses getiren Sarı Yelekliler Hareketi, (SYH) Mélanchon tarafından da desteklenmiş ve beraberinde Macron hükümetine önemli geri adımlar attırmıştır.

3.3.3. Sarı Yelekliler Hareketi

SYH, hem Fransız siyasi hayatı hem de Fransız halkının yaşadığı ekonomik sıkıntıların en önemli tezahürü olarak belirlemektedir. SYH, 2017 yılının Kasım ayında, büyük kısmı asgari ücrete tabii olarak çalışan orta sınıfın ve yoğunlukla beyaz Fransızların ön saflarda yer aldığı bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Fransa'nın taşralarında yaşayan ve Facebook üzerinden örgütlenen bu grup, yüksek vergiler, akaryakıtta yapılan zamlar ve geçim sıkıntısı gibi ortak paydalarda buluşarak Fransız hükümeti için önemli bir karşıt güç oluşturmuştur (Telek, 2018; Yamak, 2019, s.150).

Eylemler sırasında eylemcilerle yakın ilişkiler kurarak gözlem yapmayı amaçlayan Fransız sosyolog Benoit Coquard'a göre, eylemin destekçileri arasında yalnızca beyaz Fransız erkekleri yok. Bu kişilerin yanında özellikle, kırsal hayatta beraber yaşayan insanların geçim sıkıntılarını önemseyen çoğu kişi bu eylemlere katılmış, özellikle de kadınlar SYH eylemlerine önemli destek vermiştir. Coquard'a göre "*précaire*" yani "güvencesiz" durumdakiler SYH eylemlerinin en saflarında yer teşkil etmektedir. SYH eylemleri birçok çevrede olumlu karşılanmış ve Macron yönetimini köşeye sıkıştırmayı başarmıştır (Coquard, 2018). Bu bağlamda Macron'un SYH'ye bakış açısı ve ona karşı geliştirdiği savunma stratejisini ise Telek iki temele dayandırmaktadır. Telek'e göre, bu temellerden ilki, SYH'nin şiddete meyilli bir potansiyeli olduğunu savunarak onları karalamaya çalışmak iken, ikinci olarak ise, eylem mensuplarının faşist ve milliyetçi olarak damgalayarak onları halk nazarında itibarsızlaştırmaya yöneliktir. (Telek, 2018).

Telek'e göre, SYH'ye katılan eylemcilerin Fransa'nın kırsal bölgelerinden olmaları, Macron'un elindeki en önemli kozdur. Çünkü Fransız kırsalında yaşayan insanların büyük bir çoğunluğu milliyetçi kimlikler ile ön plana çıkmaktadır. Öyle ki,

ülkenin sağ popülist partisi ve radikal kanat temsilcisi Marine Le Pen'in de oy oranları da en çok Fransa'nın kırsal bölgelerinden gelmektedir. Bu minvalde Macron'un SYH'ye karşı takındığı tavırlardan ikincisi olan, şiddete olan meyil tavrı anlam kazanmaktadır. Zira Macron, hareketi Marine Le Pen ile özdeşleştirme yoluna giderek itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır (Telek, 2018). Fakat Coquard ise bunun doğru olmadığını kanıtlamıştır. Zira edindiği bilgiler ışığında, SYH eylemcilerinin, siyasi görüşlerini ifade etmekten çekindiği sonucuna ulaşan bir araştırma yapmıştır. Siyasi görüşü sorulan eylemciler bu konuda konuşmak istememiş ve hareketin ruhunu korumak için SYH'nin siyasi bir kimliği olmadığını ifade etmiştir. Destekledikleri partiyi açıklamak istemeyen SYH eylemcilerini buluşturan temel amaç, yaşam pahalılığı ve vergilerdir. Öte yandan Coquard'ın ifadesine göre, SYH, düşünce boyutunda hiçbir zaman bir araya gelemeyecek kitleleri ortak bir safta toplaması açısından da çok önemli bir yere sahiptir. Siyahi, beyaz veya göçmen fark etmeden ortaklaşılacak bir amaç doğrultusunda SYH, dünyada benzerine az rastlanır bir kimliğe sahiptir (Coquard, 2018).

Telek SYH'nin ortaya çıkma sebebini şu şekilde özetlemektedir:

Hareket özellikle Macron'un zenginlere yönelik servet vergisini kaldırmasından, zenginlere yönelik vergi indirimleri yaparken kendilerine ağır vergi yükü getirmesinden, öğrencilerin kira yardımını kesmesinden, yeni çıkardığı iş yasaları ile işten daha kolay çıkarılmaktan hoşlanmıyorlar (Telek, 2018).

2017 yılında başlayan SYH eylemleri Macron hükümetini önemli ölçüde kenara sıkıştırmış ve hükümeti geri adım attırmayı başarmıştır. Bu başarının arkasında Fatih Taştekin'in ifade ettiğine göre SYH'ye olan %69-%77 aralığındaki güven oyu oranı da büyük etken olmuştur (Taştekin, 2018). UC taraftarı sağ kesimin katıldığı bir organizasyonda bulunmayı reddeden geleneksel sol örgütlenmeler ve SP'ye karşın, Jean Luc Mélanchon haklı bir mücadelede bulunulduğunu ifade ederek eylemlere destek vermiştir.

SYH'nin siyasi olarak herhangi bir safta yer almaması ve hareketin kendisini hiçbir siyasi partiye teslim etmemesi 2017 yılında başlayan eylemlerin devamlılığının sağlanmasında en kilit rol sahibi ögedir. Öte yandan SYH bu sürekliliği sayesinde Macron hükümetine taleplerinin bir kısmını kabul ettirmeyi başarmıştır. Bunlar arasında yeni getirilen vergilerin kaldırılması, asgari ücretin yükseltilmesi ve emekli maaşlarında yaşanan kesintilerin iptal edilmesi gibi SYH'nin en temel istekleri yer

almaktadır (Hamsici, 2018). SYH içerisindeki daha ılımlı kesim, Macron'un bu geri adımı ve taleplerin bir kısmının karşılanmasından sonra hareketten ayrılmış ve SYH daha radikal kesimlerle sürmeye devam etmiştir (Arslantaş & Arslantaş, 2020, s. 18).

3.3.4. Fransa'daki Popülist Hızlanma Bağlamında Boyun Eğmeyen Fransa ve Ulusal Cephe

Popülizmin Fransız siyasi hayatındaki yükselişi son on yılda gözle görülür bir şekilde artmıştır. Fransız seçmeninde ana akım partilere karşı duyulan güvensizlik ve ekonomik istikrarsızlık sorunları, seçmenlerin popülist eğilimli partilere olan inancını yeşertmiştir. Fransa'da popülist hız ilk olarak, 2008 yılındaki küresel ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkmış ve Fransa'yı çok kötü etkilemiştir. Bu dönemki hükümet krizin faturası olarak önemli işsizlik verilerine maruz kalmış ve AB'nin de destekçisi olduğu kemer sıkma programlarını kabul etmek zorunda kalmıştır. Öte yandan 2015 yılında ortaya çıkan mülteci sorunu da popülist partilerin hızlanışında büyük bir pay sahibidir. Zira bu AB'nin mülteci sorununa çözüm olarak sunduğu öneriler halkta önemli muhalefetlerin oluştuğu bir zemin hazırlamış, bunu çok iyi kullanan popülist partiler ise popülist seferberliği başlatarak kazanımlarını arttırmıştır (Ivaldi, 2018, s. 34). 2017 yılındaki seçimlerin öncesinde ortaya çıkan tablo yaşanan ekonomik kriz ve halk hoşnutsuzluğunu kanıtlar niteliktedir. Zira bu dönem 2012 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan SP adayı François Hollande'a olan güven oranları 2017 seçimleri arifesinde %14'lere kadar düşerek hoşnutsuzluğun fiziki kanıtı olmuştur (Ivaldi, 2018, s. 35). Fransız seçmenin %60'ı hem Sarkozy dönemi hem de Hollande döneminde hoşnutsuzluğunu yapılan anketler sonucu tescillemiştir. Öyle ki, seçmenlerin %60'ı ülkede ne sol ne de sağ yönetim biçimlerinin hiçbirine güvenmediklerini ifade etmiş ve aynı seçmenlerin %85'i ise siyasetçilerin halkın taleplerini ve görüşlerini kale almadıklarını oylamışlardır. 2017 seçimlerine yaklaşırken hem sol hem de sağ siyasetçilerinin güvensizlik oyları %60'dan %70'e tırmanmıştır (Cautres, 2020).

2012 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin akabinde SP'nin geçirdiği neoliberal dönüşüm, sol eğilim içerisindeki hoşnutsuzluğun da önemli ölçüde yükselmesine sebep olmuştur. Yaşadığı dönüşüm çerçevesinde alınan kemer sıkma önlemleri, emeklilik düzenlemesi ve vergilerin yükseltilmesi kararları Hollande'ın ve beraberinde SP'nin seçmenine yabancılaşmasına yol açmıştır. Öte yandan SP'nin kuruluş doktrininin en önemli kısmını teşkil eden eşitlik ve ekonomik yeniden dağıtım ilkeleri de, 2012 seçimlerinden sonra geçirdiği liberal dönüşüm çerçevesiyle

zedelenmiştir. Ayrıca seçim öncesi verilen işsizlik oranının düşürülmesi sözünün de yerine getirilememesi sol içerisindeki hoşnutsuzluğun ve inanç kaybının artmasına vesile olmuştur (Ivaldi, 2018, s. 36).

Fransız siyasi hayatında son on beş senedir hızlı bir şekilde yükselişe geçen popülist eğilim hem sağ eğilim de hem de sol eğilim de seslerini yükseltmişlerdir. Bu bağlamda Fransa'nın sağ kanadında popülist kimliği ve göç ve ulusal kimlik konularında kitleleri seferberliğe sürükleyen UC öne çıkmaktayken, sol siyasette ise BEF, büyük oranda Syriza ve Podemos gibi sosyalizm temelli bir eşitlik düşüncesiyle kitesine genişletmiştir. İki popülist eğilime bakıldığı zaman ortaklaşılan nokta olarak elit karşıtı tutumları ve halkı önceleyen düşünce tarzları siyasi retoriklerinde belirginleşmektedir. Fransa'nın AB üyeliğiyle ilgili olarak ta genel anlamda aynı düşünceleri benimseyen BEF ve UC, sermaye piyasası ve toplum fikrini ve neoliberal küreselleşme hareketlerini net bir şekilde reddetmektedirler. Mélanchon ve Le Pen, ekonomik, politik ve toplumsal hoşnutsuzluğu çok başarılı bir şekilde politize etmeyi sağlamış, bu sayede de uzun süredir politik olarak inançsızlığa kapılmış ve post-demokratik duruma saplanmış Fransız seçmeninde büyük ilgi uyandırmıştır. Bu ilgi Fransız parti sisteminin köklü bir yeniden şekillenişinin temelini oluşturmuştur (Ivaldi, 2018, s. 37).

Her ne kadar son on beş yılda önemli kazanımlar sağlasalar da Fransız siyasi hayatında popülist sol ve sağ partilerin geleceği pek parlak görülmemektedir. Bunun sebebini ise Ivaldi, Fransız seçim sisteminin çoğunlukçu yapısıyla ilişkilendirmektedir. Zira hem BEF hem de UC, Mouffe'un da radikal demokrasi kavramında açıkladığı antagonistik ilişki ağlarının oluşturulması olgusu bu iki parti için de geçerlidir. Bu durum beraberinde iki partiye de diğer partilerle ittifak kurma yolunun tıkanması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda hiçbir ana akım parti ile ortak bir yola giremeyeceği için Ivaldi BEF ve UC'nin geleceğini parlak görmemektedir. Öte yandan iki parti de gevşek parti örgütlenmelerine sahip olduğundan geleceği pek parlak görülmemektedir (Ivaldi, 2018, s. 38).

SONUÇ

Popülizm, muğlak ve somut bir kalıba konulamaz özelliktedir. Çalışmamızın ilk bölümünde de incelediğimiz üzere bu alanda araştırma yapan akademisyenler ortam bir tanım paydasında buluşmamıştır. Bu sebepten ötürü popülizmin, hala ne olduğu sorusu üzerine literatürde tartışmalar devam etmektedir. Araştırmacıların bir kısmı popülizmi zayıf merkezli ve eklenilebilir bir ideoloji olarak yorumlamayı tercih ederken bir başka kesim ise popülizmin söylem yollu kurulan bir ilişki ağı olarak yorumlamıştır. Öte yandan popülizmin ne olduğuna dair yapılan araştırmalarda en çok kabul gören fikirlerden bir diğeri ise popülizmi bir strateji olarak gören düşünce ön plana çıkmıştır. İktidara erişme yolunda kullanılan bir araç veya bir strateji olduğu tanımıyla popülizm, popülizmi ideoloji olarak veya söylem yollu bir ilişki ağı olarak görenlerle ortak bir şekilde toplumu elitler ve sıradan halk olarak iki zıt kutupta tanımlar. Elit sınıfı politik ve ekonomik iktidarıyla sıradan halk üzerinde tahakküm ilişkilerini kuran yozlaşmış bir tabaka olarak ifade edilir. Bunun karşısında sıradan halk ise elitlerin boyunduruğu altında yaşam savaşı veren ve taleplerini dahi duyuramayan bir tabaka olarak açıklanır. Popülist lider işte bu sıradan halkı seferberliğe sürüklemeye gayret göstermektedir. Onların sayıca üstünlüğünden büyük oranda faydalanan popülist lider, halkın gerçek iradesi ve sesi olarak kendini ön plana çıkarır. Bu minvalde seferberliği başlatarak kitleleri safına çekmeye çabalar.

Popülizm öncesi dönemde halkın yanında olan ve onun taleplerini savunan siyasi çizgi olarak sol, özellikle neoliberal küreselleşme dalgalarıyla birlikte önemli kayıplar yaşamaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde 1968 öğrenci ayaklanmalarının başarısızlığa uğraması da solun gerileme trendini hızlandırıcı bir faktör olmuştur. Neoliberal politikaların özellikle 1980'li yıllardan itibaren hız kazanarak dünyada yeni bir üretim ve tüketim modeli geliştirmesi, toplumlarda post demokrasi ve post politik durum olarak ifade edilen yeni bir sürecin kapısını aralamıştır. Bu süreç, tüketim endüstrisinin hat safhaya ulaştığı ve bireylerin ürettikçe değil tükettikçe mutlu olmalarını salık veren bir sisteme işaret etmekteydi. Bu bağlamda bireyler siyasetten arındırılmaya başlayarak tüketime endekslenen yeni yaşam biçimlerine sevk edilmişlerdir. Neoliberal yeni dünya düzeni ve kapitalizmin bu boyutu küresel çapta derin krizlerin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Siyasetin de siyazetsizleştirildiği ve toplumların bu kriz karşısındaki taleplerini ifade etmekten mahrum bırakılması popülizmin çok önemli bir atılım yapmasına fırsat tanımıştır.

Avrupa özelinde yükselen siyasi inançsızlık ve toplumların taleplerini ifade edemeyişi ana akım siyasi partilere olan güveni önemli ölçüde zedelemiştir. Zira siyasi yelpazenin sol ve sağ kanadında yer alan tüm partiler küreselleşme dalgaları ve neoliberal dünya düzeni nizamında merkezde toplanmaya başlamıştır. Özellikle sol partilerin geleneksel kimliklerinden sıyrılmaya başlayarak sermaye yanlısı tutumları partileriyle özdeşleştirince, Avrupa genelinde sağ önemli bir yükseliş gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda özellikle sağ popülist partilerin ekonomik krizin müsebbibi olarak göçmenleri işaret etmesi, birçok Avrupa toplumunda zenofobinin yükselmesine ve beraberinde radikal sağ hareketlerin güç kazanmasına vesile olmuştur.

Neoliberal küreselleşme hareketlerinin solda önemli bir değişime sebebiyet verdiği aşikârdır. Zira sol partilerin radikal söylemlerinden vazgeçerek, sermayeyle uzlaşma yolunu tercih etmesi solda çok önemli bir boşluğun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu boşluğu doldurabilmek adına Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau'nun entelektüel öncülüğünü yaptığı sol popülizm ön plana çıkarılmıştır. Bu süreçte Mouffe, Marksist dünya görüşünü revize etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda Marksizm'in içerisinde ayrıcalıklı bir öneme sahip olan işçi sınıfının güncel dünya düzeninde öneminin kaybolduğundan hareketle artık sınıf ayrımı yapılmaksızın sol popülist bir hareketin tüm halkı kapsayıcı bir şekilde kurulması gerektiğini savunmuştur. Zira kapitalizmin günümüz veçhesinde işçi sınıfı ortadan kaybolmuştur. Bu da Mouffe'ü yeni bir özne arayışı içerisine sokmuştur. Bu özneyi Marksizm'deki gibi tek bir sınıfa mal etmektense, içerisinde birçok heterojen kimliklerin bulunduğu ve genel adıyla halk olarak tabir edilen kitleleri yeni özne olarak yorumlamıştır. Toplumlarda birçok farklı kimliğe sahip olan ve talepleri birbirinden farklı olan bu kitleler, sol popülist bir strateji çerçevesinde birbirine eklemlenerek halk seferberliği yaratılması planlanmıştır.

Mouffe'un sol popülist stratejisi sosyalizmin veya Marksizm'in aksine müesses nizamın devrim yoluyla yıkılmasını ve yeni bir düzen kurulmasını salık vermez. Ekonomik liberalizm ve liberal demokrasi arasında bir ayrıma giden Mouffe, liberal demokrasinin karşısında kendini konumlandırmamıştır. Fakat liberal demokrasinin etik-politik ilkelerinin revize edilmesini salık verir. Bu da kendisinin radikal demokrasi projesiyle gerçekleşmektedir. Radikal demokrasi düşüncesiyle Mouffe ve Laclau, liberal devlet düzeninin pekiştirilmesi ve daha demokratik bir formasyona evrilmesini amaçlamıştır.

Avrupa’da yaşanan 2008 küresel krizi, kıtada çok önemli politik değişimlere sebebiyet vermiştir. Krizin ağır ekonomik tahribata sebebiyet verdiği İspanya’da Podemos, Avrupa’daki sol siyasetin farklı bir formülüyle yükselmiştir. Sol popülist bir siyaset stratejisi benimseyen Podemos, Mouffe’un düşüncelerinin Avrupa’daki ilk örneklerinden biridir. Podemos’un yanında Syriza da, küresel finans krizinden İspanya’dan daha fazla etkilenen Yunanistan’da sol popülist bir parti olarak belirmiştir.

Avrupa’nın diğer ülkelerinde gerçekleşen tüm siyasi ve ekonomik gelişmeler, eşzamanlı olarak Fransa’da da gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Fransız solunun iki önemli temsilcisi FKP ve SP solun dünyada zayıflamaya başlamasıyla birlikte önemli ölçüde güç kaybetmiştir. Öte yandan Fransız geleneksel solunun en çok oy potansiyeline sahip partisi SP, neoliberal küreselleşme dalgalarından önemli bir şekilde etkilenerek siyasi çizgisini merkeze doğru kaydırmıştır. Bunun karşısında FKP ise SBKP çizgisinden önemli bir süre devam etmiş ve Fransız radikal solunu temsil etmiştir. Fakat FKP de süreç içerisinde devrimin Batı’da, Doğu’daki gibi kanlı ve şiddet yoluyla olmayacağını idrak ederek, SBKP çizgisinden kopmuştur.

FKP ve SP’nin politikalarından beklediğini elde edemeyen Fransız sol seçmeni Jean Luc Mélanchon’un sol popülist bir eğilimle ortaya çıkmasıyla birlikte umutlarını yeşertmeye başlamıştır. Sol Cephe’nin ortak adayı olarak 2012 seçimlerine giren Mélanchon’un seçimi üçüncü tamamlama başarısı solda yeni bir hareketlenmenin başlangıcı olmuştur. Zira Mélanchon aldığı oy oranıyla George Marchais’den beri FKP’nin bir adayının aldığı en yüksek oy olmuştur.

Mélanchon, 2012 seçimleri akabinde Sol Parti’den ayrılmış ve 2016 yılında ise BEF’i kurmuştur. BEF, Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau’nun görüşlerinin parti hüviyetine bürünmüş bir oluşumdur. Mouffe’un sol popülist teorisinde savunduğu, sınıfların ortadan kalktığı ve halk kavramının yeni özne olduğu fikirleri BEF’in parti programı incelendiği zaman açıkça ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Mélanchon’un Mouffe’un teorik düşüncelerinin en önemli tezahürlerinden biri olan SYH’ye katılması da BEF ve Mélanchon’un sol popülist bir eğilimi benimsediğini kanıtlamaktadır. Vahşi kapitalizmin getirdiği ekonomik kriz karşısında halkın hem ekonomik hem de demokratik taleplerinin karşılanmasını her defasında vurgulayan Mélanchon, 2017’de girdiği ilk seçimlerde elde ettiği %19.58’lik oy oranıyla çok önemli bir başarı sağlamıştır. Mélanchon’un aldığı oylara bakıldığı zaman hem sol içerisinde hem de

bazı sağ içerisinden seçmenlerin onu desteklediği görülmektedir. Ote yandan Mlanchon'un parti programını inceleyerek ortaya koyduğumuz üzere BEF, ekonomik krizin yıkıcı etkilerini hafifletmeyi vaat ederek seçmenlere yanaşmayı birinci önceliği haline getirmiştir. Bu bağlamda programda vaat edilen toplumsal adalet sistemi bunu kanıtlamaktadır. Chantal Mouffe'un da radikal demokrasi teorisinde olduğu gibi BEF için de toplum iki antagonistik kutuptan oluşmaktadır. Bu minvalde Mlanchon'un sıradan halk kutbuna olan meyili ve elitlerin meşruiyetlerini yok sayması BEF'in sol popülist eğilimini ortaya çıkarmaktadır. Oyle ki Mlanchon'un mitingleri incelendiği zaman siyasetin ve ekonominin yozlaşmış elit sınıfının ve hâlihazırdaki siyasetçilerin elinden alınması gerektiğini ifade etmesi de söylediklerimizi desteklemektedir.

Mlanchon, her ne kadar BEF'i kurduktan bir sene sonra yapılan seçimlerde %19.58'lik bir oy alarak dördüncü seçilse de, Fransız siyasi seçim sisteminin çoğulcu karakteri yüzünden iktidara gelebilme ihtimali düşük olarak yorumlanmaktadır. Diğer yandan BEF'in sol popülist çizgideki tutumunun bir sonucu olarak ana akım partilerle ittifak yapmaları pek muhtemel gözükmemektedir. Bu durum da BEF'in iktidara gelebilmesi önündeki önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abts, K., & Rummens, S. (2007). Populism versus Democracy. *Political Studies*, 55(2), 405-424.
- Acar, F. D. (2019, 12). Populizm ve Liberal Demokrasiye Etkileri: Macaristan ve İtalya Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Antalya.
- Adaklı, G. (2001). Post-Marksizmin Kuramsal ve Siyasal Açmazları. *Praksis*(1), 13-32.
- Akçay, Ü., & Üngen, A. R. (2016). *Finansallaşma, Borç Krizi ve Çöküş: Küresel Kapitalizmin Geleceği*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Akdağ, Y. (2017). Althusser'in Yapısalcı Marksizmi ya da Marksizmin Althusserci Bozuşturulması-1. *Teori ve Eylem Dergisi*.
- Albertazzi, D., & McDonnell, D. (2008). *Twenty-First Century Populism*. (D. Albertazzi, & D. McDonnell, Dü) New York: Palgrave Macmillan.
- Althusser, L. (1976). Komünist Parti'de Artık Devam Edemeyecek Olan Şey. *Birikim*(40-41), 72-91.
- Althusser, L. (2004). *Sanat Üzerine Yazular*. (Z. İlkelen, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2005). *Yeniden-Üretim Üzerine*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Althusser, L. (2015). *Marx İçin*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Arslantaş, Ş., & Arslantaş, D. (2020). Fransa'da Değişen Siyasal Paradigma Çerçevesinde Radikal Solun Yükselişi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-26.
- Aslanidis, P. (2016). Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies*, 64(1), 88-104.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışı*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Beaud, M. (2018). *Kapitalizmin Tarihi, 1500-2010* (3 b.). (F. Başkaya, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Belge, M. (1977). Marksizm ve Yapısalcılık. *Birikim*(28-29), 16-29.
- Bell, D. (2003). The French Communist Party: from revolution to reform. J. Evans içinde, *The French Party System* (s. 29-41). Manchester ve New York: Manchester University Press.

- Bell, D. (2018). The French Communist Party: from revolution to reform. J. Evans içinde, *The French Party System* (s. 29-42). Manchester: Manchester University Press.
- Bell, D., & Criddle, B. (2014). *Exceptional Socialists: The Case of the Socialist Party*. New York: Palgrave Macmillan.
- Best, S., & Kellner, D. (2011). *Postmodern Teori* (2 b.). (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Betz, H.-G. (2002). Conditions Favouring the Success and Failure of Radical Right-Wing Populist Parties in Contemporary Democracies. Y. Meny, & Y. Surel içinde, *Democracies and the Populist Challenge* (s. 197-213). New York: Palgrave Macmillan.
- Blackburn, R. (1978). Fransız Solunun Seçim Yenilgisi ve FKP. *Birikim*(45), 11-15.
- Bonikowski, B. (2016). Three Lessons of Contemporary Populism in Europe and the United States. *Brown Journal of World Affairs*, 23(1), 9-25.
- Bowd, G. (2013). In France, will change be now or never? *Soundings: A Journal of Politics and Culture*, 53, 93-102.
- Butler, J., Laclau, E., & Slavoj, Z. (2000). *Contingency, Hegemony, Universality Contemporary Dialogues on the Left*. New York: Verso.
- Canovan, M. (1981). *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Castano, P. (2018). Populismes de gauche en Europe : une comparaison entre Podemos et la France insoumise. *Mouvements*, 4(96), 169-180.
- Cautres, B. (2020, 3 5). *En Qu(o)i Les Français ont-ils Confiance Aujourd'hui?* 5 27, 2020 tarihinde <https://jean-jaures.org/nos-productions/en-quoi-les-francais-ont-ils-confiance-aujourd-hui> adresinden alındı
- Clift, B. (2013). Le Changement? French Socialism, the 2012 Presidential Election and the Politics of Economic Credibility amidst the Eurozone Crisis. *Parliamentary Affairs*, 66(1), 106-123.
- Coquard, B. (2018, 11 28). *Qui sont et que veulent les « gilets jaunes » ? Entretien avec Benoît Coquard.* 5 27, 2020 tarihinde <http://www.contretemps.eu/sociologie-gilets-jaunes/> adresinden alındı
- Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi Teorileri Ve Toplumsal Hareketler*. Ankara: Dipnot yayınları.
- Crouch, C. (2004). *Post-Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Demir, G. (2014). *Postmarksizm ve Radikal Demokrasi*. İstanbul: Patika Kitap.
- Di Tella, T. (1997). Populism into the Twenty- first Century. *Government and Opposition*, 32(2), 187-200.

- Dinçkol, B. (2004). Çoğunluk Tiranisine Karşı Bir Çözüm Yolu: Tocqueville'in Siyasal Kuramı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*(5), 149-163.
- Doğan, F. (2019, Mayıs). Sağ Popülizm Fenomeni: Avusturya-FPÖ Örneği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ducange, J.-N. (2015). The Radical Left in France. *Socialism and Democracy*, 29(3), 62-70.
- Eagleton, T. (1996). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ellenstein, J. (1976). Ekim Devrimi'nin 60. Yıldönümünde Batı ve Petrograd Dersi. *Birikim*(40-41), 67-69.
- Escalona, F., & M., V. (2016). The French Radical Left and the Crisis: 'Business as Usual' rather than 'le Grand Soir'. L. March, & D. Keith içinde, *Europe's Radical Left: From Marginality to the Mainstream?* (s. 115-132). Londra ve New York: Rowman & Littlefield.
- Evans, J. (2012). Normalising the French Presidency: Explaining François Hollande's Victory. *Renewal*, 20(2-3), 123-129.
- Fassin, E. (2018). *Popülizm: Büyük Hınç*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Finchelstein, F. (2014). Returning Populism to History. *Constellations*, 467-482.
- Freedon, M. (2011). *İdeoloji*. (H. Gür, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Friedman, M. (2008). *Kapitalizm ve Özgürlük*. (D. Erberk, & N. Himmetoğlu, Çev.) Ankara: Eksi Kitaplar.
- Fukuyama, F. (2011). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. (Z. Dicleli, Çev.) Profil Yayınları.
- G. Raymond, G. (2005). *The French Communist Party during the Fifth Republic: A Crisis of Leadership and Ideology*. New York: Palgrave Macmillian.
- Gidron, N., & Bonikowski, B. (2013). Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda. *Weatherhead Center for International Affairs*(13-0004), 1-39.
- Goodwyn, L. (1978). *The Populist Moment : A Short History of the Agrarian Revolt in America*. New York: Oxford University Press.
- Gürsel, N. (1976). Önemli Bir Tartışmanın Eşiğinde. *Birikim*(16), 25-27.
- Güveloğlu, N. (2004). Demokrasinin Neoliberal Dönemde Geçirdiği Dönüşümün Siyasal Partilere Etkileri. *Praksis*(12), 11-36.
- Hacıoğlu, N. (2018, Mayıs). Türkiye'de popülizmin siyasal söylem üzerinden ölçülmesi: Nicel bir metin analizi . *Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Hamburger, J. (2018). Whose Populism? The Mixed Messages of La France Insoumise. *Dissent*, 65(3), 101-110.

- Hamlaoui, J. (2013, Mart 30). *Jean-Luc Mélenchon: "A general reorientation of policy is what's on the agenda."*. Mayıs 21, 2020 tarihinde L'Humanité: <http://www.humaniteinenglish.com/spip.php?article2262> adresinden alındı
- Hamsici, M. (2018, 12 12). *Sarı Yelekliler isyanı: 'Küçük insanlar' Macron'a nasıl geri adım attırdı?* 5 27, 2020 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sari-yelekliler-isyani-kucuk-insanlar-macrona-nasil-geri-adim-attirdi-1167332> adresinden alındı
- Havlik, V., & Pinkova, A. (2012). Seeking a theoretical framework: how to define and identify populist parties. V. Havlik, & A. Pinkova içinde, *Populist Political Parties in East-Central Europe* (s. 17-37). Brno: Masaryk University Press.
- Hawkins, K. (2009). Is Chávez Populist?: Measuring Populist Discourse in Comparative Perspective. *Comparative Political Studies*, 42(8), 1040-1067.
- Hawkins, K., Read, M., & Pauwels, T. (2017). Populism and Its Causes. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, & P. Ostiguy içinde, *The Oxford Handbook of Popuilm*. New York: Populism and Its Causes .
- Hayek, F. A. (2013). *Özgürlüğün Anayasası*. (Y. Z. Çelikkaya, Çev.) Ankara: Bigbang Yayınları.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1996). Kimliğe Dayalı Politika ve Sol. *Sosyalist Politika*(11), 71-81.
- Howarth, D. (2008). Left-wing Governments in France and the Challenge of Hegemony. K. Dyson içinde, *The Euro at 10: Europeanization, Power, and Convergence* (s. 111-131). Oxford ve New York: Oxford University Press.
- İskender Düğencioğlu, B. (2019, Eylül). Radical right-wing populism and climate action in Europe: The case of the alternative for Germany (SFD). *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Ivaldi, G. (2018). Populism in France. D. Stockemer içinde, *Populism Around the World* (s. 27-48). Ottawa: Springer.
- Jagers, J., & Walgrave, S. (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3), 319-345.
- Jones, O. (2016). *Podemos: In the Name of the People*. London: Lawrence & Wishart.
- Kanatlı, M. (2014). Chantal Mouffe'un Radikal Demokrasi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 1(2), 115-135.
- Katsourides, Y. (2016). *Radical Left Parties in Government The Cases of SYRIZA and AKEL*. London: Palgrave Macmillan.
- Kaygalak, S. (2001). Post Marksist Siyasetin Sefaleti: Radikal Demokrasi. *Praksis*(1), 34-60.

- Laclau, E. (2005). Populism: What's in a Name. F. Panizza içinde, *Populism and the Mirror of Democracy* (s. 32-49). New York: Verso.
- Laclau, E. (2005). Popülizm: Bir Ad Ne İçerir? F. Panizza içinde, *Populism and the Mirror of Democracy* (H. Özen, Çev., s. 32-49). New York: Verso.
- Laclau, E. (2007). *Emancipations*. New York: Verso.
- Laclau, E. (2015). *Evrensellik, Özgürleşme ve Kimlik* (4 b.). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Laclau, E. (2015). *Marksist Teoride Politika ve İdeoloji*. (F. Gültekin, Çev.) İstanbul: Doruk Yayınları.
- Laclau, E. (2015). *Siyasal Kimliklerin Oluşumu* (1 b.). (A. Fethi, Çev.) Köprü Kitapları.
- Laclau, E. (2018). *Popülist Akıl Üzerine*. Ankara: Epos Yayınları.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1992). Amasız Fakatsız Marksizm Sonrası. *Marksizm ve Gelecek*, 9-39.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (1992). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Lazar, M. (1988). Communism in Western Europe in the 1980s. *Journal of Communist Studies*, 4(3), 243-257.
- Leach, E. (1985). *Levi Strauss*. (A. Ortaç, Çev.) İstanbul: AFA Yayınları.
- Levitsky, S., & Roberts, K. (2011). *The Resurgence of the Latin American Left*. Maryland: The John Hopkins University Press.
- Lustig, N. (2009). Poverty, Inequality and the New Left in Latin America. *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Latin American Program*(5), 1-28.
- Mair, P. (2009). Representative versus Responsible Government. *MPlfG Working Paper*, 9(8), 1-19.
- March, L. (2007). From Vanguard of the Proletariat to Vox Populi: Left-populism as a 'Shadow' of Contemporary Socialism. *SAIS Review*, 27(1), 63-77.
- March, L. (2011). *Radical Left Parties in Europe*. New York: Routledge.
- Marioulas, J. (2012). The Greek Left. B. Daiber, C. Hildebrandt, & A. Striethorst içinde, *From Revolution to Coalition - Radical Left Parties in Europe* (s. 292-309). Berlin: Rosa-Luxemburg Foundation.
- Markou, G. (2017). The Left-wing Populist Revolt in Europe: SYRIZA in Power. *Identities: Journal for Politics, Gender and Culture*, 14(1), 148-154.
- Mélançon, J. (2012). *L'humain d'abord*. Paris.
- Mélançon, J. (2017). *L'Avenir en Commun*. Paris: Éditions du Seuil.

- Mény, Y. (2017). A Tale of Party Primaries and Outsider Candidates. *French Politics*, 15(3), 265-278.
- Moffitt, B., & Tormey, S. (2013). Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style. *Political Studies*, 62(2), 381-397.
- Mouffe, C. (1993). *The Return of the Political*. New York: Verso.
- Mouffe, C. (1994). *Modernite Versus Postmodernite*. (M. Küçük, Çev.) Ankara: Vadi.
- Mouffe, C. (1999). Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism. *Social Research*, 66(3), 745-758.
- Mouffe, C. (2005). *On The Political*. New York: Routledge.
- Mouffe, C. (2010). *Siyasal Üzerine*. (M. Ratip, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, C. (2015). *Demokratik Paradoks*. Ankara: Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2019). *Sol Popülizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mouffe, C., & Laclau, E. (1998). Kalpler, Zihinler ve Radikal Demokrasi. *Birikim*(118), 47-50.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 541-563.
- Mudde, C. (2012). Three decades of populist radical right parties in Western Europe: So what? *European Journal of Political Research*, 52(1), 1-19.
- Mudde, C. (2017). Populism: An Ideational Approach. K. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. Ostiguy, & P. O. Espejo içinde, *The Oxford Handbook of Populism* (s. 27-48). Oxford: Oxford University Press.
- Mudde, C. (2017). *The Populist Radical Right*. New York: Routledge.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. (2017). *Populism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Müller, J. W. (2019). *Popülizm Nedir?* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müller, J.-W. (2013, Eylül 23). *Dissent Magazine*. <https://www.dissentmagazine.org/blog/getting-a-grip-on-populism> adresinden alınmıştır
- Newman, S. (2006). *Bakonin'den Lacan'a*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Öngen, T. (1993). Marksizm ve Radikal Demokrasi Stratejisi. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*(158), 37-44.
- Öngen, T. (2002). Marx ve Sınıf. *Praksis*(8), 9-28.
- Özkoray, E. (1976). Ellenstein ve FKP'nin Sağ Kanadı. *Birikim*(40-41), 63-66.
- Özkoray, E. (1976). Fransa Komünist Partisi Stalincilikten Demokratikleşme Sürecine. *Birikim*(40-41), 56-62.

- Panizza, F. (2005). Populism and the Mirror of Democracy. F. Panizza içinde, *Populism and the Mirror of Democracy* (s. 32-49). New York: Verso.
- Petitjean, C. (2016). What Happened to the French Left? C. Principe, & B. Sunkara içinde, *Europe in Revolt* (s. 87-106). Chicago: Haymarket Books.
- Pipes, R. (1964). Narodnichestvo: A Semantic Inquiry. *Slavic Review*, 23(3), 441-458.
- Ramiro, L., & Gomez, R. (2017). Radical-Left Populism during the Great Recession: Podemos and Its Competition with the Established Radical Left. *Political Studies*, 65(1), 108-126.
- Roberts, K. (2017). Populism and Political Parties. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, & P. Ostiguy içinde, *The Oxford Handbook of Populism* (s. 260-275). New York: Oxford University Press.
- Sahuc, S. (2011). Left Parties in France. B. Daiber, C. Hildebrant, & A. Striethorst içinde, *From Revolution to Coalition – Radical Left Parties in Europe* (s. 114-128). Berlin: Rosa-Luxemburg Foundation.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Skocpol, T. (2004). *Devletler ve Toplumsal Devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Solty, I. (2013). The Crisis Interregnum: From the New Right-Wing Populism to the Occupy Movement. *Studies in Political Economy*, 91(1), 85-112.
- Stanley, B. (2008). The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*, 95-110.
- Startin, N., & Krouwel, A. (2013). Euroscepticism Re-galvanized: The Consequences of the 2005 French and Dutch Rejections of the EU Constitution. *Journal of Common Market Studies*, 51(1), 65-84.
- Stavrakakis, Y., & Katsambekis, G. (2014). Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA. *Journal of Political Ideologies*, 19(2), 119-142.
- Şentürk, B. (2016). Özne İdeoloji ve Söylem Post Marxism ve Laclau Üzerine Eleştirel Bir Deneme. *Birey ve Toplum*, 6, 27-42.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Philadelphia: Open University Press.
- Taggart, P. (2004). Populism and Representative Politics in Contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 269-288.
- Taştekin, F. (2018, 12 1). *Sarı Yelekliler: 'Fransız Baharı' mı 'faşizmin ayak sesleri' mi?* 5 27, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46405041> adresinden alındı

- Telek, A. (2018, 12 6). *Öfkeliler: Sarı Yelekliler yeni bir sınıf hareketi mi?* 5 27, 2020 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/12/06/ofkeliler-sari-yelekliler-yeni-bir-sinif-hareketi-mi/> adresinden alındı
- Torre, C. (2007). The Resurgence of Radical Populism. *Constellations*, 14(3), 384-397.
- Torre, C. (2017). Populism and Nationalism in Latin America. *Javnost - The Public*, 24(4), 375-390.
- Torre, C. (2017). Populism in Latin America. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, & P. Ostiguy içinde, *The Oxford Handbook of Populism* (s. 195-214). New York: Oxford University Press.
- Torre, C., & Arnson, C. J. (2013). *Latin American Populism in the Twenty First Century*. Washington: John Hopkins University Press.
- Tuna, O. (1987). Avrupa Komünizmi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 43, 261-281.
- Valentin, F. (2001, 8). Elleinstein and Althusser: intellectual dissidents in the French Communist Party. *Doktora tezi*. Glasgow, İskoçya : University of Glasgow.
- Weber, H. (1976). Avrupa-Komünizmi, Sosyalizm ve Demokrasi. *Birikim Dergisi*(40-41), 108-116.
- Weyland, K. (2009). The Rise of Latin America's Two Lefts: Insights from Rentier State Theory. *Comparative Politics*, 41(2), 145-164.
- Weyland, K. (2017). Populism: A Political-Strategic Approach. C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, & P. Ostiguy içinde, *The Oxford Handbook of Populism* (s. 48-73). New York: Oxford University Press.
- Wolfreys, J. (2008). Regroupment and Retrenchment on the Radical Left in France. *Journal of Contemporary European Studies*, 16(1), 69-82.
- Wood, E. M. (2018). *Sınıftan Kaçış*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Yamak, S. (2019). Avrupa'da Demokrasinin Krizi ve Sarı Yelekliler Hareketi. Ç. Edgücan, Z. Karacagil, & Ş. Bozgun içinde, *Current Debates on Social Sciences Human Studies 2* (s. 149-159). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Yayla, A. (200). *Liberal Bakışlar: totaliterizm, adalet, sosyalizm, bilgi çağı, insan hakları, liberalizm, demokrasi*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2017). Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa'da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(2), 51-72.
- Zarzalejos, J. (2016). Populism in Spain: An Analysis of Podemos. *European View*, 15(2), 183-191.

Zournazi, M. (2004). Umut, Tutku, Siyaset: Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau ile Bir Söyleşi. M. Zournazi içinde, *Umut: Değişim İçin Yeni Felsefeler* (U. Abacı, Çev.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Zúquete, J. P. (2008). The Missionary Politics of Hugo Chávez. *Latin American Politics and Society*, 50(1), 91-121.

ÖZGEÇMİŞ

1994 yılında İstanbul’da dünyaya gelen Doğukan Akbayır, Bahçeşehir Atatürk Anadolu Lisesi’nden 2012 yılında mezun olduktan sonra Yeditepe Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimine başlamıştır. 2017 yılında lisans mezuniyetini tamamladıktan sonra 2018 yılında Karabük Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi yüksek lisans programına başlayan Doğukan Akbayır hâlihazırda Yeditepe Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde proje asistanı olarak görev almakta ve Yeditepe Üniversitesi İİBF akademik dergisi Conress’in editörlüğünü yapmaktadır.